

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

KATEDRA PRÁVNÍCH DĚJIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**Dekretální pravomoc prezidenta republiky v období
2. světové války**

Zpracoval: **Tomáš Pavlů**

Konzultant diplomové práce: **JUDr. Petr Beránek PhD.**

Místo a rok zpracování: **Plzeň 2012**

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni

.....

Děkuji JUDr. Petru Beránkovi Ph.D. za vedení práce, odborné rady, trpělivost a vstřícný přístup. Zároveň děkuji Mgr. Janu Gollovi za poskytnuté materiály z inventáře Gymnázia F. X. Šaldy v Liberci.

Obsah

PŘEDMLUVA	5
1 EDVARD BENEŠ	7
1.1 HLAVNÍ UDÁLOSTI ŽIVOTA.....	7
1.2 POLITICKÉ NÁZORY A SPOLEČENSKÉ SMÝŠLENÍ.....	11
2 POLITICKÝ A PRÁVNÍ ROZVOJ ČESKOSLOVENSKA PŘED ROKEM 1938	13
2.1 VZNIK ČSR.....	13
2.2 ÚSTAVA ČSR.....	14
2.3 OBČANSTVÍ.....	16
2.4 SPRÁVNÍ PRÁVO A SOUDNICTVÍ.....	17
3 POLITICKÝ STAV V EVROPĚ PŘED ROKEM 1938	23
3.1 DŮSLEDKY PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY.....	23
3.2 VELKÁ BRITÁNIE.....	23
3.3 NĚMECKO.....	25
3.4 FRANCIE.....	26
3.5 RUSKO.....	27
3.6 ITÁLIE.....	28
4 VÝVOJ PO ROCE 1937 A MNICHOVSKÁ DOHODA	29
5 DEKRETÁLNÍ PRAVOMOC PREZIDENTA REPUBLIKY	34
5.1 CO JSOU BENEŠOVY DEKRETY?.....	34
5.2 DŮVOD VZNIKU DEKRETŮ – ZACHOVÁNÍ PRÁVNÍ KONTINUITY.....	35
5.3 CESTA K PROZATÍMNÍMU STÁTNÍMU ZŘÍZENÍ.....	38
5.4 ORGÁNY PROZATÍMNÍHO STÁTNÍHO ZŘÍZENÍ.....	45
5.5 VZNIK DEKRETŮ PREZIDENTA REPUBLIKY.....	49
5.6 ÚŘEDNÍ VĚSTNÍK ČESKOSLOVENSKÝ.....	56
5.7 PŘÍPRAVA A PŘIJÍMÁNÍ DEKRETŮ PREZIDENTA REPUBLIKY.....	57
5.8 DRUHY DEKRETŮ.....	60
5.9 RATIHABICE DEKRETŮ PO VÁLCE.....	64
6 DEKRETY A SOUČASNOST	68
6.1 VZTAH DEKRETŮ KE VSTUPU ČESKÉ REPUBLIKY DO EVROPSKÉ UNIE.....	68
6.2 VZTAH DEKRETŮ K RATIFIKACI LISABONSKÉ SMLOUVY.....	69
6.3 DEKRETY A ÚSTAVNÍ SOUD.....	70
7 ZÁVĚR	72
8 SUMMARY	75
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	75
9.1 PRIMÁRNÍ ZDROJE.....	76
9.2 SEKUNDÁRNÍ ZDROJE.....	77
9.3 INTERNETOVÉ ZDROJE.....	78
10 PŘÍLOHY	80
10.1 TEXTOVÁ PŘÍLOHA.....	80
10.2 FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA.....	134

Předmluva

Dekretální pravomoc prezidenta republiky v období „nesvobody“, jak se jinak říká době, kdy bylo Československo okupováno hitlerovským Německem, je a jistě ještě bude tématem, které se bude stále diskutovat. Tento legislativní fenomén se stal pevnou součástí českých a československých právních dějin, už jenom z toho důvodu, že řada dekretů z tohoto období je stále v platnosti. Velká část společnosti odsuzovala a stále ještě odsuzuje dekrety jako celek, jelikož se domnívá, že dekrety byly vydávány pouze za účelem odsunutí německého obyvatelstva ze Sudet a potrestání kolaborantů. Dnešní generace asi těžko posoudí nebo dokonce ocení snahu o udržení právní kontinuity našeho státu v těžké době, protože si situaci, která nastala po podepsání Mnichovské dohody, dokáže asi jen těžko představit. V této diplomové práci bych se o to pokusil, už jenom z toho důvodu, že osoba Edvarda Beneše u mne vždy vzbuzovala respekt a uznání jako jednoho z mužů, který se velkou měrou zasloužil o Československý stát a mám dojem, že se jeho osobě nedostává tolik uznání, kolik by si zasloužila.

V úvodních kapitolách této práce bych se rád zabýval osobou Edvarda Beneše, nastínil bych jednotlivé kapitoly jeho života, a jakým způsobem se zasloužil o vznik Československa. Domnívám se, že pro pochopení problematiky „Benešových dekretů“ je důležité zmínit i situaci v Evropě mezi světovými válkami a stručně představit historie jednotlivých států, které nějakým způsobem zasáhly do osudu Československa, ať kladně nebo negativně. Mezi těmito státy záměrně neuvádím Spojené státy americké, protože si myslím, že se o situaci v Evropě začaly aktivně zajímat až po vypuknutí války. Chci nastínit důvody pro rozhodnutí, které učinily zmiňované státy. Proč byla podepsána Mnichovská dohoda a jaký měla dopad na Československou republiku a na její politiku, z jakých důvodů byla tato dohoda neplatná a proč to mělo pro vznik dekretální pravomoci prezidenta republiky takový zásadní význam.

Podrobněji se budu věnovat legislativním normám vydaným po 28. říjnu 1918, zejména pak ústavě z roku 1920, která určuje pravomoci prezidenta republiky. Zároveň se domnívám, že je důležité zmínit i normy, které upravují i ostatní právní odvětví, protože s těmito normami počítala teorie právní kontinuity Československa. Jen stručně bych tedy chtěl uvést normy správního, trestního nebo např. civilního práva.

Nejpodstatnější částí této diplomové práce je věnována problematice dekretů. Pokusím se vysvětlit, proč byly dekrety vydávány. Jaké je jejich právní

zakotvení v době vydávání a pak jejich následná ratihabice po 2. světové válce. Jakým způsobem byly dekrety vydávány, jakým způsobem se staly součástí právního řádu Československé republiky. Jen stručně bych chtěl uvést jaké dekrety a za jakým účelem byly vydávány. Stručně proto, že tématem diplomové práce je dekretální pravomoc prezidenta a domnívám se, že jejím cílem je třeba představit historické, politické a právní aspekty této pravomoci, a ne seznamovat čtenáře s jednotlivými dekreti, které byly vydávány. Nicméně ty nejvýznamnější samozřejmě uvedu a krátce představím. Důležité je pochopit, proč se tomuto právnímu institutu dnes říká „Benešovy dekrety“. Kdekdo se domnívá, že lze všech 143 dekretů prezidenta republiky vydaných mezi lety 1940-1946 považovat jen za výplod samovůle prezidenta Edvarda Beneše. Několik jich je, to bez pochyby, ale zbytek, o kterém se hlavně mluví ve spojitosti se jménem Edvarda Beneše, tak úplně není. Budu se snažit ukázat, že dekretální pravomoc prezidenta republiky není založena na rozhodování pouze jediného člověka, jak je často laickou veřejností prezentováno.

Několik řádků bych chtěl věnovat vztahu současnosti k Benešovým dekretům, zejména jakou roli hrály při vstupu ČR do EU a jakou roli měly při ratifikaci Lisabonské smlouvy. Jaký názor na Benešovy dekrety vyjádřil Ústavní soud.

1 Edvard Beneš

1.1 Hlavní události života

Tento státník, pedagog, právník a sociolog se narodil 28. května 1884 v Kožlanech na Rakovnicku, které jsou dnes v okrese Plzeň-sever. Tehdy nikdo netušil, že by tento plachý, asketický, hekticky pracovitý mladík, který se vyhýbal společenským příležitostem, mohl mít před sebou politickou, či třeba i státnickou kariéru. Střední vzdělání absolvoval na gymnáziu v Praze - Vinohradech v roce 1904. „*Dvanáctiletý gymnazista přicházel do hlavního města formálně stále existujícího Českého království v okamžiku, kdy prodělávalo nejen všestranný bouřlivý rozvoj, ale stávalo se také svědkem politických dramát, která naznačovala mnoho z příštího vývoje habsburské monarchie i konfliktního soužití české majority s německou minoritou.*“¹ V letech 1904-1905 studoval na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze romanistiku, germanistiku a filozofii. Zajímal se hlavně o přednášky T. G. Masaryka. Mezi lety 1905-1907 studoval na pařížské Sorbonně filozofii a sociologii a na Vysoké škole sociálních a politických věd studoval politické vědy. Zde se seznamuje se svojí budoucí ženou, tehdy ještě Annou Vlčkovou. Spolu navštěvovali přednášky francouzštiny, historie a literatury. Roku 1906 se spolu zasnoubili a Anna si změnila jméno na Hana, protože Benešovi její jméno připomínalo zklamanou lásku z mládí. V letech 1907-1908 studoval v Dijonu, kde roku 1908 získává za svou práci *Rakouský problém a česká otázka (Le problème autrichien et la question tchèque)* doktorát z právních věd, který mu ovšem v Praze na Karlově univerzitě neuznávají. Po studiích v zahraničí byl profesorem na obchodní akademii v Praze-Vinohradech a vyučoval národní hospodaření. V roce 1909 si bere svou snoubenku Hanu za manželku. Ve stejném roce získal doktorát na Karlově univerzitě z filozofie a na stejném místě v roce 1912 habilitaci v oboru sociologie.

Po atentátu na následníka rakouského trůnu, vévodu Františka d'Este v Sarajevu se aktivně zapojil do boje o nový stát, jelikož stejně jako ostatní pochopil, „*že válka, která poté vypukla, je šancí na rozbití monarchie se všemi naděje probouzejícími důsledky.*“² K této nové situaci dokonce řekl: „*Nyní budu*

---

¹ DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. Část první, Revolucionář a diplomat (1884-1935)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. str. 27

² CÍLEK, Roman. *Čeští panovníci a prezidentí: Od Sámovy říše po Václava Klause*. 1. vyd. Černošice: Agave, 2008. str. 194

muset opustit své dosavadní plány.“³ Počátkem 1. světové války vstoupil do domácí složky odboje Mafie, který dokonce i sám vedl. Na podzim roku 1915 mu hrozilo zatčení za činnost proti Rakousku-Uhersku. Proto tajně překročil hranici s Bavorskem a pokračoval do Švýcarska, kde se připojil k politické misi, kterou vedl T. G. Masaryk. Jeho manželka Hana zatím zůstala v Praze a byla kvůli tomu několikrát zatčena a vyslýchána. Mezi lety 1916-1918 byl tajemníkem Československé národní rady v Paříži, která se transformovala z České národní rady, která vznikla z Českého komitétu zahraničního. Během této doby zároveň několikrát přednášel na Société de Sociologie v Paříži o poměrech v Rakousku-Uhersku. Beneš se plně ztotožňoval s Masarykem a dával celou svou energii do činností, které měly umožnit vytvoření nového československého státu. Spojení samostatných českých zemí a slovenského národa byla základní myšlenka budoucího státu. Konečná dohoda mezi Čechy a Slováky byla uzavřena 30. 5. 1918 v Pittsburghu. Beneš se svou zahraniční činností zasloužil zejména o to, že součástí noty odeslané 10. 1. 1917, která byla odpovědí dohodových mocností na nabídku míru, „*byl i požadavek osvobození Čechoslováků jako jednotného národa od cizí nadvlády.*“⁴ Dne 29. června 1918 Benešovi posílá francouzská vláda notu, „*kde uznává veřejně a oficiálně československou Národní radu jako nejvyšší orgán, spravující zájmy národa, a jako první základ příští vlády československé. „Velký prostor v ženevských rozhovorech zaujala diskuze o budoucí formě československého státu a také o jeho definitivní vládě. Benešův samozřejmě republikánský program se tu zpočátku střetl s monarchismem K. Kramáře, ten však – zvláště když vešlo ve známost, Národní rada nemá v této záležitosti závazků vůči Západu – nenalezl podporu dalších delegátů, a byl poměrně rychle odbyt. Stejně rychle zřejmě působil Benešův argument o mezinárodním renomé i právním uznání Masarykova vůdcovství ze strany dohodových vlád, cílící k domácímu schválení jeho budoucího prezidentství. Za předsedu první řádné vlády byl naopak vybrán Kramář, dohodnuta byla i pravděpodobná sestava budoucích ministrů, mezi nimiž Beneš celkem samozřejmě podržel zahraniční úřad.*“⁵

Dne 28. 10. 1918 vznikla Československá republika a Edvard Beneš v ní zaujal postavení jako ministr zahraničí, které si udržel až do roku 1935.

---

³ Tamtéž str. 194

⁴ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 325

⁵ DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. Část první, Revolucionář a diplomat (1884-1935)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. str. 216-217

Na počátku roku 1919 je do Paříže svolána mírová konference, která se týká poválečného uspořádání Evropy (versailleský mírový systém). Delegace je sice oficiálně vedena předsedou vlády Karlem Kramářem, ale Beneš je hlavním mluvčím jako ministr zahraničí. Hlavní požadavky Československa se týkají budoucích hranic nového státu. Do vlasti se vrací až na podzim téhož roku a tehdy se opět setkává se svou ženou v Praze. Roku 1921 ho na Karlově univerzitě jmenovali profesorem sociologie a Masaryk ho jmenoval předsedou vlády až do roku 1922. Kromě činnosti na budování státu se také podílel na vzniku Společnosti národů. V roce 1935 byl dokonce jmenován předsedou této významné mezinárodní organizace.

Dne 14. 12. 1935 abdikuje ze zdravotních důvodů počtvrté zvolený prezident Masaryk. O čtyři dny později je novým prezidentem zvolen Edvard Beneš, „byla to pocta, bylo to i závaží.“⁶ „Z odevzdaných 441 hlasovacích lístků, tenkrát obdržel 340 hlasů, 24 lístků hlasovalo pro B. Němce, 76 bylo prázdných a 1 lístek byl neplatný.“⁷ Už od počátku svého funkčního období byl nucen čelit stále silnějšímu tlaku ze strany sudetoněmeckého hnutí, vedeného Konrádem Henleinem. Tyto tlaky byly vedeny za jediným záměrem a tím bylo rozbití republiky. Henlein naoko ujišťoval, zejména západní mocnosti o tom, „že bojuje pouze za uplatnění národních práv německé menšiny, ale své pravé smýšlení odhalil v dopise „vůdci všech Němců“ Adolfu Hitlerovi, (...) v srdci svém netoužím po ničem tak horoucně jako po včlenění sudetoněmeckých území, ba celé oblasti Čech, Moravy a Slezska.“⁸ Požadavky sudetských Němců se týkaly vytvoření uzavřeného německého území s vlastní správou a právem hlásat nacistickou ideologii. „V červenci 1938 dostal prezident Beneš nabídku, že dohodu se sudetskými Němci zprostředkuje nezávislý pozorovatel, anglický lord Runciman. Bylo to pro suverénní stát ponižující, Beneš však souhlasil, aby za žádných okolností nemohla být ČSR označena za původce válečného konfliktu.“⁹ Nicméně veškeré snahy o záchranu republiky vedly k tomu, že byl nucen akceptovat Mnichovskou dohodu z 29. 9. 1938. Po týdnu promluvil ke svým
spoluobčanům

---

⁶ CÍLEK, Roman. *Čeští panovníci a prezidenti: Od Sámovy říše po Václava Klause*. 1. vyd. Černošice: Agave, 2008. str. 195

⁷ JECH, Karel - KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 2002. str. 7

⁸ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1992. str. 60

⁹ Tamtéž, str. 61

v rozhlasovém projevu dne 5. 10. 1938: „*Vážení spoluobčané! Poslal jsem právě panu předsedovi vlády list, kterým se vzdávám svého presidentského úřadu a obracím se k vám, abych se s vámi jako prezident rozloučil, abych se rozloučil se svými politickými spolupracovníky, s našimi skvělými vojáky a legionáři a se všemi, s kterými jsem se jako prezident potkával a spolupracoval. Učinil jsem své rozhodnutí ze svého osobního přesvědčení. Měl jsem v úmyslu učinit tak hned po mnichovském rozhodnutí. Odložil jsem to, abych sám nejprve zajistil pevnější a trvanlivější vládu, a věřím, že je to za dnešních okolností krok správný.*“¹⁰ Beneš tedy abdikoval na svůj prezidentský post. Krátce na to, konkrétně 22. 11., odchází do emigrace a roku 1940 vytvořil v Londýně československou státní reprezentaci, která vede západní část protinacistického odboje. Ustanovila se zde česká exilová vláda a Beneš se stal prezidentem. Potvrzení této volby bylo uskutečněno až po válce 28. 10. 1945. Události mezi lety 1938-1945 jsou úzce spojeny s Benešovým životem, a proto se na tomto místě o nich nebudu rozepisovat, je to hlavní částí této diplomové práce a bude o nich ještě pojednáno.

Po květnových volbách roku 1946 všechno vedlo k neodvratnému střetu, který vrcholí v roce 1948. „*Poté, co prezident podepsal demisi nekomunistických ministrů a vyhověl tím Gottwaldovu zostřujícímu se nátlaku, se slzami v očích řekl své manželce Haně: Co mohu dělat, když národ je rozdvojen.*“¹¹ Jeho spolupracovníci mu pak radili, aby abdikoval a vyjádřil tak svůj postoj k událostem, které obracely orientaci republiky ze Západu na Východ. Často se hovořilo i o jeho odchodu do třetího exilu. V té době, již velmi nemocný Beneš, odmítal podniknout jakýkoliv podstatnější krok. Tento jeho přístup se velmi hodil komunistům, kteří jeho stavu využili a rychle připravovali novou ústavu. 7. června Beneš odstupuje podruhé z úřadu prezidenta republiky a jako poslední čin nesouhlasu nepodepisuje novou komunistickou ústavu.

Po slovech: „*Co mám dělat, když je národ rozdvojen*“¹², odstoupil Beneš z prezidentského úřadu. Poté co ochrnl, v izolaci v Sezimově Ústí, v rozhoru s paní Posse-Brázdovou uvedl: „*Dlouho jsem věřil, že alespoň Gottwald mi nelže, ale nyní vidím, že lžou všichni bez výjimky, kdo je komunist, je lhář – je to společný rys všech komunistů a zejména ruských. Mou největší chybou bylo, že*

---

¹⁰ Adam, Tomáš. Edvard Beneš: poslední rozhlasový projev 5. října 1938. 1. června 2003. on-line text na <http://www.fronta.cz/dokument/edvard-benes-posledni-rozhlasovy-projev-5-rijna-1938>

¹¹ CÍLEK, Roman. *Čeští panovníci a prezidenti: Od Sámovy říše po Václava Klause*. 1. vyd. Černošice: Agave, 2008. str. 197

¹² CÍLEK, Roman. *Čeští panovníci a prezidenti: Od Sámovy říše po Václava Klause*. 1. vyd. Černošice: Agave, 2008. str. 197

jsem doposledka odmítal věřit, že mne i Stalin chladnokrevně a cynicky obelhával, jak v r. 1935, tak i později, a že jeho ujišťování mně i Masarykovi bylo úmyslným a cílevědomým podvodem.“¹³

„V polovině srpna téhož roku ochrnul, koncem měsíce upadl do bezvědomí a 3. září 1948 ve svém milovaném Sezimově Ústí naposledy vydechl. Zemřel, řečeno slovy historičky Věry Olivové, na troskách svého díla. Proslovy vládců země při oficiálním pohřebním aktu v Praze měly podobu skoro až odpudivé licoměrnosti. Ne tak přítomnost velkého množství občanů, kteří se se svým prezidentem přišli rozloučit. Jako kdyby lidé tušili, že se brzy změní jazyk řečníků – a po dlouhou dobu nebude možno v zemi, kde se Edvard Beneš narodil a i zemřel a pro niž za nelehkých okolností pracoval, zaslechnout cokoli dobrého.“¹⁴

1.2 Politické názory a společenské smýšlení

Politika Edvarda Beneše byla vždy velmi ovlivněna myšlenkami T. G. Masaryka, který ho učil na Karlově univerzitě a také tím, že celý svůj politický život s Masarykem spolupracoval. Byl to Masaryk, který mu doporučil odcestovat do Francie a studovat tam. Může se zdát, že už tehdy ho připravoval na cestu politika.

Při studiu sociologie vycházel především z poznatků německé a zvláště z francouzské sociologické školy. „Zaujala ho Durkheimova analýza sociálních skupin a jejich vzájemných vztahů, přitom mu však vadil údajný Durkheimův přílišný důraz na kolektivismus při analýze společenských jevů. V těchto svých názorech byl ovlivněn zvláště T. G. Masarykem a také H. Bergsonem, pod jehož vlivem přihlíží i k významu intuice v lidském poznání. Na druhé straně však vytykal Bergsonovi, že jeho teorie plynulosti a stálé změny nepřipouštějí žádnou stabilitu a pevný základ. Ve své sociální teorii a ve filozofii společnosti se hlásil k socialismu (v politických názorech byl v mnohém blízký sociální demokracii a České straně národně sociální, po první světové válce kritizoval nedemokratické praktiky komunistických stran). Odmítavě se stavěl k marxismu, u kterého mu vadilo především hlásání principu třídního boje a podceňování individuálního faktoru. K aktuálním národnostním, politicko-společenským i teoretickým otázkám

---

¹³ TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. 1. vyd. Praha: MF, 1993. str. 271

¹⁴ CÍLEK, Roman. *Čeští panovníci a prezidenti: Od Sámovy říše po Václava Klause*. 1. vyd. Černošice: Agave, 2008. str. 198

*publikoval články v brněnské sociálnědemokratické Rovnosti, České revui, Naší době i ČM. Historicko-politickým výkladem osvobozenického zápasu z let 1914–18, který tvoří zajímavý protějšek k Masarykově Světové revoluci, je Benešova kniha Světová válka a naše revoluce (1927–34). Ve svých příležitostných spisech o problematice malých národů, slovanské politice, demokracii aj. vždy vycházel z analýzy sociálních skutečností, o něž opíral své filozoficko-politické úvahy. Benešův racionálně orientovaný humanistický světový názor se projevuje v jeho pracích o vztahu filozofie, politiky a demokracie.*¹⁵

Edvard Beneš měl sen o vybudování sociálně spravedlivého, na parlamentní demokracii založeného státu. To však nemohl, nejdříve kvůli tlaku sudetských Němců a posléze komunistů, uskutečnit.

---

¹⁵ Gabriel, Jiří a kol. Slovník českých filozofů. Brno on-line text na <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/bensed.html>

2 Politický a právní rozvoj Československa před rokem 1938

2.1 Vznik ČSR

V podvečer 28. října 1918 vstoupil samostatný československý stát v život. Stalo se tak na základě zákona č. 11/1918 Sb. z. a. n., tzv. recepční normy složené ze 4 článků. „Článek první odkazoval určení formy státu na pozdější dobu a do kompetence Národního shromáždění, které zatím neexistovalo. Podle dalších ustanovení byly ponechány prozatímně v platnosti veškeré dosavadní zemské a celorakouské (říšské) zákony a nařízení. Dále také samosprávné, státní a župní úřady a další instituce na úrovni zemí, okresů zejména obcí se podřizovaly Národnímu výboru a měly pokračovat ve své činnosti podle dosavadních platných zákonů. Takto byl v zájmu společenské stability do nově vytvářeného státního celku recipován rakouský a uherský státní aparát a právní řád.“¹⁶ 14. 11. 1918 byl vydán zákon o prozatímní ústavě, rozdělený na čtyři oddíly: O národním shromáždění, prezidentu republiky, vyhlášení rozsudků a moci výkonné a nařizovací. Národní výbor se rozšířil na Národní shromáždění a zastoupení politických stran bylo uskutečněno podle voleb do říšské rady ve Vídni v roce 1911. Vznik Československa byl „projevem pokračování tradiční české státnosti v nových podmínkách s novým suverénem a s novým územním a národnostním rozsahem.“¹⁷

Dalším úkolem bylo ustanovení a udržení hranic nově vznikajícího státu. Ihned po vzniku Československa vznikly na jeho území 4 provincie (Deutschböhmen, Böhmerwaldgau, Deutschsüdmähren, Sudetenland) s vlastní vládou a sněmem. „Po neúspěšných jednáních, kdy němečtí politikové trvali na odtržení území od československého státu, přikročila vláda koncem listopadu k vojenskému obsazení pohraničí. Německý odpor, který neměl žádnou podporu ze zahraničí, se rychle hroutil a k ozbrojenému boji došlo jen na několika místech. Někteří němečtí předáci uprchli ze země, ale většina zůstala a přísahala věrnost nové republice. Do konce prosince byla situace v Čechách i na Moravě plně pod kontrolou československé vlády.“¹⁸ „Jednoduše však neprobíhalo ani soužití obou hlavních národů – Čechů a Slováků. Kamenem úrazu se stala oficiální teorie

¹⁶ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 328

¹⁷ BROKLOVÁ, Eva, et al. *Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů*. 1. vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. str. 36

¹⁸ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1992. str. 10

tzv. čechoslovakismu, která – i při uznání svébytnosti slovenštiny – prosazovala, že jde o dvě větve jednoho národa. Tato myšlenka měla ostatně své zastánce i mezi Slováky, ale především své politické opodstatnění. Po celou dobu první republiky byla totiž německá menšina v ČSR početnější než slovenský národ a Češi představovali při vzniku republiky pouze asi 46 % obyvatelstva. Jen spojením obou národů se dosáhlo početné většiny.¹⁹ Slováci, zejména slovenští politici, se k myšlence čechoslovakismu přihlásili prostřednictvím Martinské deklarace, přijaté 30. 10. 1918 v Turčianském Sv. Martině. „Slovenský národ je čiastka i rečovo i kultúrno-historicky jednotného česko-slovenského národa. Na všetkých kultúrnych bojoch, ktoré viedol český národ a ktoré ho urobili známym na celom svetě, mala účasť i slovenská vetev.“²⁰ Na Pařížských mírových jednáních v roce 1919 vystoupila československá delegace a představila územní požadavky. Základem těchto požadavků byl zejména historický vývoj státních hranic v minulosti. Zároveň byly použity národnostní, strategické a komunikační argumenty. Hranice s jednotlivými sousedícími státy byly jednoznačně stanoveny v mezinárodních smlouvách, které byly postupně ratifikovány. „Československo-německá hranice, sahající v té době až k Ostravě, byla popsána ve Versailleské mírové smlouvě z r. 1919 (po ratifikaci byla publikována pod č. 217/1921 Sb. z. a n.), hranice s Rakouskem ve smlouvě Saint-germainské z r. 1919 (č. 507/1921 Sb. z. a n.). Hranici s Maďarskem stanovila Trianonská smlouva z r. 1920 (č. 102/1922 Sb. z. a n.). Hranice československo-rumunská a československo-polská vycházela z textu neratifikované Sèverské smlouvy (září 1920) o některých hranicích.“²¹ Problémem zůstala Podkarpatská Rus, která se sice politicky přihlásila k Československu, nebyla však vnitřně stabilní a bylo nutné na tomto území nasadit i armádu. Po krátké vojenské diktatuře byl pro správu Podkarpatské Rusi vyhlášen „Generální statut“, který se později změnil v rámci vládního nařízení č. 356/1920 Sb. z. a n.

2.2 Ústava ČSR

„V sobotu 28. února 1920 ráno začalo revoluční národní shromáždění projednávat vládní návrh ústavní listiny a několika dalších souvisejících zákonů, tvořící jeden společný celek. Jednání, o kterém se původně předpokládalo, že bude

---

¹⁹ Tamtéž, str. 20

²⁰ Tamtéž, str. 7

²¹ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 338

*mít manifestační a slavnostní ráz, a bude tedy krátké, se nakonec protáhlo na mnoho hodin. Teprve o půl čtvrté ráno, tedy již v neděli 29. února, byly konečně všechny předložené osnovy schváleny a první řádná ústava tak po podpisu prezidentem mohla vstoupit v platnost.*²² Tak tedy byl dne 29. 2. 1920 přijat zákon, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. Zákon se sestával ze slavnostní úvodní preambule, deseti článků a pak následoval vlastní text ústavy, která byla rozdělena do šesti hlav. Jako cizí vzory autoři použili ustanovení francouzské, rakouské, anglické, švýcarské a německé. Ústava rozdělovala moc podle klasické teorie dělby moci. *„Zákonodárnou moc představoval dvoukomorový parlament, moc vládní a výkonná byla rozdělena mezi prezidenta a vládu. Soudní moc reprezentovala soustava soudů.*²³ V první hlavě (Všeobecná ustanovení) bylo jednoznačně stanoveno, že: *„Jediným zdrojem veškeré státní moci v republice je lid. Formou státu byla výslovně stanovena demokratická republika a její hlavou volený prezident. V ČSR je jediné a jednotné státní občanství. Hlavním městem je Praha.*²⁴

V Druhé hlavě byl ukotven Parlament (Národní shromáždění) a jeho dvě komory: Poslanecká sněmovna a Senát, ve složení 300 poslanců a 150 senátorů, voleni na 6 a 8 let. Součástí moci zákonodárné byl i „Stálý výbor“, který mohl za určitých podmínek činit neodkladná opatření, která měla dočasnou platnost.

Hlava třetí upravovala moc výkonnou, konkrétně působnost vlády a prezidenta. Vláda odpovědná Národnímu shromáždění, se skládala z 16 až 19 ministrů. Stejně jako Národní shromáždění měla zákonodárnou iniciativu. Prezident mohl být volen pouze dvakrát po sobě s tím, že jedno funkční období trvá 7 let. Výjimkou byl pouze první prezident, který se mimořádně zasloužil o stát. Kompetence prezidenta byly stanoveny taxativně. *„Patřilo k nim zejména zastupovat stát navenek, přijímat a pověřovat vyslance, sjednávat a ratifikovat mezinárodní smlouvy, většinu z nich se souhlasem parlamentu, stejně jako vypovídat válku a sjednávat mír. Byl vrchním velitelem branné moci. V rámci své pravomoci vůči sněmovnám Národního shromáždění je svolával, odročoval, a rozpouštěl, prohlašoval za ukončené jejich zasedání, podával jim zprávu o stavu republiky, podepisoval zákony a měl právo vrátit je s připomínkami. Ve vztahu k vládě jmenoval a propouštěl ministry, určoval jejich počet. Jmenoval také*

---

²² BROKLOVÁ, Eva, et al. *Československá ústava 1920 : devadesát let poté : sborník textů*. 1. vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. str. 47

²³ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 345

²⁴ Tamtéž, str. 346

vysokoškolské profesory, soudce, vyšší státní úředníky a důstojníky. K pravomocem prezidenta patřilo také udělovat milost.²⁵ „Nebylo myslitelné svěřit prezidentovi, byť demokraticky volenému, více výkonné moci než kolik předtím míval císař. Ani Masaryk tedy nic podobného rozumně chtít nemohl. Konflikt o rozsah prezidentských pravomocí nicméně existoval, Masarykův postoj v něm byl správný a zvítězil. Šlo mu však o něco úplně jiného než o nějakou amerikanizaci prezidentské funkce.“²⁶

Ve čtvrté hlavě byla zakotvena moc soudní. Trestní a civilní právo bylo v kompetenci soudů I. a II. stupně v čele s nejvyšším soudem. Finanční a správní právo zajišťoval Nejvyšší správní soud. Ústavnost zaštiťoval Ústavní soud. Základní občanské svobody byly zakotveny v hlavě páté. Součástí toho byla svoboda tisku, shromažďovací a spolkové právo, petiční právo, svoboda učení a svoboda projevu. Zvláštní ochranu mělo manželství, rodina a mateřství. Zároveň tu byla zakotvena povinná vojenská služba a branná povinnost.

V hlavě šesté byla upravena ochrana národních, náboženských a rasových menšin.

V tomto roce byl vydán také zákon o mimořádných opatřeních (z. č. 300/1920 Sb. z. a . n.), který ve svém prvním paragrafu říká: „*Za války nebo tehdy, nastanou-li uvnitř státu události, ohrožující zvýšenou měrou celistvost státu, jeho republikánskou formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek, mohou být podle tohoto zákona učiněna mimořádná opatření, obmezující nebo rušící dočasně svobody zaručené ústavní listinou v §§ 107, 112, 113 a 116 a zákonem o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního, a v souvislosti s nimi i jiná opatření.*“²⁷ Tato mimořádná opatření byla vydávána jako usnesení vlády schválená a podepsaná prezidentem republiky a byla platná nejdéle na dobu 3 měsíců. Do 14 dnů muselo být toto usnesení předloženo ke schválení Národnímu shromáždění. Tento zákon byl přijat kvůli špatné hospodářské situaci a měl pomoci k rychlejšímu růstu ekonomiky apod.

2.3 Občanství

Do 9. dubna 1920 se občanství posuzovalo podle domovské příslušnosti, tzn. „*právní pouto fyzické osoby ke konkrétní obci, z něhož bylo, vedle nároku*

---

²⁵ Tamtéž, str. 349

²⁶ BROKLOVÁ, Eva, et al. *Československá ústava 1920 : devadesát let poté : sborník textů*. 1. vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. str. 87

²⁷ Text zákona č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních

na nerušený pobyt v ní, vyvozováno především právo na chudinské zaopatření...“²⁸ Problémem však bylo, že mnohé fyzické osoby ve svých domovských obcích nežily a vznikaly tím velké problémy. V ústavě z roku 1920 bylo stanoveno, že jediným státním občanstvím v Československu je občanství československé, s tím, že občan může být pouze občanem Československa. Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé „vycházel ze zásady, že československými státními občany byly od 28. října 1918 osoby, které nejpozději dnem 1. ledna 1910 získaly a od té doby nepřetržitě měly domovské právo na území někdejšího Rakouska-Uherska, jež se stalo součástí Československé republiky.“²⁹

Československé občanství získaly osoby narozené na území ČSR, osoby, které se staly státními úředníky, ačkoliv jejich domovské právo bylo mimo území ČSR, ale na území bývalého Rakouska-Uherska. Dále mohli občanství získat osoby, jejichž rodiče měly na území ČSR domovské právo. Nabývání občanství upravovaly mnohé bilaterální smlouvy, např. s Rakouskem nebo Německem. „Státní příslušnost československá nebo německá byla určována nikoli na základě domovské příslušnosti, ale kritériem pro určení byl mateřský jazyk. Za „Čechoslováka“ se měl považovat německý státní příslušník, který hovořil od dětství „československým“ jazykem jako jazykem mateřským. Pokud by ovšem pocházel „od otce německé rasy a německého jazyka“, neměl se považovat za „Čechoslováka“. Za „Čechoslováka“ byl pokládán pouze tehdy, pokud otec zemřel nebo nežil s matkou.“³⁰ Byla to poměrně přísná pravidla. Němci žijící na československém území, kteří zůstali i po platnosti versailleské mírové smlouvy, zůstali nadále občany Německa.

2.4 Správní právo a soudnictví

Po rozpadu Rakouska-Uherska bylo potřeba vybudovat novou správní strukturu státu. Recepční normou byl v platnosti ponechán dosavadní systém rakouské státní správy na úrovni obcí a okresů, podřízené Národnímu výboru v Praze. Mimo hlavní rakouskou správu vznikaly na řadě míst ilegální správní orgány, tzv. národní výbory. Ty však byly kvůli vnitřní politické nestabilitě

²⁸ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 361

²⁹ Tamtéž, str. 364

³⁰ Tamtéž, str. 365

na konci roku 1918 rozpuštěny usnesením vlády. První změna se týkala orgánů obcí a za tím účelem byl přijat zákon č. 76/1919 Sb. z. a n., který měnil a doplňoval rakouský zákon o obecním zřízení. Orgány se změnilly na zastupitelstvo, radu, starostu a komise. Tímto zákonem se sjednotila správa v Čechách, na Moravě a Slezsku. Podkarpatská Rus byla v tomto autonomní a její území bylo rozděleno na 4 župy. Tento systém organizace však přestal vyhovovat a bylo nutné ho nahradit novým. Během příprav se objevilo několik sporů, zejména o velikost a počet nových administrativních celků. Dalším sporem byl rozsah kompetencí orgánů těchto celků. Nicméně je roku 1920 přijat Z. č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů. Území Republiky bylo rozděleno na 21 žup (Podkarpatská Rus rozdělena nebyla, a proto se nevědělo, zda se na ni tento zákon vůbec vztahuje), orgány župy byly župan, župní zastupitelstvo, finanční komise, osmičlenný župní výbor. Jednotlivé župy se pak dále dělily na okresy s okresními úřady. Na Slovensku byl zákon účinný 1. 1. 1923, ale v Čechách se jeho uvedení neustále odsouvalo a přibývalo odpůrců tohoto zákona.

V roce 1927 byl přijat z. č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy. Tento zákon sjednocuje veřejnou správu na celém území. Odstraňují se tři odlišné správní systémy – v Čechách, na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Celá Republika se rozděluje na 4 země – Českou, Moravskoslezskou, Slovenskou krajinu a Podkarpatskou Rus, s tím, že Podkarpatská Rus si stále zachovává svojí autonomii. V čele každé země stál zemský prezident, který předsedá zemskému zastupitelstvu. Ze dvou třetin bylo voleno občany a zbylou třetinu dosazuje stát z řad odborníků. Tato reforma byla velmi nutná, náklady na provoz veřejné správy byly obrovské. Navíc nebyla dostatečně zajištěna státní a soudní kontrola.

„Po recepci soudní soustavy habsburské monarchie zůstala výstavba soudů bez koncepčních změn. Organizační členění i personální obsazení soudů zůstalo téměř beze změn. Soudy po 28. říjnu 1918 začaly vyhlašovat svá rozhodnutí jménem republiky a pokračovaly ve své činnosti. Nově byl v listopadu 1918 zřízen Nejvyšší soud (od roku 1919 měl sídlo v Brně), který stál nad soustavou řádných soudů civilních a trestních. Nejvyšší soud podobně jako jeho vídeňský vzor byl složen z prvního a druhého prezidenta, a senátních prezidentů, jejichž počet se postupně zvyšoval. Všechny jmenoval prezident.“³¹

Soudní soustava byla troj-istanční podobně, jako je to v současnosti. První

---

³¹ Tamtéž, str. 403-404

instancí byly soudy okresní a krajské. Pro trestní a civilní věci, to byli samosoudci okresních soudů. Opravným prostředek proti rozhodnutí soudu prvního stupně bylo odvolání, proti druhému stupni pak dovolání. „V roce 1928 byla sjednocena soudní organizace v českých zemích a v dalších částech republiky. Sborovými soudy první instance byly krajské soudy, podle specializace označované jako civilní, trestní, obchodní nebo exekuční. Druhou instancí sborových soudů tvořily vrchní soudy. Okresní soudy pro civilní i trestní věci představovali samosoudci.“³² Jak již bylo zmíněno výše, v listopadu roku 1918 byl zřízen i Nejvyšší správní soud, který řešil spory se správními orgány. Šlo o počátek soustavy správních soudů, která se však nedočkala naplnění. Bylo to v důsledku rozporu s reformami veřejné správy, zejm. pak župního zákona. Pro kontrolu ústavnosti byl zřízen i ústavní soud. „Oproti svému rakouskému protějšku se československý ústavní soud do historie ústavního soudnictví světového i československého výrazněji nezapsal a ve srovnání s ním i s kompetencemi a judikaturou nynějšího Ústavního soudu České republiky působí spíše jen jako historická kuriozita.“³³

2.5 Občanské a obchodní právo

Recepční norma ustanovila, že se v platnosti ponechávají všechny doposud platné právní předpisy. V rámci občanského práva to byl kodex ABGB (celým názvem *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie*) Bylo tedy přejato rakouské právo a uherské obyčejové právo. „Tato skutečnost vyvolala intenzivní potřebu sjednocení právní úpravy v této oblasti. Na unifikačních pracích se kromě ministerstva unifikací podílelo také ministerstvo spravedlnosti. Jako nejjednodušší a provizorní řešení měl být pořízen český překlad ABGB, který by platil jako občanský zákoník. Od tohoto záměru však bylo upuštěno a byly zahájeny práce na unifikaci občanského zákoníku, přičemž mělo být rovněž přilédnuto k úpravě platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi.“³⁴ Téměř 20 let práce na novém občanském zákoníku bylo přerušeno kvůli Mnichovské dohodě. Jediné co se stihlo, bylo projednání „vládního návrhu zákona, kterým se vydává občanský zákoník“ ve výborech a komisích parlamentu. „Téměř stejný osud měly pokusy o kodifikaci občanského práva procesního. Od roku 1922 na ní pracovaly

---

³² Tamtéž, str. 404

³³ Langášek, Tomáš. Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948. Brno 15. listopadu 2011 on-line text na http://www.usoud.cz/clanek/Ustavni_soud_CSR

³⁴ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 440

souběžně pražská a bratislavská komise. V roce 1931 byly výsledky jejich práce vydány jako „Návrh zákona o soudní příslušnosti a civilního soudního řádu“. Jeden rozdíl zde však přece jen byl, protože se podařilo alespoň dokončit zákon o základních ustanoveních soudního řízení nesporného (č. 100/1931 Sb. z. a n.).“³⁵

Rozlukový zákon, z. č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství, sjednotil právní úpravu uzavření manželství na území Slovenska a českých zemí. Fakultativně se zavedl civilní sňatek a přinesl tak možnost vybrat si způsob uzavření manželství buď církevním nebo civilním sňatkem.

Významným krokem v hospodářské oblasti byla tzv. pozemková reforma mezi lety 1918-1936. Cílem bylo upravit majetkové poměry fyzických a právnických osob na území Československa, tím, že se zasahovalo do jejich vlastnického práva. Šlo vlastně o to, aby co největší část půdy získali čeští nebo slovenští občané. První krok představoval z. č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení statků, který ještě nerušil vlastnické právo, ale nedovoloval vlastníkům jakoukoliv dispozici s ním. To umožňoval až z. č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabránění majetku pozemkového, doplněný řadou prováděcích předpisů. „*Pro účel zákona se pod „velkým majetkem pozemkovým“ rozuměly soubory nemovitosti, včetně práv, které s nimi byly spojeny, náležející do vlastnictví jedné osoby, popř. týchž spoluvlastníků, a jejichž výměra na území ČSR převyšovala rozlohu 150 ha zemědělské půdy (pole, louky, zahrady, vinice, chmelnice) nebo 250 ha půdy celkem. Paragraf 14 pak stanovil výjimku z tohoto pravidla, kdy mohla být vyvlastněna půda i pod meze stanovené obecnými principy, jestliže místní potřeba půdy byla naléhavá a zabraná půda nebyla postačující a bylo-li to v zájmu obecného blaha.*“³⁶ V praxi to znamenalo, že Pozemkový úřad (zřízen na základě z. č. 330/1919 Sb. z. a n.) podle harmonogramu, prostřednictvím soudu, sdělil vlastníkově zabraného majetku, jaké nemovitosti chce zabrat. Vlastník si mohl určit, který majetek se má ze záboru vyjmout, ale pokud tak neučinil, mělo se za to, že se zábořem souhlasí a věc byla postoupena Pozemkovému úřadu, který učinil vklad pro československý stát. Poté přišel na řadu přiděl občanům, a každý jednotlivý přiděl byl v rozlohách 6-15 ha.

---

³⁵ Tamtéž, str. 441

³⁶ Tamtéž, str. 428

Obchodní právo se recipovalo z obchodního zákoníku z roku 1863 a zákoníku platného na Slovensku a Podkarpatské Rusi z roku 1857. Předpokládaná unifikace těchto kodexů se předpokládala po dokončení zákoníku občanského. V práci se započalo roku 1927, ale osnova vydaná roku 1937 obsahovala pouze dva oddíly upravující „Obchodníky“ a „Společnosti“, s tím, že zcela chyběla část upravující obchodní úkony. Vzhledem k dalšímu politickému vývoji tímto prakticky skončily veškeré práce na obchodním zákoníku.

2.6 Trestní právo

„V duchu recepce rakouského a uherského práva československým státem tvořily páteř odvětví trestního práva rakouský trestní zákoník z roku 1852 v novelizovaném znění k 28. říjnu 1918 a paralelně trestní předpisy původně uherské. Kuriózní byla ještě od počátku roku 1920 platnost německého práva v oblasti Hlučínska. Z recipovaných předpisů habsburské monarchie byly zrušeny dílčí pasáže svým charakterem odporující republikánskému zřízení. Trestní právo v ČSR pochopitelně mělo mezery a nedostatky, které byly po částech s větším či menším úspěchem zaplňovány a odstraňovány.“³⁷ Shromáždovací a osobní svoboda byla zaručena ústavou z roku 1920, nicméně byl pro vyšší vnitřní stabilitu vydán z. č. 309/1921 Sb. z. a n., proti útisku a na ochranu svobody shromážděných. Hodnotově nejvýznamnější trestním předpisem byl Z. č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. „V první hlavě zákona byly jako zločiny postihovány úklady o republiku. Byla jimi např. násilná jednání, znemožňující ústavní činnost prezidenta republiky a dalších nejvyšších orgánů státu, nebo pokusy násilím připojit území republiky nebo jeho část k cizímu státu. Druhá hlava zákona mj. poskytovala zvýšenou ochranu bezpečnosti ústavních činitelů a cti prezidenta republiky. Stíhala vyražení státního tajemství, vojenskou zradu apod.“³⁸ Stíhány byly i „hanlivé výroky o vládě a jejím poměru k sociálním, zákony upraveným vztahům mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva republiky, dále pak schvalování trestných činů, rušení obecného míru, apod. Pro projednávání nejzávažnějších skutků byl z. č. 51/1923 Sb. z. a n. zřízen tzv. Státní soud. Ten projednával skutky podle zákona na ochranu republiky. Vzhledem k zhoršující se situaci byl zákon na ochranu republiky v 30. letech

---

³⁷ Tamtéž, str. 413

³⁸ Tamtéž, str. 413-414

několikrát novelizován, zejm. Druhá novela (z. č. 140/1934 Sb. z. a n.) nově postihovala „veřejné popuzování k nepřátelským činům proti jednotlivcům a skupinám obyvatel proto, že jsou stoupenci demokraticko-republikánské formy nebo demokratického řádu ČSR.“³⁹ „Zákon na ochranu republiky omezoval ústavou zaručená občanská práva a svobody, ale k záchraně ČSR jako suverénního demokratického státu v nepřátelském obklíčení tato cesta nemohla stačit.“⁴⁰

---

³⁹ Tamtéž, str. 415

⁴⁰ Tamtéž, str. 415

3 Politický stav v Evropě před rokem 1938

3.1 Důsledky první světové války

V jedenáct hodin 11. 11. 1918 je v železničním vlaku v Compeigne podepsána mírová smlouva a končí 1. světová válka. Válkou otřesená Evropa se snaží vzpamatovat ze čtyřletého konfliktu, který zapříčinil řadu změn, zejména na politické mapě. Asi nejpodstatnější změnou byl rozpad čtyř velkých říší: Rakouska-Uherska, Německého císařství, Osmanské říše a carského Ruska a vznik nových států. Vedle technologického rozvoje došlo i k rozvoji na úrovni sociální. To se týká zejména ženských práv (např. volebních). Během války došlo k úmrtí velkého množství mužů a výrazně se tak změnila generová struktura obyvatel. Politické změny přinesly rozvoj a rozmach nacionalismu.

Versailleský mírový systém změnil mapu Evropy a zároveň pomohl vytvořit Společnost národů. Organizaci, jejímž hlavním úkolem bylo udržování míru ve světě a mezinárodní spolupráce. Tyto snahy později vyvrcholily v uzavření Briand-Kelloggův pakt, kde se 60 států zavázalo, že budoucí spory nebudou řešit válkou. Problémem bylo, že za případné porušení nebyly žádné sankce.

3.2 Velká Británie

Už během první světové války se Británie potýkala s nepokojí v Irsku, které dokonce vedly mezi lety 1919-1921 k Britsko-Irské válce. Tento vnitřní konflikt byl ukončen smlouvou, která přetvářela Irsko v samostatné dominium (tzv. Irský svobodný stát), které trvalo do roku 1937, kdy byl založen samostatný Irský stát. Po válce se Británie velmi aktivně zapojila do mírových jednání a účastnila se jako vůdčí mocnost řady konferencí. Ministerský předseda Lloyd George shrnul svůj program do 6 bodů: „*Proces s císařem Vilémem II., potrestání krutostí války, co nejvyšší válečné reparace pro Německo, Británie pro Brity – sociálně a industriálně, navrácení obětí války do normálního života a šťastnější země pro všechny.*“⁴¹ Na mírových jednáních ve Versailles měl velkou podporu ze strany Francie, která po Německu také požadovala vysoké reparace, za zničenou Evropu.

---

⁴¹ Přeloženo z Wikipedia, History of the United Kingdom, 19. března 2012 on-line text na http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_United_Kingdom#Irish_independence_and_partition

Na domácí scéně se uskutečňovala řada sociálních reforem. Liberální zákonodárci se zaměřují zejména na školství, podporu nezaměstnaných v podobě pojištění a podporu ve výstavbě domů. V roce 1923 se k moci dostávají Konzervativci, kteří pokračují v sociálních reformách. Ve dvacátých letech si prošla Británie hospodářskou krizí, kterou se snažil napravit Winston Churchill jako ministr financí. Stupající nezaměstnanost dokonce dosáhla 70% a nakonec vyvrcholila generální stávkou v roce 1926. Poté se situace postupně stabilizovala až do krachu na newyorské burze v roce 1929. Nicméně i ten se podařilo překonat a Británie se pomalu zotavovala. V roce 1931 bylo vyhlášeno Britské společenství národů (Commonwealth). V roce 1935 dochází k významnému porušení Versailleského mírového systému tím, že Británie povoluje Německu postavit válečné loďstvo o 35% tonáži britského válečného loďstva.

Dne 28. května 1937 se předsedou vlády stává Neville Chamberlain, stojící v čele Konzervativců. „*Pro jeho politiku byla charakteristická ochota dosáhnout dohody s totalitními a fašistickými státy v Evropě, především s Německem.*“⁴² Dne 19. listopadu 1937 se v Berchtesgadenu setkává lord Halifax (ministr zahraničí) s Hitlerem a tlumočí „*ochotu Velké Británie dohodnout se s Německem o možnosti změn daného stavu ve střední Evropě.*“⁴³ V červenci roku 1938 vysílá Chamberlain do Československa na pozorování lorda Runcimana, aby zprostředkoval a pozoroval řešení sudetoněmecké otázky. Jeho mise nebyla nezaujatá a vedla k podepsání Mnichovské dohody. Druhá schůzka v Berchtesgadenu se konala 15. září. 1938 a Hitler na ní požadoval, aby Československo postoupilo Německu oblasti s více než 25% německého obyvatelstva. O čtyři dny později doporučuje Velká Británie spolu s Francií, aby Československo postoupilo Německu oblasti, kde žije více než 50% německého obyvatelstva. Za týden 22. září 1938 přijíždí Chamberlain do Godesbergu na další schůzku s Hitlerem, který požaduje okamžité postoupení československých pohraničních oblastí s více než 50% německého obyvatelstva a s tím požaduje, aby byly uspokojeny požadavky Maďarska a Polska na československé území. Chamberlain tentokrát tlak ustál a na jeho podmínky nepřistoupil. Britský ministerský předseda „*věděl, že Československo je v právu, ale řídil se zásadou, že „právo a pravda dnes neexistují. Dnes se hraje kolosální mocenská hra a ČSR je jen záminkou...“*. Nabídl Hitlerovi přímá jednání, a tak

---

⁴² PERNES, Jiří. *Evropské dějiny v datech*. 1. vyd. Praha : Albatros, 2000. str. 230

⁴³ Tamtéž, str. 231

tento „hloupý člověk a neinformovaný malý člověk“, jak jej vystihl Jan Masaryk, hnal události k Mnichovu a Evropu do zkázy.“⁴⁴

3.3 Německo

V roce 1918 vzniká v Německu Výmarská republika, která si dává za hlavní úkol vytvoření parlamentní demokracie. Mírové podmínky nastavené Versailleským mírovým systémem vyvolávaly po celé zemi vlny nesouhlasu. Suma 132 mld. zlatých marek, kterou mělo Německo zaplatit na reparacích, se odrazila ve vysoké inflaci. V této době (1923) se vůdce nové pravicové strany nacionálních socialistů, Adolf Hitler, pokouší o převrat, tzv. Pivnicový puč. V roce 1926 je Německo přijato do Společnosti národů, ale jen na sedm let, v roce 1933 z této organizace vystupuje. Noc dlouhých nožů, která proběhla 30. června 1934, umožnila Hitlerovi zlikvidovat opozici, kterou představovaly jednotky SA, vedené Ernstem Röhmem. Výhra v parlamentních volbách roku 1932 a podpora nižší střední síly přinesla Adolfu Hitlerovi roku 1933 jmenování německým kancléřem. Všechny strany kromě NSDAP buď byly zrušeny, nebo sloučeny s touto stranou. „Na počátku roku 1936 se Hitler rozhodl k dalším krokům a 7. března obsadila německá vojska část Porýní, demilitarizovanou v rámci versailleské mírové smlouvy. Rozpačité a neúčinné protesty Francie a Velké Británie potvrdily, že Hitler kalkuloval správně, když se neobával z této strany silnější reakce. Jeho deklarované a uvnitř Německa prosazované protikomunistické zaměření bylo v souladu s jeho protisovětskou politikou zahraniční, a to vždy vyhovovalo vládám obou velmocí.“⁴⁵ V srpnu roku 1936 je na sjezdu NSDAP vyhlášen čtyřletý plán na zbrojení a 25. října je uzavřena dohoda mezi Itálií a Německem (osa Berlín-Řím). S Japonskem je 25. listopadu uzavřen Pakt proti Kominterně, kterému se postupně přidalo několik dalších států jako např. Itálie, Maďarsko, Španělsko, Finsko a roku 1941 i Slovensko.

Na začátku června roku 1937 jsou na Generálním štábu zahájeny přípravy na provedení plánu „Fall Grün“ na přepadení Československa. Od roku 1937 tlačí Hitler na britské politiky a zve je do Německa na několik jednání. Po nátlaku na rakouské politiky dochází 12. března k „Anšlusu“ Rakouska a k jeho přejmenování na Východní Marku (Ostmark). „Na sjezdu nacistické strany

---

⁴⁴ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1992. str. 60

⁴⁵ ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. str. 105

*NSDAP v Norimberku vystoupil Adolf Hitler s projevem ostře nepřátelským vůči Československu. Povzbuzení jeho řečí se sudetoněmečtí nacisté pokusili provést v československém pohraničí převrat. Rozhodným zásahem československé armády byla jejich provokace potlačena.*⁴⁶

3.4 Francie

Francie byla odedávna hlavním soupeřem Německa, pokud to zrovna nebyla Anglie. Je proto pochopitelné, že právě na území Francie, které bylo 1. světovou válkou velmi zasaženo, se vedla hlavní jednání o míru s Německem. „V Compiègne u Paříže oznámili představitelé dohodových států německým vyjednávačům podmínky příměří. Německo mělo vyklidit území Francie, Belgie, Lucemburska a Alsaska-Lotrinska, dále levý břeh Rýna, na pravém břehu Rýna vyklidit území o šířce 30-40 kilometrů, stáhnout vojsko z Rakouska-Uherska, Rumunska a Turecka, zrušit bukurešťský a brest-litevský mír, vydat dohodovým státům část válečného loďstva a množství válečného materiálu. Stažení německého vojska z obsazeného ruského území mělo být stanoveno dodatečně. Německo bylo v tak hrozné vnitřní situaci, že na tyto tvrdé podmínky, které znamenaly vlastně kapitulaci a uznání porážky, dne 11. listopadu 1918 přistoupilo. Toho dne němečtí zástupci v Compiègne podmínky příměří podepsali. Tím skončila první světová válka.“⁴⁷

Francie měla s Velkou Británií velký zájem na potrestání Německa. Území Alsaska-Lotrinska bylo předmětem několika sporů v minulosti, a proto jejich opětovný zisk byl velkým zadostiučiněním. Zároveň Francie obdržela německou kolonii Kamerun. Jako pomoc k zotavení měly sloužit i vysoké válečné reparace. Po válce se k moci dostala koalice umírněného středu a pravice Národní blok (*Bloc National*), který vládl až do roku 1924. V květnu roku 1924 volby vyhrává Levý kartel (*Cartel des Gauches*), který zavedl sociální politiku a potýkal se s problémy, francouzské měny. V té době byl ministrem zahraničních věcí Aristide Briand, který propagoval program usmíření s Německem (*apaisement*), kterého později i dosáhl, ale na úkor spojenců. Za vlády předsedy Raymonda Poincaré (1926-1929) začala ve Francii hospodářská prosperita, která byla ukončena hospodářskou krizí, která se ve Francii projevila s příchodem 1931. V době nejhlubší krize, v roce 1932, se k moci dostává levice. Demonstrace

---

⁴⁶ PERNES, Jiří. *Evropské dějiny v datech*. 1. vyd. Praha : Albatros, 2000. str. 232

⁴⁷ Tamtéž, str. 214

pravicových sympatizantů vyvrcholily pokusem pravicových skupin *Action Française* a *Croix de Feu* v únoru roku 1934 o puč, který byl neúspěšný. V roce 1935 je ve Francii „schválen zákon o prodloužení vojenské služby z 18 na 24 měsíců. Německo toho využilo jako záminku a 16. března prohlásilo, že zavádí všeobecnou vojenskou povinnost a že se zprošťuje omezení daných Versailleskou mírovou smlouvou o výstavbě válečného letectva.“⁴⁸ Volby v roce 1936 vyhrála Lidová fronta, složená z radikálů, socialistů a komunistů. Vláda premiéra Léona Bluma zavedla zvýšení platů, 40h pracovní týden, dvou-týdenní placenou dovolenou. Absence hospodářských reforem a nákladná sociální politika však vedla pádu této vlády. Nový premiér Édouard Daladier měl vyřešit hospodářskou krizi a navrátit se k řešení mezinárodních problémů politikou appeasementu.

3.5 Rusko

V průběhu první světové války proběhla na ruském území „Velká říjnová socialistická revoluce“. Stalo se tak 6. listopadu 1917 v Petrohradu a zahájil ji Lev Davidovič Trockij, za souhlasu Vladimíra Iljiče Lenina. Členové carské rodiny Romanovců byli zatčeni a později 17. července 1918 v Jekatěrinburgu popraveni. Během nestabilní situace po socialistické revoluci podepsal s ústředními mocnostmi Lenin 3. března 1917 Brest-litevský mír, který sice Rusko připravil o řadu území (např. Pobaltí nebo Besarábie), ale na druhou stranu posloužil ke stabilizaci poměrů v Rusku. Rusko se postupně mění na Svaz sovětských socialistických republik, kde je hlavním městem Moskva. Na 10. sjezdu Komunistické strany Ruska byl představen program nové hospodářské politiky (NEP), který přispěl alespoň k částečnému zlepšení ekonomické situace v zemi. Současně se Rusko přestává izolovat na půdě mezinárodní politiky a obnovuje diplomatické vztahy se západními mocnostmi a Německem. Dne 18. září 1934 je Sovětský svaz přijat do Společnosti národů. Předseda Rady lidových komisařů Lenin byl kvůli vážným zdravotním potížím (prodělal dvě mozkové mrtvice) nahrazen ve vedení státu Josifem Vissarionovičem Stalinem, pro kterého byla vytvořena funkce Generálního tajemníka ÚV KS Ruska. Po Leninově smrti se moci plně chopil Stalin a začal realizovat své velkolepé plány. Je jen smutnou skutečností, že i sám Lenin před zvolením Stalina varoval.

---

⁴⁸ Tamtéž, str. 228

V Rusku došlo k jakémusi zrovnoprávnění mužů a žen, byla zavedena kolektivizace. Budováním strojírenství a velkou industrializací došlo k tomu, že ruská nezaměstnanost se blížila takřka nule! Úspěšný hospodářský rozvoj a hlavně fakt ruské izolovanosti od okolního světa způsobily, že hospodářská krize, která postihla celý svět, se v Rusku vůbec neprojevila, což postupně přinášelo Sovětskému svazu řadu sympatizantů z řad evropské levice. Sovětský svaz se rozrůstal o další území a stoupal i počet jeho republik až na konečných 16. Nicméně Stalin požadoval další území, zejména ta, která kdysi spadala pod carské impérium, jako třeba Polsko. Proto se obrátil na Hitlera, u kterého čekal větší sympatie a výsledkem jeho úsilí bylo podepsání paktu Molotov-Ribbentrop dne 23. srpna 1939, podepsaného v Moskvě.

3.6 Itálie

Do první světové války vstoupila jako spojenec Rakouska-Uherska a Německa, nicméně se 24. května 1915 přidala na stranu Dohody. Po konci války byla situace v zemi nestabilní, výsledky války nebyly uspokojující z hlediska územních požadavků. To vedlo k vzrůstu počtu stoupenců fašistického hnutí. Dne 23. března 1919 „založil Benito Mussolini z bývalých vojáků, kteří se vrátili z války, první fašistickou skupinu, nazvanou *Fasci di combattimento*“⁴⁹. Toto hnutí pak 28. října 1922 provedlo státní převrat, a Benito Mussolini byl jmenován předsedou vlády. Byla dokonce změněna ústava, která zakotvila fašistickou vládu. Po nastolení totalitního režimu začala Itálie spolupracovat s Německem a tato spolupráce vyvrcholila ustanovením osy Řím-Tokio. „(...) 25. října 1936 podepsaly Itálie a Německo dohodu nazvanou „*Osa Belín – Řím*“, v níž Německo uznalo zábor Etiopie Itálií, oba signatáři uznali povstaleckou vládu ve Španělsku a rozdělili si zájmové sféry: Německo dostalo Podunají a Itálie Středozemní moře, honosně v italském tisku nazývané „*Mare nostrum*“. Styky mezi Berlínem a Římem se zintenzivnily a častá se stávala i setkání na nejvyšší úrovni.“⁵⁰ Od této doby je Itálie největším spojencem Německa.

---

⁴⁹ Tamtéž, str. 216

⁵⁰ ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. str. 106

4 Vývoj po roce 1937 a Mnichovská dohoda

Politická situace v Československu se začala čím dál více zhoršovat. Henleinova sudetoněmecká strana vyvolávala nepokoje, na českou vládu byly činěny tlaky ze strany západních mocností. *„Nátlak na ČSR byl ze strany západních velmocí až brutálně nemilosrdný. Vyslanci Anglie a Francie neváhali probudit prezidenta Beneše uprostřed noci a předložit mu ultimata svých vlád. Buď Československo dobrovolně odstoupí svá pohraniční území Německu, anebo mu západní státy nejen nepomohou, ale ještě jej označí v případě konfliktu za agresora. 21. září pod tímto tlakem vláda kapitulovala.“*⁵¹

Vraťme se ale zpět o pár měsíců do událostí, které tomu předcházely. *„Pro přípravu pohlcení demokratického Československa fašistický režim využíval silnou národnostní menšinu německého obyvatelstva v českých zemích. Jako její vůdčí síla se prosadila Sudetoněmecká strana (SdP) v čele s K. Henleinem. V roce 1935 byla po volbách do parlamentu fakticky nejsilnější politickou stranou, kterou volily dvě třetiny německých voličů. Vláda ČSR (M. Hodža) nabízela sudetským Němcům konstruktivní řešení jejich národnostních, politických i hospodářských potřeb.“*⁵² Vláda nabízela německým stranám v čele SdP dohody na jakési „národnostní vyrovnání“. Na tyto požadavky však SdP nepřistoupila a *„průběžně stupňovala své požadavky vždy, když vláda ČSR byla ochotna přistoupit na dosavadní.“*⁵³ Podobná byla i situace na Slovensku, kde místní fašisté také předkládali různé požadavky. *„Na podzim 1937 zemřel první prezident Československé republiky T. G. Masaryk nad její budoucností se objevily těžké chmury. Zpráva, kterou v září 1937 přivezl po rozhovorech s předními osobnostmi francouzského ministerstva zahraničí z Paříže ministr Krofta o tom, že Francie není připravena přijít Československu na pomoc a naopak doporučuje hledat cestu dohody s nacistickou vládou, znamenala těžkou ránu pro ty, kdo byli odpovědni za bezpečnost a budoucnost Československa. Nebezpečí však bylo ještě větší, než si mnozí dovedli představit.“*⁵⁴ Situace se dále vyostřila v roce 1938, kdy Hitler veřejně prohlašuje, že je nutné německá území v Československu připojit k Německu a po anšlusu Rakouska bylo Československo jako v německých

⁵¹ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1992. str. 62

⁵² MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 449

⁵³ Tamtéž, str. 449

⁵⁴ ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. str. 108

kleštích. Vláda ČSR se ještě snažila situaci zachránit národnostním statutem německé menšiny. Na sjezdu SdP v Karlových Varech představil Henlein svůj program na uspořádání poměrů, který „obsahoval uznání úplné rovnoprávnosti německé menšiny, vytyčení uzavřeného národního území s německou samosprávou nezávislou na ústředních orgánech.“⁵⁵ Vláda připravila své návrhy, které SdP předložila, ale ty byly odmítnuty a německá strana přestala vyjednávat. To byl důvod proč „...20. května 1938 proti ohrožení zvenčí vyhlásila částečnou mobilizaci. 150 předních umělců a vědců vydalo manifest VĚRNÍ ZŮSTANEME, který v několika dnech stvrdil svými podpisy více než 1 milión občanů i spolků.“⁵⁶

Během června navrhla Hlinkova ľudová strana zákon o autonomii Slovenska a s tím zároveň, i maďarští a polští fašisté své požadavky na území ČSR. V této složité situaci nabídl anglický ministerský předseda Chamberlain, že na území Československa vyšle „nezávislého“ pozorovatele. Tím byl lord Runciman, který „při pobytu v republice posupoval neobjektivně a podporoval henleinovce. Doporučil, aby ČSR postoupila Německu svá pohraniční území a spolupracovala s ním na hospodářské platformě.“⁵⁷ Jak již bylo zmíněno výše, po sjezdu nacistů v Norimberku se pokusili henleinovci o ozbrojený puč, který však byl potlačen a v některých příhraničních oblastech bylo vyhlášeno stanné právo. Po jednáních v Berchtesgadenu a Bad Godesbergu byla na popud nového předsedy vlády gen. Syrového v Československu vyhlášena všeobecná mobilizace. Z výsledku jednání byl prezident Beneš více než konsternován a směrem k vládám Francie a Británie pronesl: „Kdyby se tento návrh měl opravdu uskutečnit, neskrývám vám, že by to mělo nedozírné následky nejen pro Československou, nýbrž i pro vaše země a celou Evropu“⁵⁸ „Hitler za této situace použil výhrůžek anglické vlády. Stanovil lhůtu 14 hodin 28. září, dokdy musí ČSR přijmout všechny podmínky z Godesbergu (okamžité postoupení československých pohraničních oblastí s více než 50% německého obyvatelstva a s tím, aby byly uspokojeny požadavky Maďarska a Polska na československé území), jinak vypoví republice válku. V dalších intenzivních jednáních byla dohodnuta mezinárodní

---

⁵⁵ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 450

⁵⁶ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1992. str. 62

⁵⁷ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 451

⁵⁸ ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. str. 115

*konference čelných zástupců Anglie, Francie, Německa a Itálie k projednání německých požadavků. Hitler ji svolal do Mnichova.*⁵⁹

Prezident Beneš se snažil získat stanovisko SSSR, který vyjádřil Československu pomoc za předpokladu, že pomoc poskytne i Francie, a že Německo bude Společností národů označeno za agresora, což bylo, za stávající situace, naprosto nemyslitelné. Hlavním problémem, však byla samotná vojenská pomoc, protože sovětská armáda by musela přejít přes území Polska a Rumunska, což tyto dva státy pochopitelně odmítly.

„Tam při jednání „o nás, bez nás“ se sešli dva představitelé západních demokracií se dvěma fašistickými diktátory, aby jim předaly dar z nebes“⁶⁰ Jmenovitě to byli: za Velkou Británii Neville Chamberlain, za Francii Édouard Daladier, za Německo Adolf Hitler a za Itálii Benito Mussolini. *„Mnichovská dohoda konstatovala souhlas účastníků s odstoupením území, jehož obyvatelstvo tvořilo přes 50% Němců, říši a zaměřovala se na realizaci. Byly stanoveny termíny vyklizování jednotlivých úseků v době od 1. do 7. října s tím, že nesmí být přemísťována ani ničena žádná vojenská ani civilní zařízení. Měl být utvořen mezinárodní výbor, který by stanovil další oblasti, jež musí ČSR vyklidit do 10. října. Obyvatelé na území předávaném Německu měli právo opce. Vláda ČSR měla mj. také povinnost do čtyř týdnů propustit na jejich žádost sudetské Němce ze svých ozbrojených sborů a vězně německé národnosti odsouzení za politické delikty.*⁶¹ *Jednání začala 29. září a skončila ráno 30. září. Po celou dobu nebyl na jednání jediný český zástupce. Po podpisu byl výsledek prezentován velvyslanci Vojtěchu Mastnému, který informoval československou vládu. „Mnichovská dohoda je dokument uzavřený a uplatňovaný v rozporu s normami mezinárodního práva i v rozporu s ústavou a právním řádem ČSR. Je proto od samého počátku neplatná. Náš stát nebyl účastníkem jednání, neuzavřel smlouvu, která nadto byla koncipována v jeho neprospěch. Československé státní orgány ji přijaly, resp. se jí podřídily pod nátlakem. Účastníci dohody jejich uzavřením porušili své dřívější mezinárodněprávní závazky nepoužívat síly nebo hrozby silou v jednáních mezi státy.*⁶² *To je jeden*

⁵⁹ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 451-452

⁶⁰ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1992. str. 62

⁶¹ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 452

⁶² Tamtéž, str. 452

z důvodů, proč je Mnichovská dohoda neplatná, při uzavírání jakékoliv smlouvy musí se smlouvou souhlasit strana, které se smlouva týká, to se nestalo, protože Československou není stranou smlouvy, ani jejím signatářem. Druhým důvodem je fakt, že mezinárodní smlouva a její platnost musí být v souladu s ústavním právem daného státu, tedy musí být uznána jeho svrchovanost. Jak je uvedeno v ústavě z roku 1920, proces ratifikace spočívá podle § 64 v podpisu prezidenta republiky se souhlasem Národního shromáždění. Mnichovská dohoda však byla přijata prezidentem a vládou. V listopadu byly postoupeny části území Polsku i Maďarsku. Mnichovská dohoda stála Československo velkou část průmyslového a zemědělského potenciálu a ztrátu téměř pěti miliónů obyvatel.

Po podepsání Mnichovské dohody sdělil maršál H. Göring, prostřednictvím velvyslance Mastného, že není pro Německo přípustné, aby prezident Beneš setrval ve své funkci, a že s ním už ani nebude nikdo jednat. *„Celá fašistická západní, střední i východní Evropa spatřovala v druhém prezidentu republiky symbol demokratické a odhodlané protinacistické politiky, jakož i přítele a politického nástupce Masarykova.“*⁶³ Proto 5. října prezident Beneš odstoupuje. *„Své spoluobčany ujistil, že „má svůj plán“ ale brzy po jeho odletu do zahraničí se začalo s posměchem tvrdit, že ten plán byl aeroplán.“*⁶⁴ *„Naznačil jsem, že další události přijdou, že Mnichov je jen začátek, že zůstanu věren svým zásadám a demokracii a že budu pracovat pro národ na jiném místě. – Málo z mých posluchačů snad chápalo tehdy jasně smysl mých slov. Znovu jsem myslel na „svůj plán“ a na blížící se válku.“*⁶⁵ Dne 22. října 1938 odlétl Edvard Beneš do Londýna a odtud později to Spojených států. *„Československá vláda mnichovský diktát přijala. Pohraniční pevnosti skvěle vyzbrojené, byly opuštěny, vycvičená a odhodlaná armáda dostala rozkaz svou vlast nebránit. Neměli jsme sice naději na vítězství, ale kapitulace vlády a prezidenta Beneše vzala lidem z rukou možnost hájit svou vlast i čest. Byly zachovány životy a hmotné statky za cenu těžce zasažené morálky národa. Je na každém z nás, aby zvážil, zda to bylo moudré, anebo tragické.“*⁶⁶ *„Poté, co v říjnu 1938 odjel z Československa do exilu v Londýně, odmítl několik finančně výhodných nabídek, aby vydal paměti*

⁶³ BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. II, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství.* 1. vyd. Praha : Academia, 2007. str. 60

⁶⁴ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1938-1945.* 1. vyd. Praha : Albatros, 1995. str. 4

⁶⁵ BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. II, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství.* 1. vyd. Praha : Academia, 2007. str. 60

⁶⁶ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938.* 1. vyd. Praha : Albatros, 1992. str. 64

o Mnichově; částečně proto, že nechtěl dělat potíže svému nástupci nebo zdržovat úsilí o dosažení snesitelného modu vivendi s nacistickým Německem. Nechtěl Hitlerovi poskytnout žádnou záminku k tomu, aby se mohl k pomnichovskému Československu chovat tvrději, než se choval.“⁶⁷

Jako nový československý prezident byl 30. listopadu 1938 zvolen apolitický a starší JUDr. Emil Hácha. V ten samý den podala demisi vláda gen. Surového a sestavením nové vlády byl pověřen Rudolf Beran, který ve vládním programu zakotvil spolupráci s Německem. Nešlo to jinak. Snaha o autonomii Slovenska a Podkarpatské Rusi byla úspěšná a byla ustanovena pětičlenná Slovenská vláda a dvoučlenná vláda Podkarpatské Rusi. Dne 15. prosince 1938 byl vydán ústavní zákon č. 330/1938 Sb. z. a n., o zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací. Tomuto zákonu se budu podrobněji věnovat později. Po přijetí tohoto zákona byly vyhlášeny parlamentní prázdniny a Parlament už nebyl svolán. Postupně byla omezena samospráva, demokratické svobody a zavedena cenzura. „V této těžké situaci vycítili svou příležitost slovenští nacionalisté. Održení se stalo bodem číslo jedna politického programu slovenské reprezentace. 10. března ještě vyhlásil prezident Hácha na Slovensku stanné právo a sesadil Tisovu vládu. Moc převzala československá armáda. Ale ČSR se už zachránit nedala.“⁶⁸ V Berlíně si Göring s Hitlerem na zlomeném Háchovi vymohli podepsání protektorátní smlouvy. V noci ze 14. na 15. března 1939 obsadila německá armáda Čechy a Moravu. Druhý den byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava (*Protektorat Böhmen und Mähren*). Z Československa už nic nezbylo.

---

⁶⁷ TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. 1. vyd. Praha: MF, 1993. str. 55

⁶⁸ AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1938-1945*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1995. str. 5

5 Dekretální pravomoc prezidenta republiky

5.1 Co jsou Benešovy dekrety?

Než se začnu věnovat vzniku dekretů, je třeba říci, co pojem dekretů znamená. Benešovy dekrety jsou historickým, politickým a právním fenoménem. Oficiální název zní „dekrety prezidenta republiky“, ale zejm. v německém prostředí a u odpůrců jsou označovány jako Benešovy. Je pravdou, že tento název se dostal i do obecného povědomí, a proto se toto označení používá poměrně často v různých publikacích a pracích. „*Dekretů prezidenta republiky je celkem 143. Ale jen zhruba dvě desítky z nich obsahují normy politické, mocenské či právní povahy. A pouze tyto politické dekrety nazývám podle všeobecného úzu termínem Benešovy dekrety (celkově označuji těchto 143 dokumentů pojmem dekrety prezidenta republiky).*“⁶⁹ „*O dekretech a otázkách s nimi spojených již bylo napsáno několik knih (paradoxně však žádná o dekretech jako takových), řada větších studií, tisíce článků, novinářských polemik a proběhlo bezpočet televizních či rozhlasových besed.*“⁷⁰

Po válce bylo ve Sbírce zákonů zveřejněno 98 dekretů, z nichž stále platí 42. Ústavní zákon č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky, ratihaboval všechny dekrety. Ratihabice je dodatečné schválení právního úkonu nebo právního předpisu. Dekrety se týkají „*jak zásadních otázek ústavního, trestního, občanského či správního práva, tak i mezinárodněprávních aspektů odsunu německé a maďarské menšiny z ČSR či problematiky státních financí a státní správy. Prezidentskými dekrety však byl mimo jiné znovu zaveden letní čas a dekrety řešili takové otázky, jako bylo zřízení nových českých vysokých škol.*“⁷¹

Je pravdou, že Benešovy dekrety vždy byly diskutovány zejm. s odsunem Němců z území Československa. Německo a Rakousko několikrát v médiích vystoupily s projevy o zrušení dekretů. Je zajímavé, že jejich názor není právně podložen, ale jedná se spíše o politickou agitaci. Problematika dekretů se dostala do povědomí během procesu přistoupení ČR do EU, kdy však Německo jasně sdělilo, že zrušení dekretů nebude podmínkou pro vstup. „*Téma Benešových*

⁶⁹ MANDLER, Emanuel. Benešovy dekrety proč vznikaly a co jsou. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. str. 13

⁷⁰ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 9

⁷¹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 17

dekretů se stalo otázkou do diskuze nezávislých historiků v disentu a v zahraničním exilu, pohřbchu se však diskuze věnovaly spíše odsunu německé menšiny a prezidentské dekrety (zejména jejich právní stránka) tak až na výjimky netvořily samostatnou část polemiky. V této době však vzniklo i na české straně pojetí Benešových dekretů jako symbolu bezprostředně poválečného vývoje, a to zejména jeho negativních rysů. Po roce 1989 je diskuze o dekretech již delší dobu přítomna v politických kruzích, v médiích i mezi nejširší veřejností. Zdá se, že nevyřešené problémy minulosti se stále vracejí. Pokud však omezíme pozornost pouze na kriticky zaměřené historické a právní zkoumání problematiky dekretů prezidenta republiky, i zde není situace nikterak jednoduchá. Prezidentské dekrety totiž ve svých širších souvislostech překračují hranice právních, či historických oborů, a jako o vědecký předmět studia se o ně zajímají mimo jiné i filosofové, politologové či sociologové.⁷²

5.2 Důvod vzniku dekretů – zachování právní kontinuity

Tím, že byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava a vznikl samostatný Slovenský stát, přestalo Československo existovat. „Podle československých právníků a politiků však Československá republika právně existovala dále. Základem tohoto tvrzení se stal protest, který proti německému postupu v Čechách a na Moravě podaly vlády Velké Británie, Francie, Spojených států amerických a Sovětského svazu. Československé stanovisko v této záležitosti souhrnně vyjádřil především druhý československý prezident Edvard Beneš. (...) Základem jeho činnosti se stala teorie právní a politické kontinuity, podle níž Československo nikdy nepřestalo právně existovat jako subjekt mezinárodního práva, nemělo však žádné vládní orgány, které by jej v mezinárodních vztazích zastupovaly.“⁷³ „Již necelý rok po Mnichovu se dr. Beneš zotavil z mnichovského šoku natolik, že obnovení první republiky a instalaci sebe sama jako prezidenta považoval za zcela přirozené. Prvního srpna 1939 napsal: „Rozhodnutí mnichovská právně pro nás neexistují. Byla vnucena a byvše usnesena bez naší účasti, nikdy nebyla ratifikována, nikým z podpisovatelů nebyla respektována a vyplněna a na konci invazí z 15. března úplně zničena...“⁷⁴

⁷² KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 14

⁷³ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 503

⁷⁴ MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety proč vznikaly a co jsou*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. str. 19

Stav, ve kterém se Československo po Mnichovu oclo, neměl v mezinárodním právu žádný předchozí adekvátní příklad. „*Bývá proto definován jako stav ústavní nouze, který československá ústava z roku 1920 nepředvíдалa a neposkytovala proto adekvátní prostředky, jak jej řešit. Mimořádný pomnichovský stav československého státu však nebyl zdaleka jen problémem právním, neboť kromě destrukce ústavního systému jej můžeme charakterizovat rozsáhlými změnami i v politickém, sociálním a hospodářském systému předmnichovského Československa, k nimž navíc začalo docházet již v období formálně ještě samostatného česko-slovenského státu – tzv. Druhé republiky.*“⁷⁵ Tím, že po Berlínské dohodě mezi Háchou a Hitlerem došlo k vytvoření Protektorátu Čechy a Morava a nezávislého slovenského státu, přestalo Československo, resp. to, co z něj zbylo po Mnichovské dohodě, právně existovat. Nejenže Německo nedostalo uznání západních velmocí, naopak Francie, Velká Británie, USA a SSSR dokonce proti vytvoření Protektorátu protestovaly. Situace se komplikovala tím, že řada států uznala Slovenskou republiku, de iure. Hrozilo, že se postoj států otočí proti Československu. „*Jakkoliv Britové upustili od problematické nálepky „prozatímnosti“, skálopevně odmítali přijmout Benešovu tezi o právní kontinuitě nebo uznat předmnichovské hranice Československa.*“⁷⁶ Benešovy protesty, odeslané představitelům USA, Velké Británie, Francie a SSSR a veřejné projevy, které učinil na půdě Spojených států, se staly základem „*teorie právní a politické kontinuity.*“ V tomto projevu můžeme číst: „...*V září minulého roku u příležitosti sporu německo-československého mně byly předloženy franko-britské návrhy a několik dní poté i mnichovské rozhodnutí. Oba tyto dokumenty obsahovaly slib, zaručující integritu a bezpečnost československého území, vyžadující zároveň od československého národa neslýchané oběti v zájmu evropského míru. Československý lid tyto oběti přinesl. Přesto jedna z velmocí, které podepsaly mnichovskou dohodu, rozděluje nyní naše území, obsazuje je svým vojskem a ustanovuje nad ním svůj „protektorát“ pod hrozbami násilí a vojenské moci. Před svědomím světa a tváří v tvář dějinám jsem nucen prohlásit, že Češi a Slováci nikdy nepřijmou toto nesnesitelné potlačení svých svatých práv a neustanou ve svém boji, dokud jejich milované vlasti nebudou všechna jejich práva vrácena. Prosím Vaši vládu, aby odmítla uznat tento zločin*

⁷⁵ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 20

⁷⁶ TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. 1. vyd. Praha: MF, 1993. str. 66

a aby vyvodila důsledky, jaké dnes naléhavě vyžaduje tragická situace Evropy a světa.“⁷⁷ Nejdůležitější projev byl ze dne 8. června 1939 v Chicagu. Zde prohlásil: „*Nejsme (...) mnichovskou dohodou vázáni, jednak proto, že ústavně nikdy přijata nebyla, jednak proto, že byla nacistickým diktátorským Německem násilně a svévolně zrušena provedením tak zvaného protektorátu. Pro nás tudíž dnes vzhledem k Německu neexistuje. Půjdeme do boje za svobodu své staré vlasti a za vydobytí své staré Československé republiky. Neuznáváme a neuznáváme ani právně, ani politicky žádného fait accompli. Neuznáme žádného obsazení, a proto náš stát legálně pro nás existuje dál. Nepřijmeme ani vídeňskou arbitrážní dohodu o Slovensku a Podkarpatské Rusi, kterou Maďarsko svévolně a násilně porušilo. Jdeme světem dál hrdě a pevně, jako občané Československé republiky...*“⁷⁸

Samozřejmě i teorie kontinuity má svoje odpůrce nebo alespoň kritiky. Emanuel Mandler uvádí, že teorie kontinuity vycházela ze skutečnosti (nikoli reality), kterou chtěli její tvůrcové obnovit, aniž by toho prý byli schopni. Celá teorie je proto prvkem revolucionujícím. Důvody jsou pro to prý tři. „*Jednak je restaurace historického období vždycky něčím jiným než tím, co má být restaurováno, jednak byla sama kontinuita londýnské vlády (a československých vlád, které následovaly) s první republikou pouhým zbožným přáním. Tzv. druhá republika (říjen 1938-15. březen 1939), do které první republika „přešla“, nebyla fikcí, nýbrž bolestivou skutečností – prezident Beneš regulérně abdikoval a ještě stačil svému nástupci dr. Emilu Háchovi gratulovat. Několik měsíců pomnichovského československého státu bylo sice obdobím trapným, ale to nic nemění na skutečnosti, že Československo existovalo a mělo vládu i další legitimní orgány. Bylo dokonce uznáváno Německem (viz. Například československo-německá smlouva o státním občanství z listopadu 1938).*“⁷⁹ Třetím důvodem bylo postavení Slováků a postoj komunistické strany k nim jako k samostatnému národu. Slovenská republika se ustanovila 14. března 1939 sice jako stát závislý na Hitlerovi, ale měl také svojí právní subjektivitu, žili zde Slováci. Komunisté se obávali, že Slováci nebudou chtít do obnoveného Československa vstoupit, což potvrdilo Slovenské národní povstání. K tomuto poznamenal prezident Beneš následující: „*V této věci nesouhlasím. Je to mé osobní stanovisko, ale dívám se*

⁷⁷ BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. III, Dokumenty*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2007. str. 297-298

⁷⁸ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 22-23

⁷⁹ MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety proč vznikaly a co jsou*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. str. 21

na slovenskou otázku zásadně jinak než komunisté. Jsem názoru, že se má v budoucí republice provádět administrativní decentralizace, avšak že se to nesmí řešit podle národa. Mne nikdy nedostanete k tomu, abych uznal slovenský národ. Je to mé vědecké stanovisko, které nezměním (...) zastávám neochvějný názor, že Slováci jsou Češi a že slovenský jazyk jest jen jedním z nářečí českého jazyka, tak jak tomu je s hanáctinou nebo jinými nářečímí české řeči. Nikomu nebráním, aby o sobě říkal, že je Slovák, avšak nedopustím, aby se říkalo, že existuje národ slovenský...“⁸⁰ Emanuel Mandler uvádí ještě dalšího významného odpůrce teorie kontinuity československého prozatímního zřízení. Podle něj to byla kupodivu Británie. „Prezident Beneš ve svých Pamětech popisuje mimo jiné i to, jak se v letech 1941 a 1942 snažil prosadit u britského ministerstva zahraničí nejen zrušení Mnichova, ale také uznání právní kontinuity první republiky ze strany britské vlády. Obojí šlo ztuha. Ale zatímco britská vláda po heydrichiádě přistoupila na fakt, že mnichovská dohoda neexistuje, poněvadž byla samotným Německem zrušena, trvali Angličané na tom, aby otázka právní kontinuity našeho státu byla za projednávání otázky Mnichova vynechávána, přičemž, se z britské strany plně respektuje naše hledisko jako stanovisko československé, proti němuž vláda britská nic nenamítá.“⁸¹

5.3 Cesta k prozatímnímu státnímu zřízení

Dalším důležitým úkolem Beneše bylo, sjednotit československou emigraci na jednu stranu, proto jeho názorům a výzvám vystupovali slovenští politici (Hodža, Osuský) představitelé Česko-Slovenské národní rady, komunisté a němečtí sociální demokraté. Velkým úspěchem bylo přijetí Beneše americkým prezidentem F. D. Rooseveltem, který přislíbil podpořit „československou věc“, ale vzhledem k tehdejší mezinárodní politice USA to velký význam nemělo. „Situace se tak pro „československou věc“ mohla zásadním způsobem změnit teprve s vypuknutím války demokratických velmocí s Německem. Přes Benešovy snahy o vytvoření ústředního exilového orgánu (nazývaného též jako Ústředí či Politické direktorium) bylo jediným úspěchem počátečního období československé zahraniční rezistence vytvoření Československého národního výboru (ČSNV) v Paříži. Jeho úkolem bylo reprezentovat československý národ v zahraničí a řídit vojenské jednotky ve Francii. Předsedou se stal jen pro interní

---

⁸⁰ Tamtéž, str. 21-22

⁸¹ Tamtéž, str. 22-23

forum E. Beneš, úřadujícím místopředsedou Msgre J. Šrámek a členy Š. Osuský, generálové S. Ingr a R. Viest, H. Ripka, J. Slávik a E. Outrata. Československý národní výbor postupně dosáhl omezeného mezinárodního uznání ze strany Francie (17. listopad 1939), Velké Británie (20. prosince 1939) a na jaře 1940 i britských dominií. Důvodem pro tento jen omezený úspěch byly nejen vzrůstající česko-slovenské rozpory v emigraci (personifikované do sporu E. Beneše se Š. Osuským a M. Hodžou), ale zejména rezervovaný postoj Velké Británie a Francie k myšlence obnovit alespoň nějakou formu československého státu.“⁸²

Ještě nutno dodat, že československé vojenské jednotky vznikaly na základě československo-francouzské smlouvy z 2. října 1939 (o obnovení československé armády ve Francii). Jednalo se o pěší jednotky, ale i letce, kteří byli úspěšně nasazováni do akcí proti Německu.

Tím, že státy západních velmocí a Sovětský svaz vyjádřily svůj nesouhlas s postupem Německa v Československu, které nedodrželo podmínky Mnichovské dohody, měl Edvard Beneš argument pro vytvoření zahraničního odboje a pro myšlenku právní kontinuity Československa. „Ačkoliv britská vláda Benešovo tvrzení přímo nezamítla, přece jen dala najevo, že její protest proti vojenské akci Německa v Československu v březnu 1939 nemůže být chápan jako zaujetí definitivního stanoviska ve věci právní kontinuity Československé republiky.“⁸³

Beneš zároveň vycházel z toho, že jeho abdikace, coby druhého prezidenta republiky, byla vynucená ze strany Německa, a je tudíž neplatná a on je tedy stále Československým prezidentem. Po Mnichovu mu H. Göring, prostřednictvím českého velvyslance Mastného sdělil, že s ním Německo jednat nebude a že považují za nutné, aby Beneš odstoupil. Pokud by tak Beneš neučinil, následovaly by sankce ze strany Německa. Další, kdo se tvrdě opřel do Beneše, byl francouzský ministerský předseda É. Daladier a to prostřednictvím dopisu ze dne 4. října 1938, který odeslal Š. Osuský Benešovi po svém rozhovoru s francouzským politikem. V tomto dopise se píše: „Tvrdil (Daladier), že místo řešení otázky prezident Beneš, používá ženevské metody, snažil se problém utopit v proceduře a ve vyjednávání a neviděl prý, že každým dnem problém se zostrňuje a vyžaduje nové a další oběti.(...) Daladier tvrdí, že sudetští vůdcové do Německa jít nechtěli, ale každým dnem prý ztráceli důvěru jak v prezidenta Beneše, tak

⁸² KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 24

⁸³ TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. 1. vyd. Praha: MF, 1993. str. 65

v Hodžu a postupně se přesvědčili, že neměli v úmyslu problém vyřešit. Sudetští vůdci se přesvědčili, že českoslovenští činitelé vyjednávali jenom za tím účelem, aby získali čas v očekávání, že mezitím něco nastane, co je před řešením problému zachrání.(...) Min. předseda Daladier říká, že mu je trapné tak se mnou mluvit, ale že musí mi říci, že lord Runciman koncem srpna přišel definitivně k závěru, že Češi a Němci nemohou bydlet pod jednou střechou, že přišel také k závěru, že prezident Beneš propásl každou příležitost pro docílení dohody a prý s každým řešením přišel o čtvrt hodiny pozdě.“⁸⁴ V ústavě z roku 1920 sice není podrobně ustanoven způsob abdikace, resp. zde není vůbec uveden. Je zde ale v § 58 odst. 5 jasně stanoveno že: „Dřívější prezident zůstává ve své funkci, pokud nebyl zvolen prezident nový.“⁸⁵ Asi není sporu o tom, že jeho abdikace nebyla zcela dobrovolná, a že reagovala na Mnichovskou dohodu. Je ale asi důležité se ptát, zda lze Benešovu abdikaci považovat za protiprávní a tudíž neplatnou. Po stránce historické a politické, a v návaznosti na zachování kontinuity Československa, určitě platná nebyla a Beneš byl nadále prezidentem. Pokud ovšem vezmeme hledisko právní, tedy že byl zvolen prezidentem Emil Hácha, lze Benešovu abdikaci považovat za potvrzenou a tudíž platnou. Nicméně je nutné zdůraznit, že pro vývoj zahraničního odboje, bylo uznání Beneše jako prezidenta nesmírně důležité, hlavně historicky a politicky a rozhodně si toto nedovolují zpochybňovat, nicméně považují za nutné zmínit argument právní.

V dopise z 9. července 1940 sdělil Beneš lordu Halifaxovi, že zastává funkci prezidenta v rámci prozatímního státního zřízení ČSR a požádal o jeho uznání vládou Velké Británie. Poprvé po abdikaci veřejně vystoupil jako prezident v rozhlasovém projevu do vlasti 24. července 1940. Teorii platnosti svého prezidentského úřadu opřel o nátlak Německa, který vedl k jeho abdikaci a ta je tudíž neplatná, zároveň vše spojil s teorií právní kontinuity. Tzn., že vše po Mnichovu je neústavní, tudíž neplatné a platí stav, který byl před Mnichovskou dohodou. Názory na legitimitu Benešova prezidentského úřadu během exilového státního zřízení se různí, jsou odpůrci i zastánci. Já zastávám stejný názor, jako profesor ústavního práva Václav Pavlíček. Ten tvrdí, že Benešova abdikace z 5. října 1938 je platná a neodvolatelná, ale po uznání československého prozatímního státního zřízení Velkou Británií se znovu oficiálně ujal úřadu prezidenta. Abdikace je platná a neodvolatelná, protože „*později uváděný nátlak*

⁸⁴ BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. III, Dokumenty*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2007. str. 252-253

⁸⁵ Text zákona č. 121/1920, Ústavní listina Československé listiny

na abdikaci nemůže být považován za důvod pro její neplatnost, neboť demise hlavy státu je vyvolávána často nátlakem v monarchiích a i v republikách a přesto se nepovažuje za neplatný akt.“⁸⁶ Po uznání Velkou Británií se ujal úřadu jako hlava domácího a zahraničního odboje. „*Představa o možnosti revokace abdikace rozhodnutí neměla oporu v ústavní listině. Měla ale politický význam pro posílení legitimacy zahraničního odboje v Londýně i kontinuity ústavního řádu,...*“⁸⁷ Dále je důležité, že v letech 1940-1943 byl postupně uznán jako prezident státu, které bojovaly proti hitlerovskému Německu a jeho výkon funkce byl podporován mezinárodně uznanou vládou a Státní radou. Navíc byl po válce uznán i Prozatímním Národním shromážděním. Beneš k tomu sám píše: „*Mezinárodním aktem byl jsem uznán opět mezinárodněprávně presidentem republiky. Byl jsem jím uznán tímtež aktem jako vláda sama. Byl to veliký úspěch diplomatický a mezinárodně politickým že spojenci stejně jako ve válce minulé uznali nejen vládu, ale hned také hlavu státu; byl to veliký úspěch vnitropolitický, poněvadž to znamenalo rozhodnou konsolidaci emigrace a armády a až do konce války stabilizaci poměrů. A po našem soudu to odpovídalo naší zásadě o právní kontinuitě státu, neplatnosti Mnichova a jeho důsledků, neplatnosti mé rezignace presidentské a odchodu z vlasti, neplatnosti všeho toho, co se nám po 19. září 1938 stalo. Porušením Mnichova Německem a Háčovým podpisem v Berlíně 15. března 1939 byly pro nás automaticky a všestranně obnoveny poměry předmnichovské, i když to neznamenal, že si své vnitřní věci doma po válce proti roku 1938 nezměníme.*“⁸⁸

Druhá světová válka začala 1. září 1939 útokem Německa na Polsko, 3. září Německu vyhláší válku Francii s Velkou Británií. Po zahájených operacích proti Dánsku a Norsku se Hitler zaměřil na Západ. Napadl státy Beneluxu a Francii. „*Situace se zásadně změnila po vojenské porážce Francie v červnu 1940. Beneš spojil jednání o evakuaci československých vojáků z Francie s požadavkem uznání československé exilové reprezentace. Po složitých jednáních došlo výměnou dopisů mezi E. Benešem a britským ministrem zahraničí lordem*

---

⁸⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 29

⁸⁷ JECH, Karel - KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 2002. str. 19

⁸⁸ BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]*. III, *Dokumenty*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2007. str. 120-121

*Halifaxek k uznání československého prozatímního státního zřízení 21. července 1940.*⁸⁹

Lord Halifax telegrafuje Benešovi:

„Londýn, 21. července 1940.

Vaše Excellence,

Vzhledem k výměně názorů, která byla mezi námi provedena, mám čest sdělit Vám, že odpověď na žádost Československého národního výboru vláda Jeho Veličenstva Spojeného království s radostí uznává prozatímní československou vládu, utvořenou Československým národním výborem v této zemi, a navazuje s ní styky. Vláda jeho Veličenstva ráda projedná se zástupci prozatímní vlády ony otázky, které vyplývají z tohoto uznání a které bude třeba vyřídit.

*Upřímně Váš Halifax v. r.*⁹⁰

Ve stejný den ustanovil Beneš prostřednictvím dekretu prezidenta republiky státní radu. Ve svých Pamětech o tom píše: „...*Velká Británie uznala listem lorda Halifaxe ze dne 21. července 1940 zatímní československou vládu, a téhož dne jsem vydal dekret o ústavním zřízení Československé republiky. V 1. článku dekretu se stanoví, že se Státní rada zřizuje jako poradní sbor prezidenta republiky a jako pomocný kontrolní orgán v rámci zatímního státního zřízení Československé republiky. Podle článku 2. tohoto původního dekretu má státní rada nejvýše 40 členů, jež jmenuje prezident republiky na dobu jednoho roku. Mandát člena státní rady trvá, pokud jej prezident republiky nebo Státní rada sama na návrh kárného výboru nezruší nebo pokud se ho člen sám nevzdá. Podle článku 4. měla Státní rada předsedu a tři místopředsedy, vesměs ustanovené prezidentem republiky. Článek 5. zmocňuje Státní radu, aby sama dala jednací řád, který, stejně jako případné změny, podléhá schválení prezidenta republiky. Podle článku 6. může býti členem Státní rady též člen vlády, ale původní dekret, že se člen vlády jako člen Státní rady zdržuje hlasování. Předsedovi Státní rady přísluší právo pozvat členy vlády k účasti na schůzích, aby mohli poskytnout členům Státní rady žádaná vysvětlení. Působnost státní rady upravuje článek 7., podle něhož Státní rada je povinna podati v ustanovené lhůtě prezidentovi republiky nebo vládě poradní zprávu o otázce nebo věci, která jí byla prezidentem*

⁸⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 26

⁹⁰ BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]*. III, *Dokumenty*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2007. str. 389

republiky nebo vládou předložena. Může ovšem také z vlastního podnětu podávat prezidentu republiky nebo vládě memoranda ze všech oborů státního života. Dodatkem k výše zmíněnému ustanovení, podle něhož Státní rada může mandát člena zrušit na návrh kárného výboru, obsahuje článek 8. předpis, že se tak stane, uzná-li Státní rada na návrh výboru, že člen není mandátu hoden. Jest povinna podařit tom neprodleně zprávu prezidentu republiky. A konečně článek 9. ustanovil, že se členům Státní rady dostane za výkon jejich mandátů příslušné náhrady.“⁹¹ Současně s ustanovením Státní rady jmenoval Beneš Msgre. J. Šrámka ministerským předsedou a navrhnul ministry jednotlivých ministerstev, které druhý den pro kontrasignaci Šrámka jmenoval do funkce, zároveň i tajemníky jednotlivých resortů. Vláda byla odrazem a pokračováním ČSNV především v personálním složení. ČSNV se měl unést o vytvoření prozatímního státního zřízení, ale kvůli porážce Francie to nebylo možné, musel proto rozhodnout Beneš sám, jako předseda výboru. Toto rozhodnutí konzultoval s těmi, kteří před nacisty z Francie stačili utéct a zároveň s britskou stranou. Beneš píše: „Téhož večera jsem tudíž vydal ve formě dopisu tento dekret:

Pane doktore Šrámku, jmenuji Vás předsedou vlády. Současně jmenuji členy vlády tyto ministry a státní tajemníky:

poslance Jána Bečko státním tajemníkem v min. soc. péče,

ministra dr. Ladislava Feierabenda státním ministrem,

div. gen. Sergeje Ingra ministrem národní obrany,

vyslance Jana Masaryka ministrem zahraničních věcí,

ministra inž. Jaromíra Nečase státním ministrem,

poslance Františka Němce ministrem sociální péče,

vyslance dr. Štefana Osuského státním ministrem,

ředitele dr. Edvarda Outratu ministrem financí,

dr. Paulíny-Tótha státním tajemníkem v min. financí,

dr. Huberta Ripku státním tajemníkem v ministerstvu zahraničních věcí,

vyslance dr. Juraje Slávika ministrem vnitra,

div. gen. Rudolfa Viesta státním tajemníkem v ministerstvu národní obrany.

Pokračujeme v tradicích první republiky, republiky Masarykovy, a připravujeme republiku novou, přizpůsobující se nyní událostem válečným a novým poměrům, jež vzniknou po válce. Věřím, že všichni svorně, důstojně

---

⁹¹ BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. II, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství.* 1. vyd. Praha : Academia, 2007. str. 362-363

a statečně vykonáváme své povinnosti. Náš hlavní úkol nyní bude organizovati armádu a vést válku a pak dát do pořádku všechny své věci zahraniční: zastupitelské úřady, věci uprchlické a vystěhovalecké, úřednické atd. Půjde zejména také všude o to, upevnit a udržet v našem středu jednotu, svornost a klid.

*Všechna naše starost bude upjata především k válce. Válku proti svým utlačovatelům a nepřátelům povedeme společně se všemi svými spojenci – ať se průběhem událostí válečných k nim připojí kdykoli – do všech důsledků, bez kompromisů a až do konečného vítězství.*⁹²

Dne 23. července 1940 se konala první schůze exilové vlády. Beneš představil hlavní cíle prozatímního státního zřízení, mezi které patřila zejm. příprava nové republiky, která bude navazovat na Masarykovu republiku, ale přizpůsobí se poměrům, které nastanou po válce. Jsou to tedy ty body, které Beneš uvedl v dopise citovaném výše. Zároveň zdůraznil, že velikost exilových orgánů má být na žádost Velké Británie co nejmenší. „Ačkoliv Beneše příliš neznepokojovalo, že britské uznání *de iure* neobsahuje ani uznání předmnichovských hranic Československa, ani přijetí jeho teze o právní kontinuitě, nevzdal se. Za několik měsíců se tím začal zabývat znovu, a stejně energicky jako předtím. Novou ofenzívu zahájil naplno v prosinci 1941, když do války vstoupila Amerika. Rozeslal všem spojeneckým vládám nótu, v níž jednoznačně prohlašoval, že československá vláda nejen odmítá uznat platnost jakýchkoliv změn, které byly vnuceny Československu po záříjové krizi roku 1938, ale trvá i na nepřetržité právní kontinuitě předmnichovského Československa.“⁹³ Z Británie dostal alespoň oficiální prohlášení, ve kterém Velká Británie „neuznává jakékoli a všechny změny ke škodě Československa, které vyplynuly z Mnichova a jeho důsledků.“⁹⁴ V britské nótě se píše: „Toto rozhodnutí zároveň znamená, že vláda Jeho Veličenstva považuje nyní právní postavení prezidenta a vlády Československé republiky za totožné s postavením ostatních spojeneckých hlav států a vlád, nyní sídlících v této zemi, a že napříště při úředním označování československého státního zřízení bude používáno výrazu Československá republika, prezident Československé republiky, vyslanectví Československé republiky atd. Stejně vláda Jeho Veličenstva souhlasí, aby dohody, které by napříště sjednávala s Vaší vládou, byly sjednávány jménem Československé

⁹² BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. II, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství.* 1. vyd. Praha : Academia, 2007. str. 121-122

⁹³ TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem.* 1. vyd. Praha: MF, 1993. str. 67

⁹⁴ Tamtéž, str. 68

republiky.“⁹⁵ Když měl Beneš uzavřenu kapitolu s Británií, obrátil své síly na Francii a byl u ní úspěšnější. Francie vypověděla Mnichovskou dohodu prostřednictvím korespondence mezi generálem de Gaullem a premiérem Janem Šrámkem, uskutečněné při čtvrtém výročí podepsání Mnichovské dohody, 29. září 1942.

5.4 Orgány prozatímního státního zřízení

Základem prozatímního státního zřízení byla trojice orgánů: prezident, vláda a Státní rada. Tato trojice se později (v roce 1941) rozšířila ještě o Nejvyšší účetní a kontrolní úřad a v roce 1942 Právní rada. Jsou názory, že mezi orgány prozatímního státního zřízení patří i československé vojenské jednotky, soustava polních soudů nebo československé zastupitelské úřady.

Prvním orgánem je tedy prezident, jehož postavení bylo založeno na uznání státy, které bojovali proti Německu (zejm. Velkou Británií), o postavení prezidenta jsem již psal výše. Beneš byl tedy prezidentem, kvůli neplatnosti jeho abdikace. Od července 1941 byl jako prezident Československa uznán Velkou Británií a Sovětským svazem, roku 1942 Spojenými státy americkými. Vše bylo definitivně potvrzeno Benešovými cestami do Spojených států a Sovětského stavu v roce 1943. V roce 1942 ale vypršelo sedmileté funkční období, které započal v roce 1935, kdy byl zvolen prezidentem. Vláda se rozhodla tento stav vyřešit vydáním zvláštního ústavního dekretu, který by doplnil Ústavu z roku 1920 a umožnit prodloužení Benešova úřadu do konce války. V návrhu stálo, „že od 18. prosince 1942, vzhledem k nemožnosti provést volbu prezidenta republiky Národním shromážděním pro nové období (...), vchází v platnost pátý odstavec § 58 Ústavní listiny, dle něhož dřívější prezident zůstává ve své funkci, pokud nebyl zvolen prezident nový.“⁹⁶ Dále bylo stanoveno, že „československý lid“ rozhodne o novém prezidentovi ve volbě, která proběhne co nejdříve, v kterýkoli den po příměří mezi Německem a Československou, nejpozději však v termínu mezi koncem třetího a šestého měsíce po příměří. Vláda se ale rozhodla tuto situaci řešit vládním prohlášením, kterým bylo Usnesení vlády z 3. prosince 1942. V něm se uvádělo, „že prezident Beneš se sice vzdal prezidentské funkce podle § 59 úst. Listiny 5. 10. 1938, avšak vláda československá (...) nepokládá tuto

⁹⁵ JECH, Karel - KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 2002. str. 15

⁹⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 31

*rezignaci za platnou, neboť byla protiprávně vynucena násilím. Proto prezident republiky dr. Eduard Beneš zůstal hlavou československého státu nepřetržitě od 18. prosince 1935, i když dočasně z důvodů mezinárodně politických svou prezidentskou funkci vykonávat nemohl, a proto též volba nového prezidenta Dr. Emila Háchy včetně výkonu jeho prezidentských funkcí jest neplatná, neboť nebylo vakace prezidentského úřadu ve smyslu § 59 úst. Listiny.*⁹⁷ Vláda tedy prohlásila, že z důvodu nemožnosti konání prezidentské nové volby prezidenta, zůstane Beneš prezidentem ve svém úřadě, dokud nebude možné, aby se sešla volební schůze Národního shromáždění a mohla tak být provedena volba nová. Vláda se na tomto jednomyslně usnesla a 4. prosince 1942 toto stanovisko sdělil předseda vlády J. Šrámek prezidentovi, československému lidu, Státní radě a mezinárodní veřejnosti. K úřadu prezidenta patřila ještě Kancelář prezidenta republiky, která řídila administrativu. V jejím čele stál Jaromír Smutný.

Vláda prozatímního řízení, jmenovaná prezidentem republiky navazovala na ČSNV a to nejen po stránce funkční, ale i personální. První složení vlády je zmíněno výše v dopise, který poslal prezident Beneš budoucímu předsedovi Šrámkovi. „První významná změna ve složení vlády nastala 27. října 1941, ačkoli ji Beneš plánoval již od konce září. E. Beneš důvody, které jej vedly rekonstrukci vlády, uvedl v dopise předsedovi J. Šrámkovi. Došlo podle něj ke stabilizaci mezinárodního postavení československého prozatímního státního zřízení poté, co bylo uznáno ze strany Velké Británie, SSSR, USA, Číny a dalších spojenců. (...) Beneš též zmínil nutnost zahájit přípravy na hospodářskou rekonstrukci a na další poválečné úkoly. Z toho vyplývá nové úkoly a nové složení vlády.“⁹⁸ Proto došlo ke vzniku nových ministerstev a zároveň i k personálním změnám v obsazení vlády. Zároveň s tím byl J. Bečko pověřen, kromě jeho ministerských povinností, vedením Nejvyššího účetního úřadu a kontrolního úřadu. Asi nejvýznamnějším novým ministerstvem bylo ministerstvo hospodářské rekonstrukce v čele s J. Nečasem. Podle Beneše bylo nejdůležitější pro budoucí ekonomickou obnovu osvobozeného Československa. Bylo zřízeno už dekretem prezidenta republiky č. 2 Úředního věstníku čsl. z 13. listopadu 1941, ale definitivní podoba jeho kompetencí byla stanovena až vládním nařízením z 26. června 1942. Další změna vlády byla z politických důvodů. Benešův hlavní kritik Š. Osuský opustil vládu. Ten se ale nedostal do konfliktu pouze s Benešem, ale i s ostatními členy vlády

---

⁹⁷ Tamtéž, str. 32

⁹⁸ Tamtéž, str. 36

nebo Státní radou, protože bez omluv nechodil na zasedání. Dne 14. listopadu byla provedena poslední velká změna exilového kabinetu. Oficiálně šlo o rozšíření vlády o další ministerstva, ale problémem byly spory o financování zahraničního odboje. Stalo se, že 12. listopadu 1942 podal předseda Šrámek a 11 členů jeho kabinetu demisi. *„Vláda řídila výkon exekutivní činnosti prozatímního státního zřízení a formou jejich právních předpisů byla i v exilu nařízeny vlády. Vláda konala pravidelné schůze ministerské rady, z kterých byl pořizován stenografický a strojopisný zápis a na závěr jednání vlády byla zaznamenána též krátká usnesení nazývaná výsledky ministerské rady. Administrativní zajištění chodu vlády včetně zápisů z jednání mělo na starosti Předsednictvo ministerské rady organizované podle předmnichovského vzoru, v jeho čele stál J. Zedwitz.“*⁹⁹

Dalším orgánem prozatímního státního zřízení byla Státní rada. Byla ustanovena na základě ústavního dekretu prezidenta republiky č. 1 Ústředního věstníku z 21. července 1940, o Státní radě. Stala se poradním sborem, jak to chtěla Foreign Office Velké Británie (Britské ministerstvo zahraničí), a stanovila to v jednáních o uznání prozatímního státního zřízení. Byla poradním a kontrolním orgánem v otázkách, které předložil prezident nebo vláda. Zároveň to byl jmenovaný, nevolený orgán, který nemůže být srovnáván s plnohodnotným parlamentem, protože v emigraci nebylo řádné fungování politických stran a nebyla tu kontrola veřejného mínění, proto to byl alespoň jakýsi *„symbol řádného parlamentního života, který organizoval a disciplinoval naše politické pracovníky a vojáky, dal celému našemu hnutí pořádek, vážnost a soudržnost a především demokratický ráz.“*¹⁰⁰ První změnu organizace Státní rady přinesl ústavní dekret prezidenta republiky č. 3 Úředního věstníku z 24. listopadu 1941. Změna spočívala v rozšíření původního počtu 40 členů na 50 a také v tom, že vedení se od té doby skládalo z předsedy Rady a pětičlenného předsednictva. Provedla se výměna lidí a umožnil se vstup komunistů do Rady. Největší a nejvýznamnější změnou bylo schválení ústavního dekretu prezidenta republiky z 27. října 1942, kterým se měnily první dva ústavní dekrety o Státní radě. Účelem novelizace byla demokratizace instituce, která v exilu nahrazuje Parlament. *„Ústavní dekret rozšířil pravomoci Státní rady při volbě předsednictva, přiznáním práva interpelací a předkládáním osnov dekretů prezidenta republiky Státní radě*

---

⁹⁹ Tamtéž, str. 42

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 48

k vyjádření. Dekret stanovil právo Státní rady zvolit si svého předsedu a pět místopředsedů a určit jejich pořadí. Právo předsedy a členů Státní rady zvat členy vlády na schůze rady k poskytnutí odpovědí na interpelace bylo omezeno na dotazy, které se týkaly všeobecné politiky a všech věcí o kterých pojednávají poradní zprávy, jež Státní rada podává. Nejvýznamnější změnou však bylo stanovení povinnosti prezidenta, popřípadě vlády vyžádat si od Státní rady poradní zprávu k osnovám všech připravovaných dekretů. Pokud se státní rada ve stanovené lhůtě k předložené osnově nevyjádřila, mělo se za to, že s předloženým návrhem souhlasí.¹⁰¹ Proces přijímání dekretů se tak rozšířil na orgán, který suploval Parlament, takže by se dal považovat dekret, který tento proces umožnil, za poslední, skutečný „Benešův dekret“. „Vedle prezidenta republiky a vlády republiky se na dekretech podílela Státní rada, která reprezentovala různé politické skupiny zahraničního odboje, a odbornou stránku zabezpečovala Právní rada, v níž významně působili i příslušníci německé menšiny. Z hlediska národnostního se tak na tvorbě dekretů podíleli Češi, Slováci, Němci, Židé i Rusíni.“¹⁰²

Podoba dalšího orgánu prozatímního státního zřízení, Právní rady, vycházel z konceptu „Právní potřeby našeho státu státního zřízení v zahraničí“, který vypracoval E. Tábořský. Byly zde stanoveny tři okruhy: vlastní normativní činnost, nedostatek správní justice a příprava právního materiálu pro mírová jednání a pro právní přechod z války do míru. „I Právní rada působila již za první republiky. Byla zřízena interním opatřením vlády při ministerském předsednictvu. Skládala se tehdy z osmi odborníků jmenovaných ministerským předsedou a jejím hlavním úkolem bylo předkládat vládě návrhy k obecnému zvýšení právní jistoty. Exilová Právní rada měla představovat orgán obdobný Nejvyššímu správnímu soudu a její posudky ovlivňovaly odbornou stránku normotvorby londýnské vlády, ...“¹⁰³ „Úkolem právní rady mělo být podávání dobrých zdání, která by vedla ke sjednocování rozhodování orgánů exilového státního zřízení a k posilování jejich odpovědnosti za věcnou správnost rozhodnutí ve vztahu k československým občanům. Za důležité považoval Tábořský i fakt, že vytvoření takového bytí poradního orgánu by značnou měrou utvrdilo pověst Československa jako právního a demokratického státu v očích anglosaské

---

¹⁰¹ Tamtéž, str. 51

¹⁰² PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky*. 3, *Demokratický a laický stát*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. str. 99

¹⁰³ JECH, Karel - KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 2002. str. 17-18

veřejnosti, která si podle něj potrpěla na zajištění občanských práv ve smyslu doktríny Rule of Law.“¹⁰⁴ „Právní rada byla vytvořena usnesením vlády a rozhodnutím prezidenta republiky 4. února 1942. (...) Za její členy jmenoval prezident republiky A. Procházku, P. Drtinu, V. Clementise, A. Druckera a E. Schwelba.“¹⁰⁵

Nejvyšší účetní a kontrolní úřad (NÚKU) byl kontrolní orgán, který navazoval na působnost Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu, který byl ustanoven na základě z. č. 175/1919 Sb. z. a n. o zřízení a působnosti Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu. NÚKU kontroloval finanční hospodaření orgánů prozatímního státního zřízení a podniků zřízených s československou účastí na britském území (např. Omnipol nebo časopis Čechoslovák). Úřad měl být zřízen už na podzim roku 1940, ale činnost byla zahájena až v listopadu 1941.

5.5 Vznik dekretů prezidenta republiky

Vývoj dekretální pravomoci velmi úzce souvisí se vznikem prozatímního státního zřízení, zejm. s obdobím londýnské emigrace v letech 1940-1945. „Prozatímní státní zřízení totiž muselo v podmínkách války a emigrace na britské půdy najít způsob, jak se vyrovnat s problematikou tvorby právních předpisů v exilu. Z mnoha důvodů bylo jasné, že v podmínkách emigrace a druhé světové války nebude možné svolat Národní shromáždění a bez parlamentu bylo v oblasti legislativy velmi komplikované naplnit deklarované úsilí o maximální možné využití Ústavy z roku 1920 a předmnichovského právního řádu. Nebylo totiž možné použít příslušná ustanovení ústavy o Stálém výboru a žádné další možnosti tvorby právních norem v mimořádných situacích již československá ústavní úprava nenabízela. Prozatímní státní zřízení se s nemožností řádně přijímat zákony či měnit ústavu muselo s respektem k základním principům parlamentní demokracie vyrovnat.“¹⁰⁶

Československo a jeho právní řád bylo v důsledku historických a politických událostí ve stavu ústavně právní nouze, který nebyl ústavou předpokládán. „Jako mezinárodně uznaní československá vláda a dr. Beneš jako mezinárodně uznaný prezident republiky uskutečňovali řízení státních záležitostí

¹⁰⁴ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 54

¹⁰⁵ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 508

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 61

těmi právními prostředky, které v době ústavní nouze, v níž se československý stát a jeho orgány působily, mohl mít k dispozici.“¹⁰⁷ Československé prozatímní státní zřízení však nebylo jediné, které se s podobnou problematikou potýkalo. Třeba exilové politické reprezentace Lucemburska nebo Belgie. Lucemburská vévodkyně Charlotta žila v emigraci v Kanadě, kde za spolupodpisu odpovědných ministrů vydávala dekrety. Belgie zase měla problém v tom, že její vláda sice do exilu odešla, ale král Leopold zůstal v okupované Belgii. Velká Británie tuto vládu uznala a ta na základě zvláštního zákona (vydaného 2. února 1940) vydávala dekrety, na kterých mj. uváděla, že *„král je neschopen vlády a že vydává tyto předpisy vzhledem k mimořádným poměrům a vzhledem k tomu, že se nemohlo sejít zákonodárské shromáždění.*“¹⁰⁸ K problematice tvorby právních norem a postavení exilových vlád na půdě Velké Británie se britské ministerstvo zahraničí vyjádřilo, že *„politikou vlády Jeho Veličenstva je nakládat se spojeneckými vládami vytvořenými v této zemi jak s plně kompetentními a suverénními vládami a v zájmu ochrany aktiv těchto vlád v zahraničí před nepřitelem není vhodné v žádném případě zpochybňovat ústavní autoritu těchto spojeneckých vlád vydávat takovéto dekrety nebo dekrety-zákony. Vláda Jeho Veličenstva podle toho také obecně uznává takovéto dekrety jako jakékoli jiné zákonodárství přátelenských států v čase míru, pokud se tyto dekrety nedostávají do konfliktu se zákonodárstvím Velké Británie.*“¹⁰⁹ Málokdy se zmiňuje, že Velká Británie, která během 2. světové války poskytla azyl několika exilovým vládám, musela z těchto důvodů měnit svoje zákony, aby zajistila např. pobyt cizích armád na svém území nebo jenom pracovní činnost exilových vlád.

Odlišnou situaci měly polské exilové orgány. Na rozdíl od těch československých měly oporu v polské ústavě, ale i lepší politické postavení vzhledem ke Francii nebo Velké Británii. Pro polské exilové zřízení jsou klíčové články 12 a 13 polské ústavy. Ty *„totiž umožňovaly v mimořádných situacích prezidentu polské republiky „označovati nástupce prezidenta republiky na dobu války“, dle svého uvážení i předsedu vlády a na jeho návrh jednotlivé ministry. Doba úřadování prezidenta polské republiky se v případě války prodlužovala až „do uplynutí tří měsíců po uzavření míru. Poláci se tak mohli v době ohrožení*

¹⁰⁷ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky. 3, Demokratický a laický stát.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. str. 99

¹⁰⁸ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945.* 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 63

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 63

*státu, které nastalo za druhé světové války, dovolat ústavy.*¹¹⁰ Polsko bylo na případný válečný stav legislativně lépe vybaveno. Polský prezident mohl vydávat dekrety v několika oblastech (organizace vlády, organizace branné moci a státní správa, v době, kdy byl rozpuštěn Sejm, měl možnost i v ostatních oblastech zákonodárství, kromě ústavních změn nebo ukládání daní. Dekretální pravomoc byla ještě posílena za válečného stavu. V době válečného stavu „*měl prezident pravomoc vydávati bez souhlasu zákonodárných komor dekrety v oboru státního zákonodárství, s výjimkou změny ústavy. Také prezident polské republiky vydával v exilu dekrety k návrhu ministerské rady. Vládě pak byly mimořádné pravomoci svěřeny v zákoně o výjimečném stavu.*“¹¹¹ Polský exilový systém se skládal ze tří orgánů: prezidenta, vlády a Národní rady Republiky Polské. Národní rada plnila funkci poradního orgánu prezidenta a vlády a to na základě dekretu ze dne 9. prosince 1939 „o powolaniu Rady Narodowej“. Tím, že měl polský exil oporu v ústavě, měl samozřejmě i silnější postavení u vlády Velké Británie, která často srovnávala československé a polské exilové zřízení. Sama polská exilová reprezentace si tohoto byla vědoma a stavěla proto svůj právní status nad ten československý a měla tak výhrady k plnému diplomatickému uznání československého exilu Velkou Británií. V podstatě a hlavně paradoxně, bylo výhodou polské ústavy to, že obsahovala prvky z autoritativního režimu. Oproti tomu byla Ústava ČSR z roku 1920 liberálně-demokratická.

I přes dlouhotrvající diplomatické špičkování, mezi Polskem a Československem, byla struktura polských exilových orgánů a samotné vydávání dekretů hlavním vzorem pro prozatímní státní zřízení prezidenta Beneše. „*Benešovo postavení bylo jistě silnější než postavení Raczkiewicze a navíc v československém exilu nikdy nedošlo k takovým politickým konfliktům mezi prezidentem a vládou. Na druhé straně Polské Národní radě byly na rozdíl od Státní rady přiznány od samého počátku pravomoci v oblastech schvalování státního rozpočtu a při projednávání osnov prezidentských dekretů, polský exilový parlament byl také na rozdíl od československého organizován na stranickém základě apod.*“¹¹² Protože postavení Národní rady bylo významné právě kvůli tomu, že tam byly zastoupeny jednotlivé polské strany, požadovali někteří představitelé československého exilu, aby tomu bylo i v případě československé Státní rady. Rozdělení mandátů by mělo odpovídat předmnichovskému

---

¹¹⁰ Tamtéž, str. 64

¹¹¹ Tamtéž, str. 65

¹¹² Tamtéž, str. 66

Národnímu shromáždění. Od tohoto plánu se však muselo upustit, protože do emigrace neodešlo nebo se nedostalo dostatečné množství senátorů nebo poslanců. Navíc zastoupení některých předmnichovských stran by bylo nedostatečné nebo by nebyly zastoupeny vůbec, a proto by pak Státní rada nebyla tak reprezentativní jako třeba polská Národní rada.

Možností jak by měla vypadat zákonodárna exilová činnost, bylo hned několik. „Zamítnut však byl i návrh, aby Státní radě byl svěřen alespoň určitý podíl na exilové zákonodárné činnosti. Neuspěly ani úvahy, později preferované např. E. Schwelbem, aby normotvorná činnost byla svěřena jen vládě podle zmocnění obsaženého v zákoně č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu. Definitivní rozhodnutí o podobě exilové normotvorby padlo v průběhu září 1940.“¹¹³

Rozhodnutí exilové vlády mělo jednoznačnou podobu, a to že zákonodárnou moc tvoří prezident republiky v součinnosti s vládou, ve formě dekretů prezidenta republiky. „Představa o mimořádných pravomocích prezidenta republiky v období ústavní nouze, války a poválečného období nebyla cizí ani T. G. Masarykovi, jehož názory byl E. Beneš trvale ovlivňován. Pro myšlenku, aby prezident republiky vydával dekreta, svědčila i koncepce vyjádřená v důvodové zprávě k ústavní listině z roku 1920, podle níž podpis prezidenta republiky má význam aktu promulgačního. Na rozdíl od ostatních podpisů pod zákonem nemá jeho podpis jen význam formální. Dovožovalo se, že při nemožnosti svolat Národní shromáždění zůstal prezident republiky jediným orgánem podílejícím se na zákonodárném procesu. Na něj přešly i ostatní úkony vyplývající ze zákonodárného procesu.“¹¹⁴ Tato forma vycházela především z polského modelu exilového státního zřízení, ale i ze zkušeností ostatních exilových reprezentací (již výše zmiňované Lucembursko nebo Belgie). „V těchto právních normách byla obsažena obdobná opatření, která uplatňovaly i ostatní státy protinacistické koalice.“¹¹⁵ Zajímavé je, že inspiraci v dekretální pravomoci, lze spatřovat v již dříve zmiňovaném ústavním zákoně č. 330/1938 Sb. z. a n., o zmocněních ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací z 15. prosince 1938. „V důsledku úzkostlivého vyhýbání se všemu, co připomínalo pomnichovské Česko-Slovensko a v důsledku aplikace teorie právní kontinuity předmnichovské ČSR a neplatnosti Mnichovské

---

¹¹³ Tamtéž, str. 67

¹¹⁴ JECH, Karel - KAPLAN, Karel. *Dekreta prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 2002. str. 16

¹¹⁵ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky*. 3, *Demokratický a laický stát*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. str. 97

*dohody a všech z ní vyplývajících následků, však nebylo politicky ani právně možné se na tento ústavní zákon přímo odvolat.*¹¹⁶

Dalším problémem bylo, že tento zákon byl přijat za jiným účelem, než by byla normotvorba v období válečného stavu apod. Zákon byl reakcí na události po Mnichově a o jeho účelu nejlépe mluví důvodová zpráva: „*Historické události, jež dolehly na náš stát, vyžadují i přebudování československého právního řádu v míře netušené, počínajíc samou ústavou až právních norem, upravujících otázky nejspeciálnější. Ústavním zákonem o autonomii Slovenské krajiny a úpravou ústavních poměrů Podkarpatské Rusi je sice narýsována již zhruba ústavní struktura našeho státu, bude však potřebí přizpůsobiti samu ústavní listinu uvozenou zákonem ze dne 29. února 1920 změněným poměrům. Dále bude potřebí promítnouti změněné poměry ústavní, politické, národnostní i hospodářské do celého právního řádu a přihlédnouti všude ke změnám, jež přináší zmenšený rozsah státu. Tuto obrovskou práci legislativní nelze zvládnouti normálními prostředky zvláště v dnešní době, vyznačující se tak překotnými změnami v politické a hospodářské organizaci Evropy.*“¹¹⁷ Zákon tedy byl určen na uspořádávání mimořádných poměrů, které vznikly po autonomii Slovenska. Ovšem zvolený způsob tvorby právních norem ve formě dekretů byl jistě inspirující. Použil se alespoň obdobný způsob vydávání dekretů. Prezident mohl vydávat ústavní dekrety nebo dekrety k návrhu vlády. Nutný k tomu byl spolupodpis předsedy vlády a podpis ministra, který byl odpovědný za provedení příslušného dekretu. „*Po celou dobu, vydávání dekretální normotvorby úzce souvisely tyto akty s mezinárodním postavením Československa jako člena protinacistické koalice. Válečná i poválečná opatření byla uskutečňována i po konzultaci s ostatními státy této koalice. Nově vytvářené normy mezinárodního práva tyto hodnoty vyjadřovaly a s ohledem na protinacistický postoj Československa získávalo Československo mezinárodní uznání.*“¹¹⁸

Veškerá snaha o zakotvení tvorby právních norem v exilu se promítla do ústavního dekretu prezidenta republiky z 15. října 1940 č. 2. Úředního věstníku československého, o prozatímním výkonu moci zákonodárné. „*Označení „ústavní“ znamenalo, že v dekretu byla upravena otázka, která měnila nebo*

¹¹⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 67

¹¹⁷ Vládní návrh zákona o změně ústavy republiky Československé o mimořádné moci nařizovací. on-line text na http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t1431_00.htm

¹¹⁸ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky*. 3. *Demokratický a laický stát*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. str. 99

doplňovala ustanovení Ústavy a musela by jinak, za normálních okolností, být řešena ústavním zákonem ve smyslu par. 33 ústavní listiny z roku 1920. Kromě toho vydával prezident i „běžné“ dekrety, které se však vnější formou od ústavních nelišily. Řešily méně závažné otázky a rozdíl mezi ústavními dekrety a dekrety odpovídal přibližně rozlišení ústavních zákonů a běžných zákonů Národního shromáždění. Jistou zajímavostí je, že původně schválila vláda a prezident podepsal první dva dekrety bez označení, že se jedná o dekrety ústavní. Stejně tak s pouhým označením za „dekrety prezidenta republiky“ vyšly ve slavnostním čísle exilového týdeníku *Čechoslovák*, které bylo věnováno oslavám vzniku samostatného československého státu.¹¹⁹ Až po měsíci, 18. listopadu 1940, upozornil na tuto skutečnost A. Procházka a navrhnul rozlišit i tyto dva dekrety podle toho jak jsou rozlišeny v ústavním dekretu č. 2. Vláda tento návrh odsouhlasila 22. listopadu 1940 a žádala vydání prvního Věstníku, aby zde tyto dekrety mohly být uveřejněny jako ústavní. „I tato událost dokumentuje mimořádnou situaci československého exilu a velkou míru improvizace v počátcích úřadování prozatímního státního zřízení.“¹²⁰

Důvodová zpráva ústavního dekretu prezidenta republiky č. 2 z 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné uváděla, že dekrety prezidenta republiky mají v době prozatímního státního zřízení v Londýně rovnost se zákony. Prvním bodem bylo, že prezident po uznání prozatímní československé vlády vyhlásil „právní kontinuitu československého prozatímního státního zřízení s předmnichovským Československem. Součástí této kontinuity je prezident a jím jmenovaná vláda. „Z toho pak vyplývala platnost předmnichovské československé ústavy, jež byla logickým předpokladem i důsledkem výše zmíněné právní kontinuity, kterou hodlalo prozatímní státní zřízení, co nejskrupulózněji uplatňovat.“¹²¹ Dalším bodem bylo dodatečné schválení dekretů po návratu do republiky, pomocí tzv. ústavní ratifikace. Byla zde i uvedena myšlenka, že prezident by měl vydávat dekrety co možná nejméně a pouze v mimořádných případech, a zároveň by při tom měl dbát na to, aby tyto dekrety byly v co největší míře podle práva před Mnichovem. Dále se v této důvodové zprávě psalo, že: „bylo v exilu nutné řešit zákonodárnou činnost vydáváním prezidentských dekretů, neboť se jednalo o nalezení východiska z problému v rámci platného čl. řádu

¹¹⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 68

¹²⁰ Tamtéž, str. 69

¹²¹ Tamtéž, str. 70

neřešitelného a zároveň o důsledek faktu, že státní zřízení je ústavně imobilizováno všude tam, kde naše ústavní listina počítá s účastí Národního shromáždění na výkonu ústavního života.“¹²² Vydávání dekretů prezidenta republiky je prý řešení politické a dokonce i revoluční., protože se ústava mění způsobem, který v ní není uveden. Je ovšem naprosto v pořádku to, že zákonodárná činnost je svěřena těm orgánům, které jí konaly i podle Ústavy z roku 1920. Beneš tak potřeboval ve všech významnějších rozhodnutích souhlas zejm. vlády. Toho se využilo při vyhlášení válečného stavu s Německem nebo Maďarskem.

Beneš sám označil záležitosti kolem ústavního dekretu o prozatímní moci zákonodárné jako „metajuristické“. Podle něj bylo důležité vytvořit revolučně-právní teorii, která by přiřkla právo vydávat dekryt uznánému vůdci československého exilu. Domníval se, že zákonodárná činnosti v zahraničí bude mít jen nepatrný rozsah. Chtěl a doporučoval, „aby se zákonodárná činnost v emigraci co nejvíce omezila z úcty k zákonům opřeným o řádný souhlas lidového zastupitelstva a k subjektivním právům takovými zákony zaručenými.“¹²³ Postoj Beneše k dekretům prezidenta republiky charakterizoval on sám: „Bude to prostě pořádková úprava našeho zahraničního hnutí, na jejíž autorizaci pouhé slovní užití našeho domácího ústavního a právního řádu nestačí. Naproti tomu se domnívám, že principy našeho konstitučního práva a duch naší ústavy mohou i tento v podstatě revoluční problém skoro cele pomoci vyřešit, nebo nám jeho řešení jasně naznačit. Jedním z hlavních principů našeho ústavního práva je rozdělení moci: zákonodárné, výkonné a soudní. Podle naší ústavy jsou zákonodárnymi činiteli naše obě sněmovny a prezident republiky. Vláda může mít a zpravidla má iniciativu při předkládání návrhu zákona, a vláda kontrasignuje zákon, aby kryla politickou odpovědnost prezidentovu. Vzhledem k tomu, že ve své zahraniční akci nemůžeme mít plnoprávného sněmu, myslím, že bude odpovídati duchu ústavy, když dekryty, upravující zákony, nebo normující otázky a věci, k nimž by doma zákonů bylo třeba, budou vydány prezidentem republiky, k návrhu vlády – jako činitele iniciativního a s kontrasignací předsedy vlády nebo příslušného ministra resortního – jako činitele ústavně zodpovědného.“¹²⁴

Osnova ústavního dekretu č. 2 byla připravena za pouhých 10 dní. Jaroslav Stránský 30. září 1940 připravil nejprve stručný návrh dekretu a připojil

---

¹²² Tamtéž, str. 70

¹²³ Tamtéž, str. 71

¹²⁴ Tamtéž, str. 71-72

k němu obsáhlý komentář pojednávající o legislativních kompetencích v zatímním zřízení. Po spolupráci s kolegou Procházkou byla podoba dekretu rozšířena a 11. října 1940 byla projednána vládou, s tím, že osnova dekretu včetně důvodové zprávy byly odeslány ministrům, na výslovnou žádost prezidenta Beneše, jen 3 dny před projednáváním. Š. Osuský, který byl vždy v opozici proti Benešovi, zmínil, že Beneš interpretuje uznání britské vlády ve svůj prospěch. Nicméně byla důvodová zpráva dekretu a i samotný dekret vládou jednomyslně přijaty. Dne 15. října 1940 byl dekret podepsán prezidentem a předsedou vlády a tímto dnem i nabyl účinnosti.

Na základě tohoto dekretu tedy mohly být vydávány dekry, které pak byly v budoucnu skutečně vydávány. Nicméně tu stále byl dekret z 21. července 1940. „*Jediným problémem bylo přijetí ústavního dekretu č. 1 Úředního věstníku čsl. o Státní radě, neboť zde z mezinárodněpolitických důvodů byla vytvořena fikce, že dekret byl vydán skutečně již k 21. červenci 1940, tedy k datu britského uznání prozatímní vlády.*“¹²⁵ Jde tedy o to, že dekret měl jakoby zpětnou platnost. Tím vznikla známá právní fikce, která nemá v československém nebo českém právním řádu obdoby.

„*Rudolf Kučera říká, že dekret č. 2/40, jímž dr. Beneš sám sebe ustanovil prezidentem, představuje absolutně protiústavní krok. (...) Je to velmi závažný dekret, na který navazují všechny ostatní a jsou jím vlastně pokryty... Vytvoření takových norem, jako jsou Benešovy dekry, dodává Manfréd Gratzl: spočívá na jednoznačně protiústavním zmocnění prezidenta sebou samým a na právě tak protiústavním pokusu dodatečně propůjčit těmto aktům (...) zdání vzniku, který je založen na státním právu.*“¹²⁶

5.6 Úřední věstník československý

Navazoval na Sbíрку zákonů a nařízení, která sloužila k uveřejňování norem po vzniku Československa. Věstník tedy sloužil v pozatímním státním zřízení k publikaci zejména dekretů prezidenta republiky, ale i nařízení vlády, mezinárodních smluv uzavřených exilovou vládou a diplomatických dokumentů. Nejdříve vycházel na základě vyhlášky vlády z 16. srpna 1940 a měl označení „úřední list vlády“. Finální podobu stanovuje dekret prezidenta republiky č. 4 Úředního věstníku z 26. října 1940, jímž se upravuje veřejné vyhlášení nově

---

¹²⁵ Tamtéž, str. 74

¹²⁶ MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekry proč vznikaly a co jsou*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. str. 21

vydáványch právních ustanovení československé vlády. Věstník se měl vydávat až „do obnovení pravidelného ústavního života ČSR.“ V důvodové zprávě se uvádělo, že toto řešení je dostatečné. Přímým předchůdcem Úředního věstníku čsl. byl Úřední věstník, vydávaný od ledna roku 1940 ČSNV v Paříži. Tento věstník však obsahoval pouze mezinárodní smlouvy mezi Francií a Československem, a nařízení zejm. Správy vojenské. Stejně jako celé prozatímní státní zřízení měl i Úřední věstník československý oporu ve zkušenostech ostatních exilových vlád.

Normy zveřejňované v tomto věstníku se publikovaly v českém nebo slovenském jazyce. Účinnosti dekret nabýval 30 dnů od vyhlášení, pokud samotný dekret nestanovil něco jiného. Předpisy se označovaly čísly tak, jak šly za sebou, a na konci roku se tato číselná řada uzavírala. Formálně byl věstník rozdělen na dvě části. První část se nazývala „Dekrety prezidenta republiky, státní smlouvy, nařízení a vyhlášky vlády“. Druhá část pak „Dokumenty a oznámení“. *„Právě v této druhé části byla otiskována například jmenování a zproštění ministrů, členů Státní rady, dokumenty k mezinárodnímu uznání vlády, jmenování vyslanců a dalších diplomatických zástupců československých u cizích vlád a přijetí cizích diplomatů u československé exilové vlády a některá vládní usnesení. Redakce Úředního věstníku čsl. náležela Předsednictvu ministerské rady, které při jeho publikaci v praxi spolupracovalo zejména s Kanceláří prezidenta republiky a jednotlivými ministerstvy, kterým nejprve rozesílalo tzv. kartáčový otisk a teprve po opravě jejich eventuálních připomínek šel hotový text Úředního věstníku do tiskárny.“*¹²⁷

5.7 Příprava a přijímání dekretů prezidenta republiky

Proces se během války postupně měnil a vyvíjel. Zvyšovala se odbornost a politická nebo právní odpovědnost. Hlavní roli v přijímacím procesu měla vláda a přípravy jednotlivých dekretů měla na starosti příslušná ministerstva. Zvláštní postavení v procesu přijímání měla Kancelář prezidenta republiky. Podle směrnice Předsednictva vlády z 28. května 1945 procházely návrhy jednotlivých osnov tzv. připomínkovým řízením. *„Podle ní ministerstvo, které návrh dekretu vypracovalo, jej také rozeslalo všem ostatním ústředním úřadům prozatímního státního zřízení, tj. Kanceláři prezidenta republiky, Předsednictvu ministerské*

---

¹²⁷ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekreta prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 75-76

rady, ministerstvům a úřadům státních tajemníků. K vypracování připomínek měla být stanovena „přiměřená lhůta“, a to podle „naléhavosti normy“ a podle obsáhlosti studia“, neměla však být kratší než 14 dní. Případné připomínky měly být zaslány nejen navrhovateli a Předsednictvu ministerské rady, ale i ostatním ministerstvům, aby se tak členové vlády mohli připravit na diskuzi ve vládě. Též konečné znění osnovy dekretu, která měla být předložena vládě, měla být zaslána s dostatečným časovým předstihem Předsednictvu ministerské rady, aby byla „včas a náležitě“ rozeslána členům vlády. Poté, co byla příslušná osnova schválena vládou, byl její čistopis připojen k zápisu ze zasedání vlády a zároveň jej předseda vlády zaslal k podpisu prezidentu republiky.“¹²⁸ Od února 1944 se Beneš pravidelně scházel s jednotlivými ministry a projednával s nimi předlohy dekretů. Činil tak kvůli citlivosti otázek, které dekrety řešily nebo obsahovaly. Pro přijímání ústavních dekretů prezidenta republiky žádná zvláštní pravidla neplatila.

Od 27. října 1942 se na procesu přijímání dekretů podílil i Státní rada. V důsledku toho se ukázalo, že je třeba upravit procesní postup mezi vládou a Státní radou. Vláda např. předkládala návrhy Státní radě a požadovala vypracování poradní zprávy do sedmi dnů od předložení. Vše bylo upraveno novelou jednacího řádu Státní rady, kterou schválil prezident 11. února 1943. „Osnova dekretu předložená vládou k podání poradní zprávy byla podle jednacího řádu na plenárním zasedání přikázána věcně příslušnému výboru nebo výborům Státní rady a zároveň byla stanovena lhůta k projednání. Výbor poté zvolil pro danou osnovu zpravodaje, v případě návrhu státního rozpočtu tzv. generálního zpravodaje. Projednání osnovy ve výboru bylo zahájeno výkladem zpravodaje a výbor se mohl usnést, že k projednání přizve příslušného člena vlády či odborníka na danou problematiku jako znalce. Poté byla osnova spolu s vyjádřením výboru a s návrhem usnesení znovu zařazena na pořad jednání pléna Státní rady. O návrhu poradní zprávy Státní rady ohledně příslušného dekretu pak mohla proběhnout zvláštní a obecná rozprava. K přijetí poradní zprávy bylo nutné dosáhnout prosté většiny přítomných členů za přítomnosti alespoň poloviny členů Státní rady.“¹²⁹

Od února 1942 se proces doplnil o posouzení Právní rady. Neposuzovali však jenom členové Právní rady, ale i třeba Spolek československých advokátů

---

¹²⁸ Tamtéž, str. 76-77

¹²⁹ Tamtéž, str. 78

v exilu. Dekrety tak dostávaly odborná hodnocení, což bylo důležité, protože se začaly navrhovat poměrně zásadní dekrety pro obnovu Československa (např. o obnovení právního pořádku nebo retribuční dekrety). S tím jak postupně rostla nutnost vytvářet speciální dekrety, začaly vznikat zvláštní expertní komise. První byla komise pro přechodná opatření právní, která se měla zabývat otázkou platnosti a použitelnosti československých právních předpisů po válce. Na starost měla hlavně tvorbu tzv. generálních klauzulí. Tato komise se začala vnitřně měnit. Vytvořila si 5 regionálních skupin (českou, slovenskou, polskou, německou, maďarskou) a 2 subkomitety. První komitét měl na starost „zpracování a posouzení zákonů a nařízení vydaných v době okupace na území historických zemí. Druhý byl komitét „pro zpracování zákonů a nařízení slovenských. Dne 10. srpna 1943 bylo navrženo, aby se tato komise přeměnila na Stálou komisi, která se bude podílet na legislativním procesu a to jednáním mezi ministerstvy a vedením činností na konečném znění osnov právních norem, které půjdou do ministerské rady a „jejich působnost se bude vztahovat na dobu bezprostředně po válce“.

Dále byl vytvořen legislativní výbor ministrů vnitra, spravedlnosti, financí a hospodářské obnovy, který měl za úkol, aby se návrhy norem pro dobu po válce ještě zkvalitňovaly. „*Legislativnímu výboru ministrů příslušelo řízení veškerých připravovaných prací legislativní povahy v jednotlivých resortech a podávání posudků premiérovi o vhodnosti jednotlivých návrhů. Návrh na příslušný dekret tedy nejprve putoval k předsedovi vlády, který jej nechal posoudit legislativnímu výboru ministrů. Navrhovatel poté zpracoval připomínky legislativního výboru a teprve pak předložil návrh k připomínkovému řízení.*“¹³⁰

Podkladové materiály připravoval Studijní ústav ministerstva zahraničních věcí, vedený Jaromírem Císařem. „*Mezi nejvýznamnější úkoly Studijního ústavu ve vztahu k otázce prezidentských dekretů patřila příprava podkladových materiálů k rozhodovací otázce Státního občanství osob národnosti německé a maďarské a jejich případného odsunu. Studijní ústav však též zpracovával otázky ekonomické, například ve zvláštní komisi pro plánovité hospodářství.*“¹³¹

Studijní skupina, kterou vedl od jara roku 1941 plk. J. Vrzáček, také připravovala materiály pro obnovu Československa. Měla na starost přípravy obnovy státního aparátu za použití československých vojenských jednotek

---

¹³⁰ Tamtéž, str. 82

¹³¹ Tamtéž, str. 84

zahraniční armády. Později se přeměnila na Štáb pro vybudování branné moci, který se podílel i na přípravě odsunu Němců a Maďarů.

Československý exil spolupracoval i se spojenci v rámci mezispojeneckých komisí. Tím bylo československé prozatímní státní zřízení ovlivněno zejména polskou, nizozemskou, lucemburskou a belgickou exilovou legislativou.

5.8 Druhy dekretů

Dekrety lze rozdělit podle několika kritérií. Můžeme použít historické, politické nebo třeba právní dělení. Nejjednodušší dělení je historické dělení podle tří etap vývoje prozatímního státního zřízení: 1940-1943, 1943-1945 a 1945-1946.

Emanuel Mandler ve své knize o Benešových dekretech, používá odlišného dělení dekretů, které je založeno na obsahu dekretů a jejich formě. První skupinou jsou „ústavní dekrety“, které se týkají Ústavy, právního řádu a společenských orgánů. Jsou to dekrety, které např. ustanovily Státní radu, samotnou dekretální pravomoc, národní výbory a Prozatímní národní shromáždění a pak dílčí změny v pravomocích exilových orgánů. Retribuční dekrety, jako druhý druh, sloužily k potrestání „neslýchaných zločinů, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spolupínici v Československu. Hlavní osu těchto norem tvořily velký a malý retribuční dekret (dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech z 19. července 1945, dekret prezidenta republiky č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti z 27. října 1945). Třetí skupinou byly „hospodářsky konfiskační dekrety“ nebo jinak znárodňovací dekrety. V důsledku jejich vydání došlo k hlubokému zásahu do soustavy soukromého vlastnictví v Československu a byly jimi položeny základy socialistického státu, k tomu stačily jen 4 dekrety. *„Konfiskace se zpravidla považuje za opatření trestněprávní, jímž dochází k vyvlastnění majetku. Předpokládá zjištění viny. Tato vina a trest byly vysloveny obecnou právní normou. V pochybnostech měly rozhodovat správní orgány. Konfiskace tedy nastávala ex lege, nikoliv individuálním rozhodnutím. Jako opatření tohoto druhu nepřecházelo vlastnictví zápisem do pozemkových knih (intabulační princip). Odchylné stanovisko zaujal Nejvyšší správní soud v nálezu Boh 1918/48. Považoval konfiskaci podle dekretu 108/1945 Sb. za zákonný důsledek skutečností*

v dekretu uvedených. Na těchto důsledcích ex lege to nic neměnilo.“¹³² Čtvrté jsou „všeobecně politické dekrety“, které upravovaly jednotlivé oblasti života společnosti. Z příkladů můžeme uvést např. dekret prezidenta republiky o zrušení německých vysokých škol, o závodních radách a o opatřeních v oboru spolkovém nebo třeba o některých opatřeních v oblastech filmu. Poslední, pátou skupinou, jsou „nacionálně perzekuční dekrety“, Ty jsou společností všeobecně považovány za „ty Benešovy dekrety“, které jsou a byly předmětem mnoha sporů. Sloužily k zabavení majetku Němců a Maďarů, ale všech práv a dokonce i československého občanství.

Dr. Kuklík používá jiné rozdělení, které obsahuje prvky obou výše uvedených rozdělení. První skupinou jsou dekrety vydané mezi lety 1940-1943, které sloužily a byly určeny k vybudování a chodu prozatímního státního zřízení. Jsou to dekrety o státních orgánech v exilu a ty, které upravují jejich činnost. Druhé jsou dekrety k zajištění obnovy Československa v poslední fázi existence prozatímního státního zřízení. Sem můžeme zařadit šestici dekretů. Ústavní dekret prezidenta republiky o dočasné správě osvobozeného území, ve kterém bylo řečeno, že Úřad pro správu osvobozeného území vykonával správu, dokud se na území Československé republiky nepřesune československá vláda. Do té doby byl zástupcem vlády vládní delegát. Tento dekret byl vydán na základě smlouvy se Sovětským svazem z 8. května 1944 o správě osvobozeného území.

Druhým a asi nejvýznamnějším dekretem této „etapy“ je ústavní dekret prezidenta republiky č. 11 Úředního věstníku z 3. srpna 1944 (ve Sbirce uveden jako č. 30/1945 Sb.), někdy se také označuje jako „první zákon“. Byl vydán jako základ obnovy právního řádu. První hlava byla „o obecných právních normách“. V této hlavě bylo stanoveno, že předpisy vydané do 30. září 1938 se prohlašují za československý právní řád a předpisy vydané po 30. září 1938 až do ukončení doby nesvobody, nejsou součástí československého právního řádu, protože nebyly vydány svobodnou vůlí československého lidu. Den ukončení nesvobody byl později určen jako 4. květen 1945. Zároveň tu bylo stanoveno, že dekrety podléhají dodatečné ratihabici, které musela proběhnout nejpozději do 6 měsíců od první schůze Národního shromáždění. Druhá hlava se týkala individuálních správních rozhodnutí a soudních rozsudků. Šlo o to, že pokud strana nějakého řízení navrhla zrušení rozhodnutí, mohla být tato rozhodnutí zrušena, byla-li

---

¹³² PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky. 3, Demokratický a laický stát*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. str. 102

vydána v rámci předpisů, které byly v rozporu s Ústavou. „*Ústavní dekret prezidenta republiky o obnovení právního pořádku ve spojení s ostatními navazujícími normami, které byly vydány na osvobozeném území Prozatímním Národním shromážděním, měl splnit základní úlohu – zajistit, aby v Československu po osvobození nezavládl právní chaos a nejistota. Jak opakovaně uvedl V. Pavlíček, právě tento ústavní dekret měl zajistit, aby se v konkurenci několika právních řádů působících za druhé světové války na území předmnichovského Československa prosadilo oproti nacistickému právu, právu protektorátnímu či právu Slovenského státu demokratické právo předmnichovské ČSR modifikované dekrety prezidenta republiky a poválečným zákonodárstvím.*“¹³³

Třetím významným dekretem této skupiny je ústavní dekret prezidenta republiky č. 18 Úředního věstníku z 4. prosince 1944, o národních výborech a Prozatímním shromáždění. „*Na jeho základě měly vznikat na osvobozeném území místní, okresní a zemské národní výbory „jakožto prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejích oborech“ a podřízeny vládě. Z národních výborů pak mělo vzejít Prozatímní národní shromáždění, jehož složení a způsob vzniku měl stanovit zvláštní dekret.*“¹³⁴

Čtvrtý je ústavní dekret prezidenta republiky č. 3 Úředního věstníku z 22. února 1945, o výkonu moci zákonodárné v přechodném období. Ten zmocňoval prezidenta republiky, aby mohl na osvobozeném území pokračovat ve vydávání dekretů. Podmínkou bylo předchozí jmenování vlády. K vydání dekretu v této době (tj. v přechodném období) už není potřeba poradní správy Státní rady, která zanikla přechodem na osvobozené území. Účinnost tohoto dekretu nastala jmenováním vlády, 5. dubna 1945 v Košicích.

Pátým oddílem dekretů k zajištění obnovy Československa v poslední fázi existence prozatímního státního zřízení jsou dekrety s ekonomickou a finanční tematikou, týkající se např. zákazu provádění plateb, přesunu domácích a cizích platidel, cenných papírů apod.

Poslední je dekret prezidenta republiky č. 6 Ústředního věstníku z 1. února 1945, o potrestání nacistických zločinců zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Tento dekret Beneš váhal podepsat, chtěl s tímto dekretem počkat a vydat ho až na území ČSR, po shlednutí skutečných

---

¹³³ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 168

¹³⁴ Tamtéž, str. 178

domácích poměrů. Tento dekret „byl s určitými změnami nahrazen v osvobozené republice a pouze pro české země platným, stejně nazvaným, dekretem č. 16/1945 Sb. Stanovoval pro dobu zvýšeného ohrožení republiky, tj. od 28. května 1938, přísnější trestní sazby pro v dekretu uvedené trestné činy a zřizoval pro jejich rozhodování mimořádné lidové soudy. Na Slovensku se uplatnilo nařízení Slovenské národní rady č. 33 o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zločinců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví.“¹³⁵

Třetím druhem dekretů podle Kuklíka jsou dekry prezidenta republiky vydané na osvobozeném území v bezprostředně poválečném období. Tyto dekry se týkají odsunu německého a maďarského obyvatelstva nebo např. dekret prezidenta republiky č. 38/1945 Sb. z 31. července 1945, o přísném potrestání drancování. „Dále se snížil vliv prezidenta republiky na obsah dekretů. Byla rovněž zrušena Státní rada i Právní rada. Mnohé dekry vydávané na domácím území byly připravované již v Londýně.“¹³⁶ Z právního hlediska je ale důležitý dekret prezidenta republiky č. 19/1945 Sb. o Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé. „Teprve tímto dekretem pozbyly platnosti nejen prvorepublikové předpisy o vyhlášení zákonů a nařízení, ale i dekret prezidenta republiky č. 4 z 26. října 1940, kterým zřizoval Úřední věstník československý. Dekret měl celostátní platnost (byl vydán po dohodě se Slovenskou národní radou) a podle něj se ve Sbírce zákonů a nařízení vyhlášovaly zákony, respektive dekry prezidenta republiky, mezinárodní smlouvy, vládní nařízení a vyhlášky ústředních úřadů. Velmi důležitým i ve vztahu k teritoriální platnosti dekretů vydaných po dohodě se SNR byl § 4 dekretu, který jako podmínku platnosti (a to platnosti celostátní) prohlásil publikaci právě ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé. Pokud nebylo v dekretu uvedeno něco jiného, nastala účinnost dekretu 15 dnů od jejich vyhlášení.“¹³⁷ Poslední dva druhy dekretů jsou reprezentovány dekry znárodňovacími a retribučními dekry. „Některými dekry prezidenta republiky došlo k jednorázovému zásahu do majetkových práv určitých osob, k zániku jejich věcných, vlastnických práv a ke vzniku vlastnického práva, tj. státu. Tyto dekry nevytvořily pravidla pro trvale se opakující chování subjektů právních vztahů, ale jednorázově zasáhly do právem vymezeného okruhu

¹³⁵ MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. str. 515

¹³⁶ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky*. 3, *Demokratický a laický stát*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. str. 100

¹³⁷ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekry prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 252

osob. Jsou aktem vydaným formou právního předpisu s mocí zákona. Přejedem majetkových práv, který nastal nabytím jejich účinnosti, bylo působení těchto předpisů vyčerpáno, konzumováno. Právní stav, vytvořený v majetkových poměrech dekrety, nastal ve shodě s tehdy platným právním řádem a plně se v té době, tj. okamžikem nabytím účinnosti dekretů, uskutečnil a dovršil.“¹³⁸

5.9 Ratihabice dekretů po válce

Poslední teče za dekrety, kterou byla jejich ratihabice, překážela ještě neexistence legitimního zákonodárského sboru. Tím mělo být Prozatímní národní shromáždění. Přípravy na dekretu, který by ho měl ustanovit, začaly koncem července 1945. Beneš tlačil, aby se ustanovil co možná nejdříve. Nejdůležitějším tématem příprav byl počet zástupců ve shromáždění. Slovenské strana požadovala 100 poslanců, za české země se navrhovalo 200 zástupců. Po dohodách s politickými reprezentacemi byl Benešem 25. srpna 1945 podepsán ústavní dekret prezidenta republiky č. 47/1945 Sb., o Prozatímním národním shromáždění, v návaznosti na dekret vydaný exilovou vládou v Londýně ze 4. prosince 1944 o národních výborech a Prozatímním národním shromáždění. „Podle článku 1 ústavního dekretu o Prozatímním shromáždění vykonávalo Prozatímní Národní shromáždění zákonodárnou moc „pro celé území Československé republiky“, a to až do doby „než se sejde Národní shromáždění“ zvolené podle všeobecného, rovného, přímého a tajného volebního práva a podle zásady poměrného zastoupení. Zákonodárnou činnost tak Prozatímní Národní shromáždění vykonávalo do 18. července 1946, kdy se na základě výsledků voleb z 26. května 1946 sešlo Ústavodárné Národní shromáždění.“¹³⁹ Prozatímní Národní shromáždění tvořila jediná komora s 300 členy a měla dva základní úkoly. Prvním bylo potvrzení mandátu E. Beneše jako prezidenta, dokud neproběhne nová volba prezidenta. A za druhé, vykonávat přiměřeně pravomoci Národního shromáždění podle ústavních a ostatních zákonů.

PNS mělo pravomoc měnit Ústavu, ale jen v nezbytně nutných případech. Pro zasedání se přiměřeně použil jednací řád č. 325/1920 Sb. z. a n. Volby do PNS se konaly na základě vládního nařízení č. 48/1945 Sb., o volbě Prozatímního Národního shromáždění. Volilo se v Čechách 200 a na Slovensku 100 poslanců.

¹³⁸ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky. 3, Demokratický a laický stát*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. str. 107

¹³⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 401

Poprvé se Prozatímní Národní shromáždění sešlo 28. října 1945, jako předseda byl zvolen J. David. Na formálně druhé schůzi byl jednomyslně potvrzen E. Beneš ve funkci prezidenta, stalo se tak základě ústavního dekretu prezidenta republiky č. 47/1945 Sb. Beneš přednesl projev a po něm vyzval k schválení základních prezidentských dekretů. Prozatímní Národní shromáždění tak stálo před svým nejvýznamnějším úkolem. „*Tzv. ratihabici, nebo jak se dobově říkalo ústavní ratifikaci, předpokládala již exilovou vládou přijatá důvodová zpráva k ústavnímu dekretu o prozatímním výkonu moci zákonodárné z 15. října 1940. Ratihabice byla založena na zásadě, že všechny významné změny, zejména v Ústavě, musí být předloženy k vyjádření ústavním orgánům obnoveného československého státu. Dodatečné schválení aktů jak prozatímního státního zřízení, tak i první poválečné vlády a prezidenta republiky mělo význam nejen striktně právní, ale i politický a morální. V této souvislosti je někdy zpochybňováno provedení ratihabice právě Prozatímním národním shromážděním, kterému je upírána legitimita takovýto krok provést. Oproti tomu zastánci ratihabice provedené Prozatímním národním shromážděním argumentující již od roku 1945 srovnáváním postavení Prozatímního národního shromáždění s Revolučním národním shromážděním v letech 1918-1920.*“¹⁴⁰

V tehdejší politické situaci byl takto zvolený postup pochopitelný, volby do parlamentu se nebudou moci konat do 6 měsíců od svolání Prozatímního Národního shromáždění a bylo nutné schválit exilové a poválečné zákonodárství. V sázce byla i reputace u mezinárodní veřejnosti, neméně důležitý byl i argument právní jistoty. Po rozmluvě mezi Benešem a britským velvyslancem Nicholsonem vyplynulo, „*že prezident by upřednostňoval, aby se na některých změnách v ústavě a ve státoprávním postavení Československa dohodly politické strany ještě předtím, než by vzniklo Ústavodárné národní shromáždění, a že by tak dostaly podobu ad hoc zákonů prodiskutovaných poté po parlamentních volbách. (...) Nichols upozornil na to, že Benešovy úvahy byly příliš neuspořádané a musí být podrobněji promyšleny.*“¹⁴¹ Ratihabice měla dvě roviny. Historicko-politickou, kdy bylo důležité odsouhlasit postup zahraniční československé reprezentace během války, včetně poválečné obnovy státu. Právní rovina spočívala v tom, aby se dekrety staly součástí československého právního řádu. S ratihabicí souviselo

¹⁴⁰ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 405

¹⁴¹ KUKLÍK, Jan - NĚMEČEK, Jan. *Osvobozené Československo očima britské diplomacie...* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010. str. 186

i vyhlášení dekretů vydaných mimo území republiky. To upravil ústavní dekret prezidenta republiky č. 22/1945 Sb. který stanovil, že všechny dekrety, u kterých se tak nestalo, budou republikovány ve Sbírce zákonů a nařízení.

„První návrh příslušného ústavního zákona „o dodatečném schválení dekretů prezidenta republiky a některých nařízení vlády“ přednesl subkomisi ústavněprávního výboru prof. Z. Peška již 4. prosince 1945. Podle jeho návrhu měl být vydán jen rámcový ústavní zákon, který by umožnil Prozatímnímu národnímu shromáždění k návrhu vlády přijímat zvláštní usnesení k dekretu či ke skupině dekretů, které navrhoval schválit či naopak neschválit. Tato usnesení měla být publikována ve Sbírce zákonů a nařízení. Diskuse subkomise se zabývala především lhůtou 6 měsíců, která byla pro provedení ratihabice dána i možností provést v ratihabovaných dekretech eventuální korektury.“¹⁴² Během práce na tomto zákoně se právní diskuze změnila na politickou. Dne 11. prosince 1945 byl návrh přepracován. Otázkou bylo, které dekrety ponechat v platnosti. V návrhu vlády mělo být ratihabováno všech 98 dekretů prezidenta republiky vydaných na osvobozeném území a významné ústavní dekrety prezidenta republiky vydané v exilu, těmi byly ústavní dekrety prezidenta republiky o obnovení právního pořádku, o národních výborech a Prozatímním národním shromážděním, o UNRRA a dekrety řešící vojenskou problematiku. „Naopak ratihabice se neměla týkat ústavního dekretu o prozatímním výkonu moci zákonodárné, který byl v důvodové zprávě vládního návrhu označen v duchu normativní teorie za „ohnisko“, respektive východisko všech londýnských i poválečných dekretů. V návrhu vlády však ústavněprávní výbor a poté plénum Prozatímního národního shromáždění provedly některé změny. Zejména se týkaly výslovného prohlášení dekretů od samého jejich počátku za zákon a prohlášení, že ústavním zákonem Prozatímního národního shromáždění zároveň dodatečně schvalují, a to „výslovně a manifestačním způsobem“. Schválení a prohlášení za zákon se mělo týkat i ústavního dekretu o prozatímním výkonu moci zákonodárné samotného. Územní a časová platnost dekretů měly zůstat beze změny. Tuto verzi ústavního zákona, kterým se provádí a mění článek 5 ústavního dekretu prezidenta republiky o obnovení právního pořádku, schválilo Prozatímní národní shromáždění již 28. února 1946.“¹⁴³

---

¹⁴² KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 407

¹⁴³ Tamtéž, str. 408

Do návrhu zákona vstoupila i Kancelář prezidenta republiky, jmenovitě její kancléř Smutný odeslal vládě dopis, ve kterém žádal změnu, aby byl ústavní dekret prezidenta republiky č. 2 Ústředního věstníku československého, o prozatímním výkonu moci zákonodárné, prohlášen za ústavní zákon ode dne jeho vydání. Původní verze to neumožňovala. Návrhu bylo vyhověno a 28. března 1946 byl přijat ústavní zákon č. 57/1946 Sb. kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky. „*Jeho článek 1 stanovil, že Prozatímní Národní shromáždění schvaluje a prohlašuje za zákon ústavní dekrety a dekrety prezidenta republiky, vydané na základě ústavního dekretu ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné, a to včetně tohoto dekretu. Veškeré dekrety prezidenta republiky bylo nutno považovat od jejich počátku za zákon, a ústavní dekrety pak za zákon ústavní. Ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé pak měly být vyhlášeny všechny takto schválené dekrety, pokud již nebyly ve Sbírce publikovány. Stalo se tak v příloze Sbírky z. a n. ročník 1947 pod názvem V zahraničí vydané dekrety.*“¹⁴⁴

Ústavní zákon č. 57/1946 Sb. udělal konečnou tečku za dekretální pravomocí prezidenta republiky v období 2. světové války a doby po válce. Od tohoto okamžiku se dekrety staly pevnou součástí československého právního řádu. „*Ratihabice dekretů byla předmětem sporů a diskusí politiků i právníků různých odborností, zejména s ohledem na to, že ji uskutečnilo Prozatímní národní shromáždění jako sbor vzniklý na základě této dekretální normotvorby. Tyto spory v lecčem připomínaly polemiku o legitimitě ústavní listiny z roku 1920, jíž se vytýkalo, že nebyla přijata sborem všešlým z voleb.*“¹⁴⁵

---

¹⁴⁴ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 409

¹⁴⁵ JECH, Karel - KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 2002. str. 40

6 Dekrety a současnost

6.1 Vztah dekretů ke vstupu České republiky do Evropské unie

Dekrety prezidenta republiky, zejména ty, které umožnily odsun Němců a Maďarů, vždy vyvolávaly vlny vášně a nesouhlasu. Tyto vlny vyvolávaly tradičně národy Německa a Rakouska. Česká strana se vždy snažila vše trpělivě vysvětlovat, ale zejména Rakušané, předhazovali argumenty, které se zakládaly na skutečnostech z kontextu a požadovaly jejich zrušení. *„Tato vystoupení se vyznačují překrucováním či neznalostí historických souvislostí jejich vzniku, stejně jako ignorováním důsledků, které takovýto krok vyvolal.“*¹⁴⁶ Václav Havel v roce 1992 řekl, že by se Česká republika měla omluvit za určitou nemorálnost dekretů, ale to je vše. Rozhodně je nerušit, ani neposkytovat náhradu.

Při vyjednávacím procesu o vstupu do Evropské unie se téma Benešových dekretů několikrát objevilo. Hlavní iniciativa byla ze strany Rakouska, Německo se drželo víceméně stranou. Rakousko tvrdilo, že dekrety nejsou v souladu s právem Evropské unie. Česká republika se odvolávala na rozhodnutí Ústavního soudu, který dekrety několikrát obhájil a svými nálezy podpořil. Tehdejší komisař Günter Verheugen situaci utnul tím, že učinil prohlášení, že dekrety nebudou součástí jednání o přistoupení České republiky do Evropské unie. Učinily to nakonec i vlády největších odpůrců dekretů, *„vlády Rakouska a Spolkové republiky Německo daly několikrát najevo, že vstup České republiky do Evropské unie zrušením dekretů podmiňovat nebudou, žádají však diskuzi o společné minulosti. Tak to například formulovala rakouská strana a příkladem naplnění takovéhoho úsilí byla společná česko-rakouská konference, která se konala dne 28.-29. března 2001 v Diplomatické akademii ve Vídni a při jejímž zahájení rakouské stanovisko explicitně vyslovila ministryně zahraničních věcí Benita Ferrero-Waldnerová. Stejných ujištění se s odvoláním na česko-německou deklaraci z roku 1997 dostalo naposledy 8. dubna 2002 i P. Teličkovi od německého státního tajemníka v ministerstvu zahraničních věcí a podobně se již několikrát vyjádřil (naposledy důrazně 11. dubna 2002 v Praze) i komisař EU pro rozšíření G. Verheugen. Velký význam mělo i obdobné prohlášení ministerského předsedy Velké Británie Blaira během jeho státní návštěvy Prahy*

---

¹⁴⁶ DEJMEK, Jindřich - KUKLÍK, Jan - NĚMEČEK, Jan. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety. Historické kořeny a souvislosti : (tři české hlasy v diskusi)*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999. str. 39

8. dubna 2002, které se navíc odvolávalo i na stanovisko Velké Británie k Postupimi.“¹⁴⁷

Nakonec byla výše uvedená prohlášení stvrzena smlouvou o přistoupení České republiky a devíti dalších států do Evropské unie. Česká republika nemusela splnit žádné speciální ústupky ohledně Benešových dekretů. „Dne 16. dubna 2003 byla v Aténách slavnostně podepsána Smlouva o přistoupení. Za ČR se slavnostního aktu zúčastnili ministerský předseda Vladimír Špidla a prezident Václav Klaus. Dne 1. května 2004 vstoupila Smlouva o přistoupení v platnost. Česká republika se stala plnoprávným členem Evropské unie.“¹⁴⁸

6.2 Vztah dekretů k ratifikaci Lisabonské smlouvy

Už během jednání o přistoupení České republiky do Evropské unie v roce 2002, tehdy ještě předseda ODS, Václav Klaus požadoval ze strany EU záruku o tom, že v budoucnu po vstupu ČR do EU nebudou uplatňovány nároky na náhradu za Benešovy dekry. Odpovědí bylo, že EU žádné záruky vydávat nebude a v podstatě ani nemusí, protože Benešovy dekry považuje za legitimní součást práva ČR s odvoláním na různé mezinárodní studie a stanoviska vlád z doby během 2. světové války a po ní.

To, co trápilo Václava Klause, tehdy už prezidenta ČR, po 13. prosinci 2007 byl podpis Lisabonské smlouvy (Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropské unie) a zejména fakt, že se Listina základních práv Evropské unie stala součástí primárního práva Evropské unie. Problematické se podle něj staly články 17. a 19. Listiny. Tyto články pojednávají o „právu na vlastnictví“ a „ochraně v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání“:

„Článek 17

Právo na vlastnictví

(1)

Každý má právo vlastnit zákonně nabytý majetek, užívat jej, nakládat s ním a odkazovat jej. Nikdo nesmí být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu, v případech a za podmínek, které stanoví zákon, a při poskytnutí

¹⁴⁷ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekry prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. str. 13

¹⁴⁸ Evropská unie v České republice, Historie vstupu ČR do EU. Praha 30. října 2010. on-line text na http://ec.europa.eu/ceskarepublika/cr_eu/index_cs.htm

spravedlivé náhrady v přiměřené lhůtě. Užívání majetku může rovněž být upraveno zákonem v míře nezbytné z hlediska obecného zájmu

(2)

Duševní vlastnictví je chráněno.

Článek 19

Ochrana v případě vystěhování, vyhoštění nebo vydání1.

(1)

Hromadné vyhoštění je zakázáno.

(2)

*Nikdo nesmí být vystěhován, vyhoštěn ani vydán do státu, v němž mu hrozí vážné nebezpečí, že by mohl být vystaven trestu smrti, mučení nebo jinému nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.*¹⁴⁹

V roce 2009 se Českým diplomatům podařilo prosadit do závěrů Evropské rady, že Lisabonská smlouva nemůže zpochybnit právní a majetkové vztahy vyplývající z československého zákonodárství mezi lety 1940-1946. Zájmům české republiky tedy bylo vyhověno, ale prezident Klaus stále požadoval výjimku připojenou k Lisabonské smlouvě, aby byla zaručena právní garance, a z toho důvodu stále odmítal smlouvu podepsat. Tzv. česká výjimka vešla v platnost 1. prosince 2009. Někteří odborníci se domnívali, že výjimka byla úplně zbytečná. Na politické scéně bylo zase často prezentováno, zejm. tehdejší opozicí, že neplatnost Listiny základních práv Evropské unie vůči ČR, bude poškozovat zájmy občanů České republiky. Pro úplnost snad jen dodám, že zákon č. 2/1993Sb., Listina základních práv a svobod, zaručuje práva pro občany dostatečně.

6.3 Dekrety a Ústavní soud

Ústavní soud se k problematice dekretů v historii vyjádřil hned několikrát. Asi nejlepší a nejdetailnější odůvodnění je v nálezu Ústavního soudu České republiky o platnosti dekretu č. 108/1945 publikovaného pod č. 55/1995 Sb. Je z něj mimo jiné možné vyčíst vyslovení legality a legitimacy dekretů Ústavním soudem České republiky. „*Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky*

---

¹⁴⁹ Text zákona č. 2010/C 83/02 Listina základních práv EU

*se v zastoupení svým předsedou PhDr. Milanem Uhdem vyjádřila tak, že dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. byl vydán v mezích oprávnění hlavy státu v době, kdy nebylo ustaveno Národní shromáždění, a tvoří platnou součást našeho právního řádu. Oprávnění prezidenta republiky po dobu platnosti zatímního státního zřízení v nezbytných případech vydávat předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, k návrhu vlády formou dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, resp. členové vlády pověřeni jejich výkony, je dáno ústavním dekretem prezidenta republiky ze dne 15. 10. 1940 č. 2/1940 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné, uveřejněném ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého pod č. 20 z roku 1945. Všechny dekrety prezidenta republiky byly posléze schváleny Prozatímním Národním shromážděním republiky Československé, a to ústavním zákonem ze dne 28. 3. 1946 č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky. Dekrety prezidenta republiky byly tedy vydány ústavním způsobem, ústavním způsobem potvrzeny a jsou platnou součástí našeho právního řádu.*¹⁵⁰

Mimo jiné je zde i velmi dobře obhájena konfiskace majetku prostřednictvím Benešových dekretů. Ústavní soud se opírá i o srovnání právního řádu Německé říše a právního řádu Československé republiky, zejména pak demokratické principy Ústavy z roku 1920. Ústavní soud se vyjadřuje k úřadu prezidenta Beneše během 2. světové války. Část odůvodnění je věnována i ústavnímu dekretu prezidenta republiky č. 2 Úředního věstníku československého z 15. října 1940 o prozatímní moci zákonodárné. Plné znění nálezu je součástí příloh.

---

¹⁵⁰ Nález ústavního soudu České republiky o platnosti dekretu č. 108/1945 Sb. publikovaný pod č. 55/1995 Sb. on-line text na http://klempera.tripod.com/55_1995.htm

7 Závěr

Dekrety prezidenta republiky asi provždy zůstanou spojovány hlavně s odsunem německého a maďarského obyvatelstva z osvobozeného Československa. Stejně jako se nezbaví přídomku „Benešovy dekrety“. Pravdou je, že obojí se zakládá na skutečnosti. Některé dekrety skutečně umožnily odsun obyvatel z pohraničí a Beneš je podepisoval jako prezident republiky. Rozhodně ale nelze pokládat vznik dekretální pravomoci jako prostředku pro toto odsunutí. Odsunutí a potrestání určitých lidí, to byly prostředky, které sloužily k obnově poválečného Československa a za tímto účelem byly vytvořeny. Beneš dekretální pravomoc postavil na teorii kontinuity československého právního řádu, který byl podle jeho názoru (a nejen jeho) i přes protektorátní zřízení zachován. Dekrety proto sloužily hlavně k zachování tohoto právního řádu.

Klíčovým momentem celé problematiky bylo postavení prezidenta Beneše a legitimita jeho mandátu. Rozhodně nelze upřít Benešovi osobní snahu a zaujetí ve vytvoření státního aparátu v zahraničí. Upřímně si ale řekněme, kdo jiný by to v té době měl být. Spojením teorie kontinuity a platnosti jeho prezidentství se otevřela cesta k vytvoření prozatímního státního zřízení. Benešovo postavení a jeho uznávaná osoba byla pro Československo vždy výhodou. Otázkou je, zda-li zvolil správné prostředky a zda-li postupoval výhradně v zájmu československého lidu. Dnes, téměř 70 let po válce, by se dalo říct, že postupoval správně. Československo bylo obnoveno, kontinuita československého státu byla zachována. Nicméně i přesto se objevovaly pochybnosti o legitimitě dekretů, potažmo celého prozatímního státního zřízení. Situace, ve které se mladý československý stát ocitnul po roce 1938, byla zejména z právního pohledu, zcela neznámá.

Pomocí ústavních dekretů bylo vytvořeno prozatímní státní zřízení na území Velké Británie. Cesta vedla přes složitá diplomatická jednání, při kterých Beneš obratně využíval svých zkušeností, jenž získal jako dlouholetý ministr zahraničí a významný evropský, či spíše světový, diplomat. Značný vliv na dekretální pravomoci prezidenta republiky měla vláda Velké Británie, konkrétně její ministerstvo zahraničí. Svým způsobem by se dal považovat za klíčový. Exilová vláda po porážce Francie sídlila v Londýně a zůstala tam až do konce války. Z diplomatických jednání s představiteli Československa lze odvodit, že

Britové chtěli odčinit Mnichov. Zároveň ale byli opatrní při uznávání československého exilového zřízení. Výhodou bylo, že se britským ministerským předsedou stal W. Churchill. V jeho osobě měl československý exil významnou oporu.

Je nutné zdůraznit, že se na vydávání dekretů, a zejména pak dekretů po roce 1942, podílelo více orgánů, než jen prezident. Nelze proto považovat všechny dekrety automaticky za Benešovy. Státní rada suplovala Národní shromáždění, sice ne v plném složení, protože to nebylo možné, ale i přesto to byla politická reprezentace. Vláda navrhovala znění dekretů, jednotliví ministři měli na starost svoje resorty a v rámci těchto resortů vytvářeli návrhy právních norem. Právní rada poskytovala názory právních odborníků. Stejně tak na vydávání dekretů spolupracovala i řada exilových advokátů v Londýně.

Nicméně, jak řekl Beneš při odletu z Československa v roce 1938, měl plán, a ten plán postupně začal plnit. Věděl velmi přesně, že pro jeho plán bylo klíčové získat uznání států, které se postavily proti Hitlerovi v Evropě nebo jejich dalších spojenců. Domnívám se, že v tomto významným způsobem pomohla aktivita československých vojáků v zahraničí. Ať už to byli legionáři ve Francii, letci stíhacích nebo bombardovacích perutí v Británii či jednotky bojující v severní Africe. Z toho, jak se českoslovenští vojáci zapojili do bojů druhé světové války, je zřejmé, že byla snaha bojovat za Československo.

Od samého počátku vydávání dekretů bylo prezentováno, že po válce bude potřeba dekrety ratifikovat a tím zpětně zlegalizovat tyto právní normy. To se skutečně stalo, ale je otázkou zda-li bylo vhodné, aby tak učinilo Prozatímní Národní shromáždění, které bylo ustanoveno pomocí dekretů. Byla však stanovena lhůta 6 měsíců po válce a panovaly obavy, aby nedošlo k právní nejistotě, pokud by se nepodařilo včas vytvořit Ústavodárné shromáždění, v té podobě jak bylo stanoveno v Ústavě z roku 1920.

Dekretální normotvorba byla legálně završena procesem ratifikace a to ve svých nálezech potvrdil i Ústavní soud ČR. Není možné zpochybňovat platnost dekretů, zejm. těch, které se týkají odsunů německých a maďarských obyvatel. Ústavní soud je orgán, který zajišťuje právní řád, sleduje a hlídá, aby normy byly v souladu s tímto řádem. Pokud někdo zpochybňuje činnost Ústavního soudu, zpochybňuje tím státní suverenitu a to není z hlediska mezinárodního práva přijatelné. Jak ukázal proces evropské integrace, kdy byla problematika dekretů několikrát otevřena, dekrety jsou pevnou součástí československého, dnes

českého právního řádu. Existence dekretů nezakládá našemu státu povinnost odčinit morální a majetkové újmy, které způsobily. Německo taktéž neplatilo po druhé světové válce reparace státům, které napadlo či obsadilo. V historii vždy platilo, že „dějiny píší vítězové“. Československo bylo na straně vítězů, a tudíž mělo právo po válce jednat v nejlepším zájmu své státnosti tak, aby tato státnost už nemusela být narušena vlivem jiného národa.

Paradoxní je, že po odstranění nebezpečí ze strany Německa a německého národa, se Československo dostalo do nebezpečného vlivu z druhé strany. Beneš se vždy snažil nespolupracovat s komunisty, ale zdrženlivější postoj Velké Británie ho donutil vstoupit do spolupráce s nimi, a tím se otevřela cesta ke spolupráci se Sovětským svazem. Beneš se toho obával, ale složitá mezinárodní situace ho k tomu donutila. V té době si nikdo příliš nepřipouštěl, že spolupráce se Stalinem bude mít na poválečný vývoj Československa dopad, jaký potom měla. Beneš byl na jednáních v Moskvě několikrát ubezpečen, že Sovětský svaz se nebude Československu do ničeho plést, a že ho nechá jeho samostatnému vývoji. Nálada československého lidu z války, stav domácností a celého státu a velké socializační reformy, to všechno přispělo k událostem, které se udály v únoru 1948.

Na závěr bych si dovolil poznamenat, že po smrti Benešovy manželky Hany Benešové 2. prosince 1974 byla pochována se svým manželem v hrobce v Sezimově Ústí. V závěti odkázala vilu, ve které spolu žili, státu a požadovala, aby tam byl vybudován památník jejího manžela. Komunisté to neučinili a stalo se tak až v roce 2000. V roce 2004 byl schválen zákon č. 292/2004 Sb., o zásluhách Edvarda Beneše, ve kterém můžeme číst: „*Edvard Beneš se zasloužil o stát.*“¹⁵¹

Za hlavní osu své práce považuji názory p. doc. JUDr. Jana Kuklíka Dr., se kterým se mohu v mnoha věcech ztotožnit. Zároveň jsem hojně nahlížel do Paměti dr. Edvarda Beneše, protože se domnívám, že je to velmi zajímavý zdroj informací a v mnoha případech i nejpřesnější. Knihy s tematikou československé historie mi sloužily k podkreslení politické a historické situace, která předcházela nebo doprovázela vydávání dekretů prezidenta republiky. Při zpracování textu jsem postupoval metodou interpretace uvedených pramenů.

---

¹⁵¹ Text zákona č. 292/2004 Sb., o zásluhách Edvarda Beneše, ze dne 13. dubna 2004

8 Summary

This thesis serves to clarify the decreative authority of the President of the Czechoslovakian Republic during World War II. This topic is viewed very controversially in the context of the world's history or even the Czechoslovakian history. Decrees represent nothing unknown in legal rules of various countries. The Czech decrees are famous thanks to the displacement of German inhabitants from the Czech border areas.

However, the main reason for publication of the decrees was the restoration of the Czechoslovakian Republic after World War II to the state as it was prior to the Treaty of Munich. Issue of the decrees was one of the main topics during the integration process of the Czech Republic into the European Union. Nevertheless, it did not prevent our country from joining the Union. During the process of ratification of the Lisbon Treaty, the topic was re-opened and closed hopefully forever.

The decreative authority represented the activity of the Czech exile government in London during World War II. This system of government operated due to the diplomatic support of European countries (e. g. Great Britain and France). The decrees were published in few phases between 1940 and 1946. During the war, they served to arrange the Czech exile system of government and stay of the Czech troops abroad. After the war, the decrees were used for the restoration of the Czechoslovakian Republic and healing war wounds. There were 143 decrees issued and 98 were validated after the war. Some decrees were made invalid after some time and some of them still remain valid and constitute a stable part of the Czech legal rules.

9 Seznam použité literatury

9.1 Primární zdroje

- AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1918-1938*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1992. 63 s. ISBN 80-00-00311-2
- AUGUSTA, Pavel - HONZÁK, František. *Československo 1938-1945*. 1. vyd. Praha : Albatros, 1995. 63 s. ISBN 80-00-00187-X
- BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. II, Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*. 1. vyd. Praha : Academia, 2007. 476 s., [16] s. obr. příl. ISBN 978-80-200-1529-7
- BENEŠ, Edvard. *Paměti : [kritické vydání a rekonstrukce Benešových pamětí 1938-1945]. III, Dokumenty*. Vyd. 1. Praha : Academia, 2007. 618 s. ISBN 978-80-200-1529-7
- BROKLOVÁ, Eva, et al. *Československá ústava 1920 : devadesát let poté : sborník textů*. 1. vyd. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. 143 s. ISBN 978-80-86547-89-3
- CÍLEK, Roman. *Čeští panovníci a prezidenti: Od Sámovy říše po Václava Klause*. 1. vyd. Černošice: Agave, 2008. 246s. ISBN 978-80-86160-98-6
- DEJMEK, Jindřich - KUKLÍK, Jan - NĚMEČEK, Jan. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety. Historické kořeny a souvislosti : (tři české hlasy v diskusi)*. 1. vyd. Praha : Historický ústav AV ČR, 1999. 101 s. ISBN 80-7286-001-1
- DEJMEK, Jindřich. *Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. Část první, Revolucionář a diplomat (1884-1935)*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. 631 s. ISBN 80-246-1224-0.
- JECH, Karel - KAPLAN, Karel. *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945: dokumenty*. 2. vyd. Praha: ÚSD AV ČR, 2002. 1068 s. ISBN 1081-226-2002
- KUKLÍK, Jan - NĚMEČEK, Jan. *Osvobozené Československo očima britské diplomacie....* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010. 550 s. ISBN 978-80-246-1849-4.

- KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. "Benešových dekretů": dekrety prezidenta republiky 1940-1945*. 1. vyd. Praha: Linde, 2002. 511 s. ISBN 80-7201-352-1.
- MALÝ, Karel, et al. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3., přeprac. vyd. Praha: Linde, 2004. 673 s. ISBN 80-7201-433-1.
- MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety proč vznikaly a co jsou*. 1. vyd. Praha: Libri, 2002. 125 s. ISBN 80-7277-139-6
- ORT, Alexandr. *Česká zahraniční politika*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. 399 s. ISBN 80-86898-35-0.
- PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti: úvahy a polemiky. 3, Demokratický a laický stát*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2009. 543 s. ISBN 978-80-246-1642-1.
- PERNES, Jiří. *Evropské dějiny v datech*. 1. vyd. Praha : Albatros, 2000. 343 s. ISBN 80-00-00871-8
- TÁBORSKÝ, Eduard. *Prezident Beneš mezi Západem a Východem*. 1. vyd. Praha: MF, 1993. 344 s. ISBN 23-028-93

9.2 Sekundární zdroje

- CUBRA, František a kol. *President Dr. Edvard Beneš: Fotografie z let 1938-1945*. 1. vyd. Praha: Melantrich, 1946. 38 s.
- MATOUŠKOVÁ, Markéta. *Benešovy dekrety : dekrety prezidenta Edvarda Beneše z roku 1945. 1. díl*. 1. vyd. Praha : Adonai, 2002. 204 s. ISBN 80-86500-77-2.
- MATOUŠKOVÁ, Markéta. *Benešovy dekrety : dekrety prezidenta Edvarda Beneše z roku 1945. 2. díl*. 1. vyd. Praha : Adonai, 2002. 195 s. ISBN 80-86500-77-2.
- ORT, Alexandr. *Dr. Edvard Beneš - evropský politik*. 1. vyd. Praha: VŠE, 1993. 227s. ISBN 80-7079-243-4.
- SPIRIT, Michal. *Tzv. Benešovy dekrety : předpoklady jejich vzniku a jejich důsledky*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2004. 439 s. ISBN 80-245-0755-2.
- VESELÝ, Zdeněk a kol. *Edvard Beneš - Československo - Evropa*. 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2005. 162 s., [8] s. obr. příl. ISBN 80-86419-80-0.

9.3 Internetové zdroje

Všechny internetové zdroje byly ověřeny ke dni 26. března 2012.

- Adam, Tomáš. Edvard Beneš: poslední rozhlasový projev 5. října 1938. 1. června 2003. on-line text na <http://www.fronta.cz/dokument/edvard-benes-posledni-rozhlasovy-projev-5-rijna-1938>
- ČTK, Lidovky. Česká výjimka k Lisabonu začne platit v úterý. Budí rozpaky. Praha 29. listopadu 2009. on-line text na http://www.lidovky.cz/ceska-vyjimka-k-lisabonu-zacne-platit-v-utery-budi-rozpaky-pa3-/ln_domov.asp?c=A091129_113044_ln_domov_hs
- Evropská unie v České republice, Historie vstupu ČR do EU. Praha 30. října 2010. on-line text na http://ec.europa.eu/ceskarepublika/cr_eu/index_cs.htm
- Gabriel, Jiří a kol. Slovník českých filozofů. Brno on-line text na <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/bensed.html>
- Horka, František, Brixí, Jiří. Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše. 4. září 2006 on-line text na <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>
- Klaus, Václav. Edvard Beneš a česká státnost. Praha 30. května 2002. on-line text na <http://www.klaus.cz/clanky/1192>
- Klaus, Václav. Prohlášení prezidenta republiky ze dne 9. října 2009 k ratifikaci Lisabonské smlouvy. Praha 10. října 2009. on-line text na <http://www.klaus.cz/clanky/1307>
- Klaus, Václav. Stanovisko Václava Klause k prohlášení bavorské vlády. Praha 28. února 2002. on-line text na <http://www.klaus.cz/clanky/261>
- Langášek, Tomáš. Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948. Brno 15. listopadu 2011 on-line text na http://www.usoud.cz/clanek/Ustavni_soud_CSR
- Nález ústavního soudu České republiky o platnosti dekretu č. 108/1945 Sb. publikovaný pod č. 55/1995 Sb. on-line text na http://klempera.tripod.com/55_1995.htm
- Řiháčková, Věra, Pachta, Lukáš. O dekrety není důvod se bát. Praha 2009. on-line text na <http://www.euroskop.cz/9002/13896/clanek/o-dekrety-neni-duvod-se-bat/>

- Vládní návrh zákona o změně ústavy republiky Československé o mimořádné moci nařizovací. on-line text na http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t1431_00.htm
- Wikipedia, History of the United Kingdom, 19. března 2012 on-line text na http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_United_Kingdom#Irish_independence_and_partition
- Zákon ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. on-line text na http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

10 Přílohy

10.1 Textová příloha

Složení exilové vlády v Londýně

22. 7. 1940 – 12. 11. 1942

Msgre Jan Šrámek, předseda vlády

Ján Bečko, 1940-41 státní tajemník na ministerstvu sociální péče, od 27. 10. 1941 státní ministr pověřený vedením Nejvyššího účetního úřadu

dr. Ladislav Feierabend, 1940-41 státní ministr, od 27. 10. 1941 ministr financí
gen. Sergej Ingr, ministr národní obrany

Ján Lichner, státní ministr

Jan Masaryk, ministr zahraničních věcí

ing. Jaromír Nečas, státní ministr, od 27. 10. 1941 ministr pro hospodářskou obnovu

František Němec, ministr sociální péče

dr. Štefan Osuský, státní ministr do 31. 3. 1942

dr. Ing. Eduard Oustrata, ministr financí, od 27. 10. 1941 státní ministr pověřený vedením věcí spadajících do kompetence ministerstva obchodu, průmyslu a živností

dr. Hubert Ripka, státní tajemník na ministerstvu zahraničních věcí, od 27. 10. 1941 státní ministr

12. 11. 1942 – 2. 4. 1945

Msgre Jan Šrámek, předseda vlády

Ján Bečko, ministr sociální péče, současně pověřen agendou ministerstva zdravotnictví a tělesné výchovy

dr. Ladislav Feierabend, ministr financí

gen. Sergej Ingr, ministr národní obrany do 19. 9. 1944

Ján Lichner, ministr zemědělství a veřejných prací

Jan Masaryk, ministr zahraničních věcí, náměstek předsedy vlády, od 19. 9. 1944 pověřen i vedením ministerstva národní obrany

František Němec, ministr hospodářské obnovy pověřený vedením ministerstva obchodu, průmyslu a živností do 3. 8. 1944, od 30. 6. 1944 vládním delegátem pro osvobozené území ČSR

dr. Hubert Ripka, státní ministr na ministerstvu zahraničních věcí

dr. Juraj Slávik, ministr vnitra, pověřen též agendou ministerstva školství a národní osvěty

Václav Majer, ministr obchodu, průmyslu a živností od 3. 8. 1944

První československá vláda národní fronty

4. 4. 1945 – 6. 11. 1945

Zdeněk Fierlinger, předseda vlády

Josef David, náměstek předsedy vlády do 28. 10. 1945

Klement Gottwald, náměstek předsedy vlády

Viliam Široký, náměstek předsedy vlády

Mgr. Jan Šrámek, náměstek předsedy vlády

Ján Ursíny, náměstek předsedy vlády

Jan Masaryk, ministr zahraničních věcí

gen. Ludvík Svoboda, ministr národní obrany

dr. Hubert Ripka, ministr zahraničního obchodu

Václav Nosek, ministr vnitra

dr. Vavro Šrobár, ministr financí

dr. Zdeněk Nejedlý, ministr školství a osvěty

dr. Jaroslav Stránský, ministr spravedlnosti

Václav Kopecký, ministr informací

Bohumil Laušman, ministr průmyslu

Julius Ďuriš, ministr zemědělství

dr. Ivan Pietor, ministr vnitřního obchodu

gen. Antonín Hasal, ministr dopravy

František Hála, ministr pošt

dr. Jozef Šoltész, ministr ochrany práce a sociální péče

dr. Adolf Procházka, ministr zdravotnictví

Václav Majer, ministr výživy

dr. Vlado Clementis, státní tajemník na ministerstvu zahraničních věcí

dr. Mikuláš Ferjenčík, státní tajemník na ministerstvu národní obrany

Ján Lichner, státní tajemník na ministerstvu zahraničního obchodu

Dopis z 27. září 1938, ve kterém varuje N. Chamberlain E. Beneše před
bezprostředním útokem, jestliže nepřijme německé podmínky

(Zpráva od p. Chamberlaina pro dr. Beneše, převzatá na britském vyslanectví
v Praze 27. 9. 1938 v 17.30 hod.)

Cítím se povinen sdělit Vám a československé vládě, že podle informace, kterou vláda Jeho Veličenstva má nyní z Berlína, jasně vyplývá, že německé vojsko obdrželo rozkazy překročit téměř ihned československou hranici, jestliže zítra do 2. hodiny odpoledne československá vláda nepřijme německé podmínky.

To povede k okupaci Čech, a žádná mocnost nebo mocnosti nedokáží odvrátit to, co má postihnout Vaši zemi a národ. To zůstává faktem, ať bude konečný výsledek možné světové války jakýkoli. Vláda jeho Veličenstva nemůže vzít na sebe zodpovědnost Vám radit, jak byste se měl rozhodnout, ale má za to, že byste měl tuto informaci dostat do svých rukou.

Projev Edvarda Beneše z 5. října 1938 po jeho abdikaci

Vážení spoluobčané!

Poslal jsem právě panu předsedovi vlády list, kterým se vzdávám svého presidentského úřadu a obracím se k vám, abych se s vámi jako prezident rozloučil, abych se rozloučil se svými politickými spolupracovníky, s našimi skvělými vojáky a legionáři a se všemi, s kterými jsem se jako prezident potkával a spolupracoval. Učinil jsem své rozhodnutí ze svého osobního přesvědčení. Měl jsem v úmyslu učinit tak hned po mnichovském rozhodnutí. Odložil jsem to, abych sám nejprve zajistil pevnější a trvanlivější vládu a věřím, že je to za dnešních okolností krok správný.

Celý systém evropské rovnováhy, vybudovaný po válce, se od několika let jen stále zeslaboval a v posledních třech letech podstatně změnil. Změnil se v neprospěch náš a našich přátel. Československá republika se ve shodě se svými přáteli dlouhá léta poctivě snažila tento systém podpořit. Napnuli jsme všechny síly ve chvíli, kdy tento vývoj dostal u nás výraz bojů národnostních. Pokusili jsme se upřímně dorozumět se atké s druhými národnostmi. Zašli jsme ke krajní hranici možných koncesí. Ale zahraniční vlivy a celý evropský vývoj způsobil, že se tyto věci vyhranily v těžký mezinárodní konflikt, ve kterém jsme měli vojensky chránit své hranice. Učinili jsme tak všichni s energií, odhodlaností a sebeobětováním tak velkým, že to má sotva příkladu. Bylo patrné, že by z toho vznikla evropská katastrofa. Víte, že za těchto okolností se sešly čtyři velmoci. Dohodly se mezi sebou o obětech, které od nás žádaly ve prospěch světového míru a že jsme je byli přinuceni přijat.

Neočekávejte ode mne jediného slova rekriminací na žádnou stranu. Jednou všechny bude soudit historie a rozhodne spravedlivě. Řeknu jen to, co cítíme bolestně všichni. Oběti, které byly od nás tak důrazně žádány, jsou neúměrné, nejsou spravedlivé. Národ toho nikdy nezapomene, i když to nese s důstojností, klidem a sebevědomím, které budí obdiv všech. Je v tom vidět sílu národa a mravní velikost jeho synů a dcer. Hájil jsem v této době podle své povinnosti a se vší oddaností zájmy našeho státu a národa a našeho dosavadního postavení v Evropě. Mýlí se ti, kdož neviděli správně sta a sta snah a pokusů o zachování míru a o vytvoření dobrého sousedství, když neviděli naši opravdovou dobrou vůli, skutečně se dorozumět se všemi kolem nás. Síly, které byly proti tomu všemu, byly však mocnější. Myslím, že za těchto okolností je dobře, aby nový vývoj a nová evropská spolupráce nebyly narušeny z naší strany tím, že by se mohlo zdát, že její význačný representant mohl by jim stát svým osobním postavením v cestě tohoto vývoje.

Byl jsem zvolen ke svému úřadu v době podstaně jiné. Musím uvážít, zda bych měl na tomto místě zůstat za změněných poměrů. Jako přesvědčený demokrat myslím, že činím správně, když odcházím. Zůstaneme i nadále demokraty, budeme dále spolupracovat se svými dosavadními přáteli, ale při tom všem třeba otevřít cestu k tomu, aby náš stát a náš národ mohl se klidně a nerušeně v novém prostředí vyvíjet a novým poměrům přizpůsobovat. Znamená to, nezříkat se přátel a získávat kolem sebe přátele nové. Klidně věčně, loajálně ke všem, jak jsem si to sám vždy přál.

Náš stát měl zvláštní národnostní strukturu. Nyní se poměry dost změní. Řada příčin k rozporům s našimi sousedy zmizí. Budeme mít stát národní, stát Čechů a Slováků, jak to v jistém smyslu vývoj národnostního principu ukazuje. Bude v tom velká síla našeho státu a všeho československého lidu. Bude mu to dávat velkou, novou činnost a silnou mravní základnu, jaké dosud neměl. Naše národní kultura se prohloubí a zesílí. Jsme stále dost silní a dost početní, dívejme se proto s nadějí na svoji národní budoucnost. Jsme národ typicky střizlivý a jako jsme nezpyšněli v štěstí, neztratíme hlavu ani ve svém neštěstí. Heroismus práce a sebeodříkání, pro který nám nyní nastala chvíle, není o nic menším a méně důstojným, než je hrdinství na válečném poli. Koruna stromu naší vlasti je osekána, ale kořeny národa tkví pevně v jeho zemi. Sestupme ke kořenům, soustředme všechnu svou starou rodovou sílu do nich, jako jsme to ve svých dějinách učinili již několikrát, a koruna opět po čase vyrazí svými ratolestmi. Mějme na paměti, že to, co nám po všech obětech zůstává jako jádro naší vlasti, jako ono dědictví, jež musíme zachovat budoucím generacím, je stále ještě statek věčné hodnoty, že i nyní zůstáváme státem nikoli z nejmenších, národem s kulturou, jež se rovná kultuře větších národů světa a kulturu mnohých z nich i převyšuje. To vše nás zavazuje, abychom drželi toto nejvlastnější dědictví v klidné a pevné ruce.

Milí spoluobčané, přátelé! Na konec se obracím na vás na všechny s vřelou, upřímnou, ze srdce jdoucí výzvou. Vlast Čechů a Slováků je opravdu v nebezpečí a byla by v nebezpečí větším, kdybychom v této chvíli nestáli všichni navzájem při sobě, ve svornosti, v jednotě a plné mravní síle sobě navzájem oddaných lidí. Je nutno především se dohodnout se Slováky, i oni jsou v nebezpečí. Dnes nezáleží na té, či oné koncesi, musíme si navzájem všude, kde je třeba povolit. Dále se obracím na všechny ostatní kruhy obyvatelstva - na rolníky, dělníky, střední vrstvy i inteligenci: Zachovejte klid a svornost, jednotu a oddanost i vzájemnou lásku k sobě, neboť jak Masaryk říkával: Vlast, stát a národ, to jste vy všichni navzájem, stojící na své rodné půdě. Odložte na čas všechny své spory a denní malé zájmy a spojte všechno úsilí k jedinému cíli, k společné práci pro vlast a stát. Naší skvělé armádě děkuji zvláště vřele. Věnoval jsem jí všechny okamžiky své presidentské činnosti. Jsem s ní a nikdy na ni nezapomenu. Věřím v její další zdárný vývoj a v její budoucnost.

Končím výrazem opravdového přesvědčení, výrazem své hluboké víry ve věčnou sílu a pevnost našeho národa, v jeho energii, houževnatost, vytrvalost a hlavně v jeho víru v ideály lidskosti, v ideály svobody, práva a spravedlnosti, za něž tolikrát bojoval, za něž tolikrát trpěl a s nimiž vždy znovu zvítězil. I já jsem pro ně bojoval a zůstanu jim věren. Neopouštím také loď v bouři. Věřím naopak, že v této chvíli je tato má oběť politicky nutná, i když neznamená, že bych zapoměl na svou povinnost pracovat dále jako občan a vlastenec. Přeji vám všem, přeji republice, přeji národu, aby se dočkal brzo lepších dní, aby žil, vzrůstal a rozkvétal znovu jako krásná ratolest lidského rodu a jako jeden z ušlechtilých, krásných národů evropských. Buďte všichni zdraví. Buďte všichni svorní. Buďte všichni stateční.

Prohlášení W. Churchilla v Dolní sněmovně britského parlamentu o uznání
československé vlády z 23. července 1940

Nedávno byly vyměněny názory mezi mým ctihodným přítelem (lordem Halifaxem) z jedné strany a dr. Benešem jménem Československého národního výboru z druhé strany o uznání Československého národního výboru za prozatímní československou vládu. V důsledku těchto jednání oznámil dr. Beneš mému ctihodnému příteli složení prozatímní československé vlády, v níž několik nových členů přistoupilo, k dosavadním členům Československého národního výboru, a požádal vládu Jeho Veličenstva o uznání této nově ustanovené prozatímní československé vlády. Toto bylo uděleno dopisem mého ctihodného přítele z 21. července dr. Benešovi, který měl toto znění:

„Vzhledem k výměně názorů, která byla mezi námi provedena, mám čest oznámit, že v odpověď na žádost Československého národního výboru vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království s radostí uznává prozatímní československou vládu, kterou utvořil Československý národní výbor v této zemi, a vstupuje s ní v styk. Vláda Jeho Veličenstva ráda projedná se zástupci prozatímní vlády otázky vyplývající z tohoto uznání a vyžadující úpravy.“

Projev Edvarda Beneše v Prozatímním Národním shromáždění při potvrzení ve
funkci prezidenta republiky ze dne 28. října 1945

Pane předsedo, paní a pánové!

Obraceje se tímto poselstvím na Prozatímní Národní shromáždění, děkuji všem jeho členům za potvrzení v mém dosavadním úřadě až do doby příští řádné volby prezidenta republiky. Vítám upřímně ustavení tohoto našeho prozatímního parlamentu jako přechod od vládnutí dekrety presidentskými ke skutečné kontrole parlamentní, k vytvoření demokratického veřejného mínění a k brzkému zvolení ústavodárného Národního shromáždění naší demokratické republiky.

Byl jsem zvolen presidentem republiky v řádné volbě dne 18. prosince roku 1935 po odstoupení Presidenta-Osvoboditele. Po tříletém úřadování jako prezident jsem byl - po rozhodnutí o mnichovském diktátu - německým nátlakem přinucen se vzdát své funkce; bral jsem ovšem hned tehdy v úvahu nutnost odejít za hranice a připravovat věci pro blížící se válku, o jejíž nevyhnutelnosti jsem byl po Mnichově ještě více přesvědčen. Po obsazení Prahy dne 15. března 1939 jsem zaujal stanovisko, že - vedle toho, že jsem mnichovskou dohodu jako prezident státu nikdy ani neschválil, ani nepřijal, ani nepodepsal, ani svým podpisem neratifikoval - právně Němci svou vlastní a jimi násilím nám vnucenou t. zv. dohodu mnichovskou porušili a zničili. To bylo ostatně také právní hledisko, zastávané západními velmocemi, Anglií a Francií. Winston Churchill to r. 1940 veřejně prohlásil. Po mém soudu se tím pro nás obnovila automaticky mezinárodně-právní situace předmnichovská.

Na základě toho, když vypukla válka a když zejména v Anglii uzrála situace, abychom mohli utvořit vládu, žádal jsem, jednaje s britským ministerstvem zahraničí o ustavení naší nové vlády, aby byla přijata zásada o mezinárodně-právní kontinuitě Československé republiky a o přímém následnictví naší vlády zahraniční po vládě předmnichovské. I když vláda britská měla o možnosti svého výslovného uznání této zásady pochybnosti, jasně nám přiznala, že si my theorii o mezinárodně-právní kontinuitě Československa pro sebe a pro Československo můžeme hájiti a dle toho postupovati.

Vzhledem k tomu jsem tehdy žádal o uznání celého prozatímního státního zřízení, t. j. prezidenta republiky, vlády a zvláštního parlamentárního orgánu, Státní rady. Toto uznání bylo tomuto prozatímnímu státnímu zřízení uděleno dne 21. července r. 1940. Od té chvíle přejal jsem znovu funkci presidentskou v zahraniční vládě londýnské, háje právní thesi, že nezákonností Mnichova - a vším tím, co po něm následovalo a co jsme my nikdy neuznali - mé presidentství nebylo přerušeno.

Celým naším zahraničím - až na zcela nepatrné výjimky - bylo toto stanovisko také přijato. Ode dne 18. července roku 1941 byla novým spojeneckým uznáním - zejména uznáním Sovětského svazu a Velké Britanie - situace prezidenta a vlády československé postavena právně úplně na roveň všem hlavám států a vlád spojeneckých, čímž se mezinárodně-právní postavení našeho státu a vlády stalo úplně nesporným.

Proto před 18. prosincem r. 1942, kdy sedmileté trvání mé presidentské funkce bylo dovršeno, vláda londýnská se usnesla vyhlásiti, že funkce prezidenta

republiky na základě 58. článku ústavy československé zůstává až do chvíle, kdy bude možno přistoupiti k řádné volbě presidentské na základě naší ústavy. Tento postup Prozatímní Národní shromáždění nyní svým rozhodnutím potvrzuje.

Ať se postup ten posuzuje po stránce ryze právní jakkoli, je jisto, že ohromná většina národa dává mu politicky svou plnou sankci a že Prozatímní Národní shromáždění, které má všechny prerogativy voleného parlamentu, vyjádřilo svým rozhodnutím jen souhlas československého lidu jako celku s tímto postupem. Pokládám tudíž za svou povinnost funkci presidentskou až do řádné volby presidentské dále vykonávat. (Hlučný potlesk.)

Budiž mi při tom dovoleno jen dodat to, co skutečně cítím a co nechci ani vám zatajovat: Zažil jsem jako president státu už od roku 1936 a hlavně od roku 1938 události skoro neuvěřitelné. Prožíval jsem - jsa na místě tak zodpovědném - u nás dobu zápasu o nacism od r. 1934, dobu Mnichova a t. zv. druhé republiky, protektorátu, odtržení Slovenska a celého okupačního utrpení našeho lidu snad ze všech nejbolestněji. Bylo mi vždy jasno, že nejde jen o speciální problém náš, nýbrž o ohromnou mravní a politickou krizi světovou - a tak jsem vždycky na události ty reagoval. Vzal jsem si však v letech 1938-1945 za životní cíl učinit společně s vámi všemi všechno, aby v nastávající válce to, co v roce 1938 učiněno být nemohlo - zachránění ohrožené a pak dočasně ztracené demokracie a státní neodvislosti a svobody - bylo provedeno v míře co možno nejvyšší, co nejrozhodněji a co nejúplněji.

Dnes máme po válce a našeho cíle bylo v míře opravdu veliké dosaženo. Ve chvíli, kdy se sejde definitivní a přímo volené Národní shromáždění, aby to vzalo také na vědomí, budu pokládati tento úkol v boji o osvobození vlasti - myslím, že je mi dovoleno říci - úkol, svěřený mně a všem těm, kteří na něm spolupracovali, se souhlasem národa, za skončený. To, co bude následovati potom, bude nová fáze naší státní politiky a o té bude znovu rozhodnuto suverenním lidem českým a slovenským neodvisle od všech těch uvedených událostí.

Chtěl bych k tomu připojit ještě jednu poznámku. Náš parlament neměl doposavad možnosti, aby vzal na vědomí a prodiskutoval všechny ty události, ku kterým došlo u nás od roku 1936 a od počátku roku 1938. Já sám jsem při různých příležitostech v exilu prohlásil, že se své strany v daném okamžiku vše, co jsem v těch těžkých dobách své presidentské funkce konal, parlamentu a celé národní veřejnosti předložím. Jsou to otázky, týkající se událostí politiky vnitřní i zahraniční. Uvažoval jsem s některými svými kolegy, zdali by to nebylo možno učinit už nyní ve chvíli, kdy po prvé zase předstupuji před naše Národní shromáždění, byť by to bylo Národní shromáždění prozatímní. V dohodě s nimi jsem zatím od toho pro tento okamžik upustil. Učinil jsem tak z důvodů především mezinárodních; nemohl bych ještě ani dnes říci vše, co by mělo býti řečeno a co by mohlo události všechny úplně a správně osvětliti. Jsou to věci, které drásaly a drásají ještě dnes všechny naše city, a jistě je třeba o nich mluvit ve chvíli, kdy to bude bráno u nás více jako historie nežli politika. Všecky své věci - fakta, názory a stanoviska k nim - mám však už úplně připraveny a předám je veřejnosti, jakmile situace bude k tomu vhodná anebo jakmile budu o to pravoplatnými činiteli požádán. A pak řeknu o všech těch pohnutých událostech pravdu plnou a všechnu, jak já ji viděl a jak já jsem ji zažil.

Mnichovský diktát znamenal, paní a pánové, že se má na útraty Československa zachránit evropský a světový mír. Události ukázaly, že se mír nezachránil a zachránit nemohl, že naopak jen velikou válku učinil naprosto nevyhnutelnou. Československý lid byl mnichovským diktátem vydán v ruce nejhoršího evropského diktátora přes to, že byl připraven se zbraní v ruce svobodu svou bránit a že dvakrát v rozhodujících chvílích jsem nařídil ve své funkci presidentské mobilisaci našich branných sil.

Po provedení diktátu mnichovského začal však brzo v Československu důsledný a rozhodný odpor a boj. Lid český a slovenský opravdu zůstal ve všech svých hlavních složkách své tradici, své samostatnosti, své demokracii a svému boji o národní svou kulturu věren. Když pak Němci obsadili Prahu a brzy na to v září roku 1939 válka začala, byla jednota mezi lidem doma a emigrací všech odstínů za hranicemi téměř jedním rázem potvrzena. Vytvořili jsme si rychle nutnou organizaci politickou v zahraničí, začali jsme organisovat vojsko ve Francii a v Anglii, a po červnu r. 1941 také v Sovětském svazu, kam jsme hned po pádu Polska poslali své první vojenské jednotky s instrukcemi, aby vyčkávaly vojenských událostí na východě. Naši vojáci se pak účastnili obranných bojů na francouzské frontě a po kapitulaci Francie podařilo se nám je jen s největším úsilím převést do Anglie. V červenci roku 1940 docílili jsme uznání své vlády v Londýně, jíž stál v čele Msgre dr Jan Šrámek; pak dalším vývojem byla postupně uznávána ostatními státy spojeneckými, až v červenci roku 1941 byla postavena na roveň politicky, diplomaticky a vojensky všem ostatním spojencům plným uznáním se strany Sovětského svazu a Velké Británie.

V srpnu roku 1942 byl formálně odvolán Mnichov jak vládou britskou, tak i de Gaullovou vládou francouzskou. V květnu a červnu roku 1943 podnikl jsem úřední cestu do Spojených států amerických a dotvrdil definitivní přátelský vztah mezi Československem a Spojenými státy. Téhož roku v prosinci vykonal jsem návštěvu Sovětského svazu, při čemž byla podepsána spojenecká smlouva mezi námi a Sovětským svazem. Zároveň jsem projednal u příležitosti této cesty politické otázky s naší emigrací v Moskvě a dohodl se s našimi vůdci komunistické strany o další spolupráci mezi Londýnem a Moskvou a o přípravách k politické spolupráci po válce v osvobozené vlasti. V květnu r. 1944 byla podepsána mezi námi a Sovětským svazem dohoda o převzetí našeho osvobozeného území do správy naší vlády. V téže době došlo na západní frontě k invasi a naše vojsko z Anglie bylo posláno k dobývání Dunkerku. Téhož roku v srpnu došlo k banskobystrickému povstání na Slovensku a brzo na to k příchodu prvních našich vojenských jednotek do vlasti.

V lednu r. 1945 byl jsem sovětskou vládou pozván já i naše vláda k přesídlení na naše osvobozené území; k odjezdu z Londýna došlo pak na začátku března. Během března byla dojednávána v Moskvě dohoda našich politických stran o první vládě domácí a o jejím politickém programu v osvobozené vlasti. Předsedou jejím byl jmenován Zdeněk Fierlinger, náš velvyslanec v Rusku. Sestavení vlády a její program politický byl pak vyhlášen na počátku dubna v Košicích. Zůstali jsme na kratší čas v Košicích a na Slovensku, zatím co náš vojenský sbor z Ruska s vypjetím všech svých sil dobýval Slovenska. Dne 5. května vypuklo pražské povstání a došlo k těžkým bojům na pražských barikádách. Dne 9. května vtrhla Rudá armáda do Prahy a dokončila její osvobození. A brzo na to vstoupila i naše vláda sama do osvobozené Prahy.

Mezitím paralelně postupoval náš odboj politický i vojenský u nás doma. Politický odboj v zemích českých i na Slovensku byl neobyčejně rozrůzněný a rozsáhlý - účastnil se ho skutečně národ jako celek ve všech možných formách. Nelze zatím krátce a synteticky zachytit ty nesčetné jeho formy a způsoby - byl to opravdu odboj národní, v pravdě lidový, spontánní a ideově demokratický; začal hrozným pronásledováním naší inteligence a bývalých příslušníků armády a vyvrcholil na konec revoltou nejširších vrstev lidu v Praze. Vojensky projevoval se vedle obou zmíněných povstání slovenského a pražského především rozsáhlým hnutím partyzánským, jež vykonalo činy opravdového válečného hrdinství.

Taková je, paní a pánové, krátká historie význačnějších událostí z našeho zahraničního a domácího odboje. A od polovice května roku 1945 až do dnešního svolání Prozatímního Národního shromáždění začali jsme v rámci Národní fronty domácí činnost politickou a práci budovatelskou v osvobozené republice.

Není jistě nikoho z nás, kdo by si nebyl vědom ohromnosti našich dnešních úkolů. Víte snad všichni, jak si já formuluji problematiku dnešní doby. Odmítám pokládat jednotlivé její události za oddělenou a samostatnou část, běhu je všechny v celku a synteticky a hledám jejich hluboký dějinně filosofický smysl. Krise před první světovou válkou a pak válka sama, ruská revoluce a ostatní revoluce poválečné, dvacetiletý politický boj mezi oběma válkami, boj o mír a stabilisaci poválečných poměrů, vznik fašismu a nacismu, těžká krise poválečné demokracie, pokusy o vyhnutí se druhé světové válce a mnichovský diktát, druhá velká válka světová a její hrozné formy s totálním barbarským ničením celých stran, tříd a národů, pád všech světových fašismů a dnešní pokusy o vybudování nových demokracií, položení problému přeměny sociálních struktur dnešních národů a států a volání po stvoření nového člověka a nového světa - to všechno je mi jeden jediný veliký celek událostí, jedna s druhou spojená, jedna v druhou zapadající a vzájemně z druhé vycházející; podmiňují se navzájem a tvoří společně charakteristiku naší doby, začínající přibližně prvními lety 20. století a daleko se ještě nekončící nejen dnešními chvílemi poválečnými, ale ani příštími lety druhé polovice našeho století.

V historii světa a Evropy bude tato doba tvořiti zvláštní velikou a krajně revolučně vzednutou kapitolu, bude náležitě mezi nejbouřlivější chvíle světových dějin a bude označována jako přechod, přelom a tvoření se - za těžkých krisí, válek a lidského utrpení - nové fáze lidské společnosti, nebo aspoň jako pokusy o ni a začátky jejího tvoření.

Společně s Masarykem jsem po první válce světové zdůrazňoval, že musíme jíti v duchu politiky evropské a světové a že se musíme vždycky snažit své českoslovenství vložit do rámce smyslu dějin světových; že se musíme snažit pochopit, kam svět - a nikoliv jen ten či onen národ - jde a co chce, a dle toho sami postupovat, dle pravdy a práva, dle všelidské morálky a dle správně chápané a správně určené filosofie dějin světových, neboť moderní dějiny jsou stále více a více dějinami světa a nikoli jen dějinami jednotlivých národů. Že se při tom budeme přidržovati jako stát menší především toho státu a té orientace, která znamená větší jistotu a bezpečnost speciálně našemu státu, rozumí se mi samo sebou.

Tak jsem se díval na události evropské od roku 1934, když jsem viděl, že krise evropská musí patrně vyústit ve velikou válku proti fašismu a nacismu, tak

jsem se na ni díval speciálně v roce 1938. A odtud moje stanovisko: jít za každou cenu cestou vývoje světového, světového pokroku, pravdy, práva, správné lidské, světové morálky a světové demokracie. Bylo mi už tehdy jasno, že novou válkou dojdeme k přelomu moderní společnosti, společnosti orientované světově, důsledně demokratické a sociálně a hospodářsky spravedlivější. Dnes jdeme do tohoto přelomu, do nových velikých změn, do sporů o ně, do převratových událostí, smírných a povlovných na jedné straně, bojových a revolučních proměn místních a dílčích, i celoevropských a světových na straně druhé.

V duchu této převratné doby musíme řešit všechny problémy naší vnitřní politiky; a ve skutečnosti naše politika od 4. dubna 1945 - a vlastně už od posledního roku naší vlády zahraniční - v tom smyslu postupovala. Přebudováváme, jedním slovem, svůj stát.

Po roce 1918 jsme nemohli dělat to, co děláme dnes. Nebyl vývojově tak daleko svět mezinárodní, nebyly vývojově tak daleko ani naše poměry vnitřní. Od té doby však prošlo 20 let našich bojů uvnitř a prošla hrozná světová válka, která celý svět revolucionovala. Staví se nám tudíž problémy, které řešit musíme a které řešit budeme: problém nové, revidované konstituce, otázka naší nové vnitřní administrace, definitivní řešení vztahu Čechů a Slováků, problém Němců a Maďarů a našeho nového národního státu, problém nové pozemkové reformy, problém postátnění, eventuálně znárodnění klíčového průmyslu, bank a pojišťoven, problém měnové reformy a s ní souvisící sanace státních financí, jakož i řešení otázky státních dluhů a nového státního hospodaření a rovnovážného rozpočtu; a především ovšem velký problém morální: plné zavedení ztraceného právního řádu a řádného hospodaření v celém státě, jedno z nejtěžších dědictví převratné doby posledních sedmi let - to jsou otázky, které námi všemi lomcovaly v uplynulých měsících a které musíme řešit a vyřešit, děj se co děj.

Prozatímní Národní shromáždění nemá odhlasovat novou ústavu. Bude však v jeho rámci připraveno mnoho materiálu a mnoho zkušeností pro revisi všeho toho v naší ústavě, co je dobou už překonáno, co se ukázalo jako nevyhovující dnešním poměrům anebo to, co se přímo neosvědčilo. Už dnes mnoho z toho, co revidováno bude, je nám jasno, především některé věci zásadní: Bude na prvním místě přebudována celá správa republiky ve smyslu pravomoci nové instituce t. zv. národních výborů. Vyslovil jsem se o této instituci pozitivně už za hranicemi a je mi samozřejmé, že bude do naší konstituce vklíněna. Po roce 1918 přijali jsme v podstatě starou byrokraticko-policejní správu rakouskou a přes to, že už tehdy návrh na dnešní formu národních výborů byl učiněn, nebyl přijat hlavně z ohledu na naše Němce a Maďary - těm nebylo možno tehdy tu míru svobody a demokracie dát. Dnes jsou poměry jiné. Budeme mít stát národní, národní výbory představují bezesporně vyšší stupeň demokracie a sám princip decentralisace, jímž naše ústava bude proniknuta už také s ohledem na Slovensko, si tuto reformu samozřejmě vynucuje.

Víme všichni, že náhlé uvedení v činnost národních výborů po válce vyvolalo řadu nedorozumění a řadu zneužití: některé národní výbory se pokládaly za všemocné a dle toho jednaly; jiné byly konstituovány na rychlo a nevyhovovaly ani potřebám lidu, ani svým správním povinnostem; jiné konečně přímo zneužívaly svého postavení. Dnes je v celku mezi nimi už dost pořádek, ale pro budoucnost musí platit - a budou platit - tyto zásady: národní výbory budou

co nejdříve a řádně, t. j. dle řádných předpisů volebních, zvoleny; národní výbory budou mít přesně vymezenou svou kompetenci, kterou nebudou moci překračovati, a konečně národní výbory budou bezpodmínečně podřízeny své demokratické hierarchii a budou se jí bezpodmínečně podrobovati.

Já nemám pochybnosti, že s hlediska právního a správního budou národní výbory za těchto okolností představovati skutečný pokrok, že to bude uplatnění toho, čemu se u nás říká "lidová" demokracie, a že se jako nová forma státní správy v rámci státního života osvědčí. Náš lid je pro tento způsob státní správy zralý.

Totéž platí o zásadě decentralisace. Decentralisace je přímý důsledek a doplněk demokracie. Nebudeme-li mít u nás Němce a Maďary, bude decentralisace nejen možná, ale všemu obyvatelstvu republiky naprosto nezbytná. Bude to decentralisace nejen legislativy, nýbrž i exekutivy. Decentralisace bude provedena shůry dolů, od parlamentu ústředního k sněmům zemským, výborům okresním a výborům místním; od vlády pražské k výkonným orgánům v jednotlivých zemích, okresech a obcích. Při tom bude možno respektovat zvláštnosti a speciální potřeby jednotlivých zemí. To vše v přípravách revise konstituce bude probráno, svobodně, demokraticky a smírně uváženo, a zásady a formule budou předloženy k rozhodnutí ústavodárného parlamentu. V rámci toho bude definitivně řešen právně a administrativně poměr Čechů a Slováků.

Ovšem víme všichni, že tím celý poměr Čechů a Slováků vyřešen nebude. Vycházíme všichni ze zásady o naprosté rovnoprávnosti Čechů a Slováků. (Potlesk.) Prováděti ji není jen problémem administrace; je to otázka mravního vztahu a poměru jich obou, je to otázka lidského vztahu s jedné i druhé strany, je to otázka morální a politické výše jak jedněch, tak druhých. Pro mne osobně to nikdy nebylo problémem; ale pro řadu našich občanů s obou stran to ještě problémem je a já bych si přál, aby toho nikdo ani u Čechů, ani u Slováků nepodceňoval. Historie roku 1938 a 39 a vše to, co následovalo, je a musí býti nám všem výstrahou. Správná psychologie, politický takt, vrcholná trpělivost jedněch s druhými, lidskost, sebekritika a naprostá objektivnost je a musí býti přímo zákonem s obou stran pro budoucnost.

My i spojenci v podstatě - a na základě událostí druhé světové války - jsme přijali zásadu národního státu, a dřívější zásady ochrany menšin vzhledem k tomu, že se neosvědčily - především vinou menšin samých - nebudou znovu uplatněny. Každý stát si věci ty bude řešit sám a teprve později se uvidí, jak problém ten bude řešen mezinárodně, patrně novou bezpečnostní organizací spojených národů. Pro nás se tím klade problém Němců a Maďarů a jeho definitivní řešení.

Rozhodli jsme se pro odsun našich Němců do Říše. Spojenci nám toto stanovisko mezinárodně potvrdili. Odůvodňujeme to řadou nejvýznamnějších důvodů nejen politických, nýbrž i mravních, a já prosím všechny naše politické činitele, aby otázku tu vůbec posuzovali především také s hlediska mravního. Pokusili jsme se až do r. 1938 a zejména v roce 1938 dohodnouti se s nimi v duchu opravdu liberálním a opravdu lidsky. Všecky naše pokusy totálně zklamaly. Je dnes jasno, že od roku 1934 záměrně v plné dohodě s Hitlerem a v plné zodpovědnosti veliké většiny našich Němců byl připravován rozvrat našeho celého státu. Nešlo jen o připojení našich Němců k říši; naši Němci se dali ve své 80-90 % ní většině úplně do služeb barbarského nacismu k zničení našeho státu a k

podlomení všech mravních a kulturních sil a hodnot našeho národa. A když se pak zmocnili za vedení Hitlerova a společně s Němci z říše celého našeho státu, neslýchaným způsobem, barbarsky a nelidsky nás a naši zemi tyranisovali. Všecky mosty mezi nimi a námi byly jejich postupem navždy strhány; náš společný život s nimi není možný. (Potlesk.) Musí tudíž odejít, neboť jiného řešení v zájmu klidu a míru Evropy prostě není.

Historie posledních deseti let tu ostatně mluví sama. Až bude nyní během připravovaných procesů s našimi Němci pověděno všechno o celém zákulisí tohoto grandiosního komplotu a o skutečném vztahu našich Němců k Hitlerově vládě, uvidí celý svět, jak jsme v právu a jak mravní zákony o spolužití občanů a lidí mezi sebou mluví pro nás. Činím apel na všechny velké spojence z druhé války světové, která začala právě Mnichovem, na Sovětský svaz, na Velkou Britanii, Spojené státy, Francii a Čínu - a na všechny ostatní - aby nám pomohli vyřešit tuto otázku definitivně a učinili konec všem příštím pokusům o nějaký nový Mnichov. (Potlesk.) Naše geografická situace a historie naší země od 10. století tu může být všem dostatečným důvodem a dokladem k tomu, že toto konečné řešení německé otázky u nás je naprosto nezbytné, jediné správné a opravdu logické.

Že všechny přípravy k přesunu Němců od nás se musí dobře organisovat, provádět humánně, lidsky, nenacisticky a v plné dohodě se spojenci, rozumí se nám samo sebou. Já to zde před Národním shromážděním znovu zdůrazňuji.

V tom duchu byly připraveny naše dekrety ohledně občanství německého a maďarského občanstva; našimi občany budou jen ti, kdož naše občanství znovu od naší vlády obdrží. Dále dekrety o konfiskaci německého a maďarského majetku: německý majetek je zabrán jako záloha na naše reparace proti německé říši, která prováděla po celých sedm let u nás takové devastace a rabování, že všechen německý majetek u nás na to ani zdaleka nestačí. To ostatně nevylučuje položení otázky reparací s naší strany v celé její šíři. I tímto řešením chceme však ulehčit ten tak obtížný a složitý problém reparací po této válce vůbec.

Také problém Maďarů může a musí být po této válce u nás rozřešen. Nebude to na podkladě prostého odsunu, bude to postaveno více na základě výměny obyvatelstva. Maďarů je u nás jen málo více nežli Slováků v Maďarsku. Jsme ochotni se o této výměně s Maďarskem dohodnouti. Ale i tu apelujeme na Spojence, aby nenechali národnostní problém maďarský a všech jejich sousedů nevyřešen. Po dnešní válce je nutno, aby i mezi Maďarskem a všemi jeho sousedy byla otázka menšin vyřešena na základně ryze národní a aby menšiny byly z dnešních hranic všech těchto států přesunuty do svých států národních. Rozumí se, že ty menšiny, které odmítnou do svého národního státu se vrátit, budou definitivně přenechány národnostní assimilaci státu druhého.

Zdůrazňuji tento problém proto, že už dnes máme doklady o tom, jak se v jistých kruzích v dnešním Maďarsku už zase připravuje nové revisní hnutí. V zájmu budoucího míru ve střední Evropě a v zájmu míru vůbec volám po tomto definitivním a nekompromisním řešení národnostní otázky po této druhé světové válce. Já vím, že tím vznikají těžké problémy a že tím budou částečně trpět nevinní s vinnými. Ale až z toho vznikne opět válka, tu pak nevinní s vinnými trpět nebudou? A nebude to pak utrpení nesrovnatelně větší?

V souvislosti s konfiskací německého a maďarského majetku, jakož i majetku zrádců a kolaborantů byl vydán dekret o nové reformě pozemkové. I to je otázka dalekosáhlá. Celé statisíce hektarů půdy mají přejít v držení českých lidí na podkladě ustanovení, v dekretu onom obsažených. Další reforma pozemková, která především bude mít za cíl stanoviti definitivně vrchní hranici pozemkového vlastnictví pro všechny obyvatele republiky, bude diskutována později a bude provedena až rozhodnutím parlamentu. To se stane teprve po provedeném osídlení pohraničí, po řádném provedení a prozkoumání všech statistik ohledně zemědělského obyvatelstva a zemědělského vlastnictví vůbec.

Nesmíme však zapomenouti, že provedením dekretů o odsunu německého obyvatelstva se nám položí další veliké problémy. Především odejde tím z republiky nejméně asi 800.000 pracovních sil. Tím dosavadní hospodářská síla a kapacita republiky bude velmi oslabena a stát tím bude ochuzen. Bude to znamenat pro nás veliké oběti, musíme si toho být vědomi, ale tyto oběti náš stát v zájmu budoucího klidu a míru musí přinést. Naši národohospodáři musí dobře propočítat, co to bude znamenat pro celou naši poválečnou hospodářskou úroveň a celé naše hospodaření veřejné i soukromé, a musí z toho vyvodit náležité důsledky.

Jedním z našich velkých problémů budovatelských budou i všechny naše problémy finanční, především otázka reformy měnové a s ní souvisící problémy oddlužení státu, vytvoření nové základny pro hospodaření státní a pro přísné uplatnění zásady o vyrovnaných státních rozpočtech už v nejbližší příštích letech. Nemám v úmyslu zabývat se otázkami těmi v tomto poselství v podrobnostech. Chci vytknouti jen několik hlavních zásad.

Vydali jsme o otázkách těch už nejdůležitější dekrety. Prozatímni Národní shromáždění bude se nutně i jimi zabývat a bude jistě jednat o nových zákonech, zapadajících do těchto důležitých opatření. Zdůrazňuji jen, že nám bylo a je jasno, že pokud nebude otázka měny definitivně řešena, nezdvihne se nynější úroveň pracovní morálky v republice. Dále zdůrazňuji, že si musíme býti vědomi, že všechny dnešní operace finanční, spojené s reformou měnovou, se musí bezpodmínečně podařit, neboť opatření taková se nedají opakovat, mají charakter definitivní a jsou dělána jednou pro vždy, a celý náš další finanční postup v hospodářství státním i soukromém je na nich postaven.

A konečně: měnová reforma je současně v našich dějinách největší operací státně-finanční. Musíme naléztí krytí pro závazky státu již dnes existující, t. j. pro náš státní dluh, a pro závazky, jež stát musí v důsledku války převzít ať přímo, či nepřímo skrze zvlášť k tomu zřízené instituce. Mezi tyto závazky patří dluhy Německa vůči československému hospodářství, vůči Národní bance, vůči našemu peněžnictví a našemu průmyslu. Patří sem i náhrady válečných škod našim občanům a podnikům, jež bude třeba aspoň do určité míry uskutečnit. A patří sem konečně i veškeré výdaje rekonstrukční a rehabilitační, na které si stát bude musit vypůjčit doma nebo za hranicemi. Břemeno, doléhající na státní finance, musí býti sníženo operacemi finančními, mezi které patří především majetkové dávky, a dále realisační jmění, které stát obdrží ze zkonfiskovaného jmění německého, maďarského a z jmění zrádců a kolaborantů, a konečně z jmění, jež eventuálně připadne státu z oddektované již reformy pozemkové a také ovšem z reparací mezinárodních.

Bude tudíž třeba, aby Národní shromáždění, které nyní bude vedoucím a rozhodujícím činitelem ve všech věcech rozpočtových, si tu své úkoly, své povinnosti, ale především také svá práva uvědomilo a důrazně je vykonávalo. Budiž pamatováno na to, že mezi aktem měnové úpravy a všemi zásahy, směřujícími k oživení hospodářské činnosti ve státě, musí býti úzká časová a věcná koordinace. Nemělo by smyslu prováděti měnovou reformu a pokračovati dále ve finančním státním hospodaření, jaké bylo prováděno až doposud. A jedním z hlavních předpokladů měnové úpravy je právě řádné hospodaření státní. (Potlesk.) Zchudli jsme, paní a pánové, a nezbývá než se na čas uskrovnit. Máme k dispozici méně statků a musíme tomu dáti výraz i finančně. Vyrovnané rozpočty a všestranné úsporné hospodaření - to je a bude hlavním úkolem vaším jako je úkolem každého parlamentu. Dnes za to všechno přebírá zodpovědnost před národem také náš parlament.

Bude to všecko operace ohromná; bude to řada řešení, jejichž dosah pro celou budoucnost státu a blahobyt všech jeho občanů bude veliký; bude to opravdu: buď - anebo. Vyzývám tu opět všechny příslušné činitele k vypětí nejvyššího úsilí a k uplatnění všech schopných odborníků. A volám po opravdové oddanosti všech k tomuto velikému úkolu, stejně jako vyzývám všechny naše občany ke spolupráci v tomto směru a k plnění všech jejich povinností daňových a jiných. *Salus rei publicae*, to budiž v tomto ohledu opravdu nejvyšším zákonem pro všechny obyvatele republiky bez rozdílu.

Ponechal jsem na konec poznámky k našemu snad nejdůležitějšímu opatření hospodářskému, stanovenému podepsáním dalekosáhlých dekretů o postátnění a znárodnění klíčových průmyslů, o postátnění bank a pojišťoven. Neskrývám si nijak fakt, že se tím dotýkáme struktury dřívější liberální společnosti a že se tu dáváme na cesty, které mají vésti k socialisaci moderní společnosti. (Potlesk.) Není to nějaký hotový přechod z jedné fáze vývoje naší společnosti do fáze nové; je to jen začátek budování nových forem vlastnictví, vedle vlastnictví soukromého a družstevního.

Upozornil jsem už ve svých veřejných prohlášeních dřívějších - znáte je všichni - že to znamená veliký morální a sociální úspěch pro ohromnou armádu našich dělníků, ale řekl jsem také, že nesmíme si však činit ilusí, že to hned bude znamenat nějaký nový ráj, nějaké veliké ulehčení anebo všestranné materiální zlepšení pro dělnictvo a průmyslové obyvatelstvo vůbec. Soudím, naopak, že první ozvuky opatření těch budou tíživé a že povinnosti, jež z toho dělnictvu - a nám všem - vzniknou, budou nesmírně zavazující. Dělnictvo bude musit míti vysokou morálku sociální a státní, aby se opravdu cítilo plně zodpovědným za celý hospodářský život státu. Musí si uvědomit, že se u nás začíná budovat celá nová společenská morálka a že těmito opatřeními neměníme jen instituce, nýbrž chceme a musíme tvořit také nového člověka.

Stejně si musíme uvědomit s celou vážností věci, že se nám celý proces socialisace musí podařit. S takovými věcmi se nemůže hazardovat. Uvažte jen, co by to znamenalo, kdyby nás veliký pokus nebyl úspěšný:

a) Celý svět na nás dává pozor a bude nás dle toho soudit, nejen naši schopnost, ale i naši státní odolnost pro budoucnost. Dle toho vzhledem k nám bude nadále postupovat. A zklameme-li, bude k nám nemilosrdný.

b) Položili jsme před světem na váhu - a to principiálně - celý problém socialisace jako takové. Jestliže by se nám celá tato operace nepodařila, je možno, že bychom mohli kompromitovati na dlouhou dobu i princip sám. Ti, kdož jsou mezi vámi socialisty, vědí, co to znamená.

c) Kdybychom neměli úspěchu, ohrozili bychom celý náš hospodářský život; měli bychom v našem hospodářství brzo chaos, úpadek všeobecné úrovně hospodářské a klesání ve všech oborech národního života jako nutný z toho důsledek. Pokles naší výkonnosti hospodářské by znamenal i těžkou a na dlouhou dobu nenahraditelnou ztrátu naší prestiže zahraniční a politického významu našeho státu.

Neuvádím tyto poznámky, abych srážel odvalu našich politických činitelů, kteří se dali do této práce s takovou oddaností a nadšením. Podepsal jsem sám tyto dekrety z plného přesvědčení, že náš lid je pro opatření ta zralý a politicky i sociálně pro ně dostatečně připraven, jak jsem také už veřejně sám prohlásil. A mám pevnou víru, že to bude pro nás úspěch. (Potlesk.) Uvádím je jen proto, abych ještě jednou upozornil, jakou zodpovědnost jsme na sebe vzali, co úsilí to všechno bude vyžadovat a že nikdo z nás v této veliké výstavbě republiky nemůže a nesmí scházet. Upozorňuji, že proces zestátňovací se musí dít s největším využitím všech odborníků obchodních a průmyslových, že se musí dít za účasti a pod kontrolou všech politických stran, odborně, vědecky, nestranicky. V dnešní situaci, kdy trpíme podvýrobou, nemůžeme si také dovolit, aby zestátňovací proces se stal omluvou pro nehospodárny provoz, pro ztrátové hospodaření v podnicích. Zásada rentability musí pak býti zachována a zachovávána i v přechodném stadiu. Jinak by nám celé naše výpočty selhaly a brzy bychom ucítili toho důsledky. Zejména organizace postátňového průmyslu je sama o sobě problémem ohromným a úspěch socialisace bude záviset na úspěšnosti a výkonnosti právě celé její organizace.

Dodávám ještě dvě věci organizační: Naše celé hospodaření přechází v pravém slova smyslu do t. zv. hospodaření řízeného, plánovaného. K tomu je třeba vybudovat také příslušné orgány. Je učiněn už cestou administrační k tomu počátek. Funguje už t. zv. hospodářská rada a její sekretariát, plánovací a statistický úřad a ovšem i osidlovací úřad. Soudím, že bude potřeba dokonalého propracování celé otázky, nových teoretických zkoumání, dokonalého vybudování těchto úřadů, a pak ovšem i nových praktických rozhodnutí o celé roli těchto orgánů. Otázky ty budou jistě předmětem opatření zákonodárných. Upozorňuji na to naše Národní shromáždění. Je to otázka velmi vážná, která bude součástí celého našeho nového systému hospodářského a podmínkou jeho úspěšnosti. Naše Národní shromáždění bude probírat postupně celou činnost vlády, stále na výsledky její dosavadní zákonodárné práce bude narážet a Národní shromáždění definitivní bude míti přímo za úkol všechny dekrety znovu probrat, tu a tam revidovat, eventuálně po velmi zralém uvážení měnit. Jistě se úkolu toho podejme se vší vážností a s vědomím své veliké zodpovědnosti.

Měl bych řadu poznámek i v ostatních oborech naší politické činnosti. Zmíním se jen o dvou.

Práce v oboru našeho kulturního života je už dnes pozoruhodná: je nesena velikým budovatelským elánem, jímž je dnes proniknuta celá naše veřejnost a především i naše inteligence; a je to také přirozený důsledek škrčení našeho

kulturního života během šesti let okupace. Očekávám, že parlament jí bude věnovat tu pozornost, které zasluhuje, a ukáže se na výši ve chvíli, až půjde o řešení všech těch velikých otázek, které se nám nově den co den kladou.

Druhá otázka je naše armáda. To je problém svrchovaně důležitý. Nebudu jej probírat v celé jeho šíři v této chvíli. Chci jen naň upozornit a upozornit právě parlament. Očekávám, že bude hned zřízen branný výbor, že všechny problémy armády v něm budou upřímně a otevřeně probírány a základy nové, opravdu demokratické, lidové naší armády diskutovány. I zde fakt, že půjde o armádu bez Němců a Maďarů, velmi tomu pomůže. A nezapomínat na fundamentální problém každé moderní armády: na otázku důstojnictva a jeho výchovy. Prosím také, aby bylo dobře srovnáno, v čem tu půjde - oproti dřívější naší armádě - o věci nové a v čem budeme chtít postavit si po druhé světové válce armádu lepší, demokratičtější a modernější. A také jak vhodně pro naše poměry využít bojových zkušeností jak východních, tak i západních front. Stejně bude třeba sledovat vývoj a všechny novosti v našich uniformovaných sborech bezpečnostních, organisovaných v rámci ministerstva vnitra.

Nemám v úmyslu probírat dnes podrobně naši politiku zahraniční. Opakuji k vůli úplnosti tohoto poselství jen to, co zdůrazňuji při všech příležitostech: Jsme spojenci Sovětského svazu a zůstaneme mu věrni. (Potlesk.) Jsme přáteli spojenců západních, své přátelství jim zachováme a o přátelství jejich budeme loyálně usilovat. (Potlesk.) A budeme dělat upřímně novou politiku slovanskou. (Potlesk.) Se svými sousedy se budeme snažit vyřídit v dobrém všechny své otázky, při čemž vycházíme nekompromisně od svých hranic předmnichovských (Potlesk.), nám během války přislíbených. Od mírové konference očekáváme, že vyřídí kladně naše skromné reparační i hraniční požadavky vzhledem k Německu. (Potlesk.) A budeme ze všech sil podporovat novou světovou organisaci bezpečnostní všech spojených národů. (Potlesk.)

Nikdo nyní bezprostředně po světové válce si nepřeje ani nemá zájmu na žádných konfliktech mezi velkými spojenci, ani není k tomu dnes psychologických a mravních podmínek. Ale nečekám také nějakého rychlého a úplného uklidnění Evropy a světa. Rozvrat ve světě z války je veliký vnitropoliticky i mezinárodně. Celá řada států se bude po celé měsíce a celá léta potácet v rozvratu, nepořádku, vnitřních bojích, snad v revolucích a sporech mezinárodních. Svět v příštích letech nebude mít vzhled veselý. Pamatujme na to, připravujeme se na to a buďme si vědomi, jaké z toho plynou a budou plynout pro nás důsledky!

Náš stát a náš lid prošel v posledních sedmi letech opravdovým peklem. Téměř zázrakem vyšel z boje toho se snesitelnými ztrátami na lidech i na statcích v poměru s národy ostatními. Jeho ideová a mravní pevnost, jeho nezlomný národní duch, jeho sociální rovnováha a zdraví a jeho hospodářská zdatnost - zase ve srovnání s jinými - je opravdu překvapující. Až na známé, poměrně počtem nepříliš početné naše domácí vinníky choval se bezvadně a vychází z války se ctí neposkvrněnou. Může se s hrdostí dívat celému světu do očí bez hanby a bez zlého svědomí. To, co se mu stalo v roce 1938, nezavinil, a pokud v něčem vinníci u nás byli, budou voláni k zodpovědnosti. Obdržel ve svém boji velikou pomoc spojenců, jimž je opravdu vděčen a vděčen jim zůstane. Děkuji tu vřele znovu při této slavnostní příležitosti především jménem všeho našeho lidu, jménem vašim a jménem celé vlády i jménem svým Sovětskému svazu (Potlesk.),

Velké Británii a Spojeným státům (Potlesk.) a Francii za všecku pomoc (Potlesk.), kterou nám v této druhé světové válce v tak hojně míře poskytli.

Končím, paní a pánové, svůj dnešní výklad. Sleduji bedlivě a stále náš vnitřní vývoj do všech podrobností. Slyším stesky, slyším výtky, slyším projevy nespokojenosti. Ale slyším stejně výraz uspokojení, slyším výzvy k práci a k budování státu i spokojená konstatování, že se práce daří, a slyším konečně také veliký a častý projev tvůrčího optimismu pro budoucnost. A ten ohromný elán v práci, v podnikání, v nových plánech, v nových myšlenkách a v tvořivých nových cestách, jakého u nás jen zřídka kdy bylo! Naproti tomu skoro každá rodina byla u nás stížena nějakou pohromou; a při tom každý přes to chápe, že to byla nutná oběť této válce a našemu osvobození. Viděl jsem tu u nás - zejména u našich žen - zjevy opravdového lidského hrdinství, nezměrné oddanosti národu a republice, zjevy skutečně krásné a povznášející. A ti, kdož docela uspokojeni nejsou, ať si jen vzpomenou, kde jsme byli v létě roku 1939 a kde jsme byli v době heydrichiády. A uváží-li, co prožil celý svět a co je dnešní revoluce a její naprosto nutné důsledky, pochopí všecko, ujme se práce s druhými a dopracuje se znovu rychle klidného, bezpečného a spokojeného zítřka i v této nové fázi naší národní historie.

Dovolte mi nyní, vážené paní a pánové, abych uzavřel svůj výklad prostým konstatováním:

Dne 26. září 1938 poslouchali jsme v Praze s těžkým rozechvěním řeč, pronesenou v berlínském Sportpalastu Adolfem Hitlerem, říšským kancléřem německým a Führerem německého národa, řeč, která byla jedním z nejpodvodnějších projevů jeho prolhaného a nelidského života. V ní na konec vyvrcholil svůj fanatický útok proti Československé republice a proti jejímu prezidentu, adresovaný ostatní Evropě i nám, těmito slovy: "Zde stojím já a tam stojí on. Mezi námi musí býti rozhodnuto."

Ano, byl to boj dvou nesmiřitelných světů: demokratické republiky Československé a nacistické Třetí říše. A otázka byla politicky i osobně položena Hitlerem správně.

Sedm těžkých, velmi těžkých let přešlo. Přišla naše mnichovská porážka a hrozná zklamání ze západních demokracií; podvodné vplížení se Hitlerovo na Pražský hrad a Ribbentropovo historicky vylhané prohlášení o právním podléhání českých zemí německé říši; nevýslovná mravní utrpení, pustá, bestiální německá pronásledování a strastiplné několikaleté národní ponižování; náš zarytý a systematický, tu odvážný a tam zoufalý vnitřní odpor a náš druhý, s počátku krajně obtížný zahraniční odboj a vojenský a diplomatický zápas. Sedm let strašné, pro nás téměř nekonečné války, velkých německých vítězství a německého nadutého a nekulturního triumfování, doprovázeného těmi nejneuvěřitelnějšími německými válečnými ukrutnostmi, jež svou nelidskostí mají sotva v historii sobě rovných a zůstávají navždy těžkou, neodčinitelnou pohanou a odsouzením německého národa. A nakonec ty odstrašující a zasloužené válečné porážky německé armády a hrozný pád onoho politického výtvaru, jemuž se říkalo nacism a Třetí říše, jenž chtěl vládnout světem po tisíc let a jenž přisoudil našemu státu nelítostný konec, připravuje jeho lidu bédné živoření pod knutou Herrenvolku!

Dnes tu my, Československo, stojíme opět v plné své mravní síle, ve svobodné, velikou a slavnou historií posvěcené Praze, vzhlížejíce k rozbitému Berlínu a Mnichovu a k rozvalené Třetí říši se vztyčenou hlavou, s čistým štítem a s čistým svědomím; s vědomím velikého historického vítězství a s vědomím vítězství naší veliké demokratické národní tradice; se sjednoceným národním státem a s velkým mravním a politickým zadostiučiněním za všechno to, co se nám stalo v Mnichově a po něm. A Německo - se všemi svými velikými plány a svým historickým podvodem o právní podřízenosti našich zemí - leží tu v troskách, zničené, rozbité, rozvrácené, lid jeho krajně zkrúšen a mravně v pravém slova smyslu zdeptán. A bude trvat snad celé generace, nežli se zase vzchopí.

V této chvíli voláme i my k svému národu a k národům ostatním: Ano, tam stál Hitler a jeho Třetí říše se vším tím, co znamenali, a zde stojíme my. A mezi námi bylo rozhodnuto: bojem na život a na smrt; vítězstvím poctivých lidí nad nejničemnějším zlem; soudem světa, historie a Prozřetelnosti. (Poslanci povstávají. - Dlouhotrvající bouřlivý potlesk.)

Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 21. července 1940 č. 1 Úředního
věstníku československého o ustavení Státní rady jako poradního sboru
prozatímního státního zřízení ČSR

§1

Zřizuje se Státní rada jako poradní sbor prezidenta republiky a jako pomocný kontrolní orgán v rámci zatímního státního zřízení Československé republiky.

§2

Státní rada má nejvýše 40 členů, jež jmenuje prezident republiky vždy na dobu jednoho roku. Mandát člena Státní rady po tuto dobu trvá, pokud jej prezident republiky nebo Státní rada sama na návrh kárného výboru (§ 8) nezruší, nebo pokud se ho člen sám nevzdá.

§3

Úředníku zahraniční akce nebo příslušníku branné moci, jmenovanému členem Státní rady, dostane se, jestliže mandát přijme, od nadřízeného úřadu trvalé dovolené k jeho výkonu.

§4

Předsedu a tři místopředsedy Státní rady ustanovuje prezident republiky. Prezident svolává a uzavírá zasedání Státní rady. K účasti na jednání Státní rady jest její člen oprávněn, teprve když prezidentu republiky potvrdil přijetím mandátu spolu s písemným slibem tohoto znění:

„Slibuji na svou čest a svědomí věrnost Republice československé a jejímu prozatímnímu státnímu zřízení, uznanému na půdě spojenecké Anglie, a slibuji, že budu svědomitě a nestranně vykonávati své povinnosti a plniti úkoly, které členu Státní rady ukládá společný boj za plné osvobození vlasti, a že ve válce proti nacismu a jeho spojencům vytrvám do konečného vítězství.“

§5

Prezidentu republiky náleží konečné schválení jednacího řádu, na němž se Státní rada usnese, i schválení pozdějších změn nebo dodatků.

§6

Člen Státní rady, je-li také členem vlády, vykonává práva, jež jsou s členstvím Státní rady spojena, zdržuje se však hlasování. Předseda Státní rady má právo pozvati členy vlády k účasti na schůzích, aby mohli poskytnouti členům Státní rady žádaná vysvětlení.

§7

Státní rada jest povinna podati v ustanovené lhůtě prezidentovi republiky nebo vládě poradní zprávu o otázce nebo věci, která jí byla prezidentem republiky nebo

vládou předložena, může však také z vlastního podnětu podávat presidentovi republiky nebo vládě memoranda ze všech oborů státního života.

§8

Na návrh kárného výboru může Státní rada zrušiti mandát svého člena, zjistí-li se, že ho není hoden; jest povinna podati o tom neprodleně zprávu presidentu republiky.

§9

Členům Státní rady dostane se za výkon jejich mandátu příslušné náhrady.

Dr. Šrámek v. r. Dr. Edvard Beneš v. r.

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 15. října 1940, č. 2 Úředního věstníku
československého, o prozatímním výkonu moci zákonodárné.

K návrhu vlády ustanovuji:

§ 1.

Dokud nebude možno prováděti ustanovení hlavy druhé ústavní listiny z 29. února 1920 o moci zákonodárné, bude president republiky úkony, které mu ukládá par. 64 č. 1 a č. 3 úst. listiny, pokud k nim je zapotřebí souhlasu Národního shromáždění, vykonávati se souhlasem vlády.

§ 2.

Předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, budou vydávány po dobu platnosti zatímního státního zřízení v nezbytných případech presidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, respektive členové vlády pověření jejich výkony.

§ 3.

Výkonem tohoto dekretu, který nabude účinnosti dnem jeho podepsání presidentem republiky, se pověřuje celá vláda.

Podepsáno v Londýně, dne 15. října 1940.

Dr. Edvard Beneš v. r.

Dr. Šrámek v. r.

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 22. února 1945, č. 3 Úředního věstníku
československého, o výkonu moci zákonodárné v přechodném období.

K návrhu vlády a po slyšení Státní rady ustanovují:

Článek 1.

Platnost § 2 ústavního dekretu ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné, č. 2 Úředního věstníku československého, se prodlužuje až do doby, kdy se ustaví prozatímní zákonodárny sbor Československé republiky. President republiky, vykonávaje zákonodárnou moc, není vázán ustanovením čl. 3 druhá věta ústavního dekretu ze dne 27. října 1942, č. 12 Úředního věstníku československého.

Článek 2.

Tento ústavní dekret nabude účinnosti dnem, kdy se ustaví vláda jmenovaná presidentem republiky se sídlem na území republiky; provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Edvard **Beneš** v. r.

Msgr. Dr. Jan **Šrámek** v. r.

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úředního věstníku
československého, o obnovení právního pořádku

K návrhu vlády a po slyšení státní rady ustanovují:

HLAVA I.

O OBECNÝCH PRÁVNÍCH NORMÁCH

První oddíl.

O předpisech domácích.

Článek 1.

- (1) Ústavní a jiné právní předpisy československého státu, vydané do 29. září 1938 včetně, pocházejí ze svobodné vůle československého lidu a jsou československý právní řád.
- (2) Předpisy vydané v oblasti tohoto řádu v době, kdy československý lid byl zbaven své svobody (doba nesvobody), nejsou součástí československého právního řádu. Doba nesvobody jest doba ode dne 30. září 1938 až do dne, který bude určen vládním nařízením.

Článek 2.

- (1) Z vůle československé zákonodárné moci jest na zcela přechodnou dobu i nadále používati z předpisů, uvedených v odstavci 2 článku 1, těch, které se nepřiči svým obsahem znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy (ústavní listiny, jejich součástí a zákonů ji měnících a doplňujících, vydaných do 29. září 1938). Naprosto jsou však z používání vyloučeny předpisy z doby nesvobody z oborů soudního práva trestního, soudního řízení trestního, práva osobního a práva rodinného.
- (2) Zákonem bude stanoveno, kdy končí přechodná doba podle odst. 1.

Článek 3.

Soud nebo správní úřad, řeše určitou právní věc, rozhoduje, zda předpis z doby nesvobody vyhovuje ustanovení článku 2 odstavec 1; při tom musí uvést důvody svého rozhodnutí o této předběžné otázce.

Článek 4.

Vláda se zmocňuje, aby, dokud se nesejde Národní shromáždění, svými nařízeními použitelnost předpisů z doby nesvobody územně rozšířila nebo ji zrušila.

Druhý oddíl.

O předpisech státního zařízení zahraničního.

Článek 5.

- (1) Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 21. července 1940 o ustanovení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé

republiky (číslo 1 Úředního věstníku československého, vydávaného v Londýně, ze dne 4. prosince 1940) a ústavní dekret presidenta republiky ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné (číslo 2 Úředního věstníku československého), jakož i všechny ostatní dekrety presidenta republiky, vydané podle paragrafu 2 dekretu číslo 2/1940, nejsou dotčeny předpisem článku 1 odstavec 2 tohoto ústavního dekretu, avšak podléhají spolu s nařízeními podle článku 4 dodatečnému schválení příslušnými ústavními činiteli (ratihabici).

(2) Dekrety presidenta republiky, vydané podle paragrafu 2 ústavního dekretu číslo 2/1940, pokud podle svého obsahu neplatí na dobu kratší, pozbývají další platnosti šest měsíců po dni, kdy se sejde Národní shromáždění, nebudou-li již dříve zrušeny nebo změněny, nebo jako zákony znovu usneseny a vyhlášeny.

(3) Též dekrety presidenta republiky, označené za ústavní včetně tohoto ústavního dekretu, mohou býti zrušeny nebo změněny pouhým zákonem. Tímto předpisem však není nikterak dotčeno ustanovení článku I. zákona, kterým se uvozuje ústavní listina, číslo 121/1920, pokud jde o ústavní zákony, vydané do 29. září 1938.

(4) Nařízení, vydaná v zahraničí presidentem republiky podle paragrafu 64, odstavce 1 č. 10 ústavní listiny a vládou podle paragrafu 55 ústavní listiny, nejsou předpisem článku 1 odstavce 2 dotčena.

HLAVA II.

O ROZHODNUTÍCH SOUDŮ A ÚŘADŮ SPRÁVNÍCH.

První oddíl.

Všeobecné předpisy o rozhodnutích soudů a úřadů správních.

Článek 6.

(1) Veškerá i pravoplatná rozhodnutí soudů a veřejné správy, která byla vydána v době nesvobody, jest i tehdy, když obecná ustanovení z doby do 29. září 1938 včetně tak nepřipouštějí, na návrh stran zrušiti nebo změnit v těchto případech: a) byla-li vydána podle předpisů, které se svým obsahem příčí znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy (článek 2 odst.1.), b) směřují-li k cíli československým právem zakázanému, c) bylo-li straně pro mimořádné poměry doby nesvobody znemožněno nebo ztíženo dostaviti se k řízení nebo provésti důkaz, anebo byl-li učiněn nátlak na osoby v řízení zúčastněné.

(2) Byla-li taková rozhodnutí (odstavec 1) vydána správními úřady, lze je zrušiti nebo změnit i z moci úřední.

(3) Strana může navrhnouti zrušení nebo změnu rozhodnutí podle odstavce 1 lit. a, b, c nejpozději do dvou let ode dne, kdy končí doba nesvobody (článek 1, odstavec 2). V téže lhůtě musí správní úřad oznámiti stranám, že zavedl řízení, aby se změnilo nebo zrušilo rozhodnutí z moci úřední podle odstavce 2 tohoto článku.

Článek 7.

(1) Článek 6 neplatí o úředních rozhodnutích orgánů státního zřízení zahraničního a o rozsudcích polních soudů, zřízených podle dekretu presidenta republiky ze dne 26. října 1940 o československých polních soudech, č. 5 Úředního věstníku československého.

(2) Lhůta k podání stížnosti k nejvyššímu správnímu soudu na rozhodnutí správních úřadů státního zřízení zahraničního (paragraf 14 zákona o nejvyšším

správním soudě ve znění přílohy k zákonu č. 164/1937 Sb.), lhůta k dovolání se nápravy ve výroku těchto úřadu o soukromoprávních národních (paragraf 2 zákona, jímž se provádí paragraf 105 ústavní listiny č. 217/1925) a lhůta k žádosti, aby byl podán návrh na mimořádnou obnovu polního trestního řízení (paragraf 483 vojenského trestního řádu ve znění zákona o vojenském polním trestním řízení č. 115/1937), počne jeden rok po dni, kdy končí doba nesvobody.

Článek 8.

- (1) Vládním nařízením mohou býti zjednodušeny platné předpisy o řízení správních úřadů, pokud jich jest používati při řízení o zrušení nebo změně rozhodnutí veřejné správy podle článku 6.
- (2) Obdobné předpisy pro obor řízení soudního budou vydány zákonem. Zákonem bude zejména ustanoveno, ve kterých případech soud může žalobci (navrhovateli) svěřiti držbu věci movité neb uvésti ho v držbu věci nemovité před rozhodnutím ve věci samé i tehdy, když nejsou splněny všeobecné předpoklady pro povolení exekuce nebo prozatímního opatření.

Druhý oddíl.

Zvláštní předpisy o trestních rozsudcích a nálezech.

Článek 9.

- (1) O trestních rozsudcích a nálezech platí, mimo předpisy v předcházejícím oddílu obsažené, ještě předpisy tohoto oddílu.
- (2) Od počátku nicotné jsou trestní rozsudky soudní a trestní nálezy správní, které byly vydány v době nesvobody, jimiž byl někdo uznán vinným a odsouzen pro skutek, který není trestný podle československého práva. Soud (úřad), řídě se obdobně předpisy o obnově řízení, vyslovuje nicotnost usnesením.
- (3) Byl-li někdo v téže době uznán vinným skutkem, který jest trestný podle československého práva, byl-li však odsouzen k přísnějšímu trestu, než ukládá československé právo, jest výrok o trestu z moci úřední nebo k návrhu změnití tak, aby odpovídal československému právu.
- (4) Spáchal-li okupant nebo osoba s ním spolupracující v téže době čin, který jest trestný podle československého práva, a byl-li zproštěn obžaloby pro tento skutek, nebo byl-li mu uložen trest nižší než ukládá československé právo, jest rozsudek k návrhu veřejného žalobce zrušiti a provésti nové trestní řízení.

Článek 10.

- (1) Byl-li v době nesvobody někdo odsouzen trestním soudem anebo správním úřadem pro skutek, trestný podle československého práva, jest odsuzující rozsudek (nález) k návrhu zrušiti, byl-li čin spáchán s úmyslem, aby pachatel přispěl k osvobození Československé republiky.
- (2) O návrhu rozhoduje soud (úřad), řídě se obdobně předpisy o obnově řízení.

Článek 11.

- (1) Jsou-li osvědčeny okolnosti, které odůvodňují návrh, aby byla vyslovena nicotnost odsuzujícího rozsudku (nálezu) podle článku 9 odstavec 2, anebo návrh na zrušení rozsudku (nálezu) podle článku 10, jest odsouzeného ihned propustiti z vazby.
- (2) Totéž platí v případech článku 9 odstavec 3, je-li osvědčeno, že dosavadním

výkonem trestu je odpykán trest, který ukládá československé právo.
(3) Veřejný žalobce, doví-li se o okolnosti, jež může návrh ve prospěch odsouzeného odůvodnit, jest povinen ihned podati příslušné návrhy sám.

HLAVA III. VÝHRADA ZVLÁŠTNÍCH PŘEDPISŮ.

Článek 12.

Zákon zvlášť stanoví, jak budou odčiněny škody vzniklé důsledkem mimořádných poměrů doby nesvobody a jak budou upraveny případy, ve kterých není možno, nebo v zájmu hospodářské a sociální obnovy není účelno, vrátiti se k původnímu stavu.

HLAVA IV. O SOUDECH A ÚŘADECH ZŘÍZENÝCH V DOBĚ NESVOBODY.

Článek 13.

- (1) Vláda stanoví nařízením, které ze soudů a správních úřadů, zřízených v době nesvobody, a v jakém rozsahu, dočasně úřadují.
- (2) Spisy soudů a správních úřadů, zřízených v době nesvobody k výkonu soudnictví a veřejné správy na území Československé republiky, o nichž nebylo učiněno rozhodnutí podle předchozího odstavce, jest bez prodlení odevzdati československému soudu nebo úřadu pro věc místně a věcně příslušnému.

HLAVA V. PŘEDPISY ZÁVĚREČNÉ.

Článek 14.

- (1) Tento ústavní dekret nabývá platnosti dnem vyhlášení.
- (2) Provedením tohoto ústavního dekretu pověřují se všichni členové vlády.

Ústavní dekret presidenta republiky ze dne 25. srpna 1945 z. č. 47/1945 Sb., o
Prozatímním Národním shromáždění.

K návrhu vlád a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

Čl. 1.

(1) Až do doby, kdy se sejde ústavodárné Národní shromáždění, zvolené podle všeobecného rovného, přímého a tajného práva hlasovacího a podle zásady poměrného zastoupení, vykonává moc zákonodárnou podle tohoto dekretu pro celé území Československé republiky Prozatímní Národní shromáždění.

(2) Prozatímní Národní shromáždění tvoří jedna sněmovna o 300 členech (poslancích). Jeho sídlem je Praha.

(3) Volební právo do Prozatímního Národního shromáždění mají osoby, které dosáhly 18. roku věku, a volitelné jsou osoby, které dosáhly 21. roku věku. Další náležitosti práva volebního, volitelnosti a volby Prozatímního Národního shromáždění upraví vláda nařízením, které podepisuje také ústavní president republiky.

Čl. 2.

Prozatímnímu Národnímu shromáždění přísluší:

1. potvrditi, že nynější president republiky zůstává podle § 58, odst. 5 ústavní listiny ve své funkci až do nové volby presidenta republiky (čl. 3, odst. 3),

2. vykonávati přiměřeně pravomoc Národního shromáždění podle ústavní listiny a jiných zákonů. Ústavu smí však měniti jen, pokud je toho nezbytně zapotřebí. Ve věcech, týkajících se ústavně-právního postavení Slovenska, je třeba také souhlasu většiny přítomných členů Prozatímního Národního shromáždění ze Slovenska.

Čl. 3.

(1) Na členy Prozatímního Národního shromáždění se vztahují v mezích tohoto ústavního dekretu předpisy ústavní listiny a jiných zákonů o členech poslanecké sněmovny Národního shromáždění.

(2) Pro Prozatímní Národní shromáždění platí přiměřeně ustanovení ústavní listiny a jiných zákonů o Národním shromáždění (poslanecké sněmovně) a jeho jednání (jednacího řádu poslanecké sněmovny).

(3) K potvrzení presidenta republiky (čl. 2, č. 1) se vyžaduje přítomnost nadpoloviční většiny všech členů Prozatímního Národního shromáždění a třípětinové většiny hlasů přítomných.

Čl. 4.

Tento ústavní dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Beneš v. r., Fierlinger v. r., David v. r., Laušman v. r., Gottwald v. r.,
Řuriš v. r., Široký v. r., Dr. Pietor v. r., Dr. Stránský v. r., gen. Hasal v. r.,
Ursíny v. r., Hála v. r., gen. Svoboda v. r., Dr. Šoltész v. r., Dr. Ripka v. r.,
Dr. Procházka v. r., Nosek v. r., Majer v. r., Dr. Šrobár v. r., Dr. Clementis v. r.,
tiež za ministra Masaryka, Dr. Nejedlý v. r., Dr. Stránský v. r.,
gen. Dr. Ferjenčík v. r., Kopecký v. r., Lichner v. r.

Ústavní zákon 57/1946 Sb. ze dne 28. března 1946, kterým se schvalují a
prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky

Prozatímní Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto ústavním zákoně:

Čl. I.

- (1) Prozatímní Národní shromáždění schvaluje a prohlašuje za zákon ústavní dekrety a dekrety prezidenta republiky, vydané na základě § 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 15. října 1940, č. 2 Úř. věst. čsl. (č. 20/1945 Sb.), o prozatímním výkonu moci zákonodárné, a to včetně právě uvedeného ústavního dekretu, pokud se tak již nestalo.
- (2) Veškeré dekrety prezidenta republiky jest považovati od jich počátku za zákon; ústavní dekrety buďtež považovány za zákon ústavní.
- (3) Územní a časová platnost předpisů v předcházejících odstavcích uvedených zůstává beze změny.

Čl. II.

Tím se provádí a mění čl. 5, odst. 1 a 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, ve znění zákona ze dne 19. prosince 1945, č. 12 Sb. z roku 1946, jímž se schvalují, doplňují a mění předpisy o obnovení právního pořádku.

Čl. III.

- (1) Ústavní dekrety a dekrety prezidenta republiky, uvedené v článku I, budou uveřejněny do 18 měsíců jako příloha Sbírky zákonů a nařízení republiky Československé, pokud nebyly v této sbírce již otištěny.
- (2) Tento ústavní zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Beneš v. r., Fierlinger v. r., Gottwald v. r., Kopecký v. r., Dr. Stránský v. r., Laušman v. r., Široký v. r., Ďuriš v. r., Dr. Šrámek v. r., Dr. Pietor v. r., Ursíny v. r., gen. Hasal v. r., Masaryk v. r., Hála v. r., gen. Svoboda v. r., Dr. Šoltész v. r., Dr. Ripka v. r., Dr. Procházka v. r., Nosek v. r., Majer v. r., Dr. Šrobár v. r., Dr. Clementis v. r., Dr. Nejedlý v. r., gen. Dr. Ferjenčík v. r., Drtina v. r., Lichner v. r.

Seznam dekretů prezidenta republiky, které byly v roce 1945 republikovány

Ústavní dekret č. 1/1940 Úř. věst. čsl., o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky

Ústavní dekret č. 2/1940 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné, republikován vyhláškou č. 20/1945 Sb.

Dekret č. 4/1940 Úř. věst. čsl., veřejné vyhlášení nově vydávaných právních ustanovení čs. vlády

Dekret č. 5/1940 Úř. věst. čsl., o československých polních soudech

Dekret č. 6/1940 Úř. věst. čsl., jímž se mění některá ustanovení zákona o vojenském právu

Dekret č. 83/1940 Úř. věst. čsl., o slibu členů vlády, veřejných zaměstnanců a jiných orgánů

Dekret č. 2/1942 Úř. věst. čsl., o zřízení ministerstva pro hospodářskou obnovu

Ústavní dekret č. 3/1942 Úř. věst. čsl., jímž se mění ústavní dekret presidenta republiky ze dne 21. července 1940 číslo 1 Úředního věstníku československého o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky

Dekret č. 6/1942 Úř. věst. čsl., o obnově trestního řízení a zmateční stížnosti k zachování zákona v řízení před polními soudy u československé armády v zahraničí, republikován vyhláškou č. 150/1945 Sb.

Ústavní dekret č. 3/1942 Úř. věst. čsl., novela ústavního dekretu o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení Československé republiky

Dekret č. 5/1944 Úř. věst. čsl., o postavení žen v československých vojenských jednotkách, republikován vyhláškou č. 136/1945 Sb.

Ústavní dekret č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku, republikován vyhláškou č. 30/1945 Sb.

Ústavní dekret č. 18/1944 Úř. věst. čsl., o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění, republikován vyhláškou č. 43/1945 Sb.

Ústavní dekret č. 3/1945 Úř. věst. čsl., o výkonu moci zákonodárné v přechodném období

Dekret č. 5/1945 Úř. věst. čsl., o kterém se určuje postavení Správy Spojených národů pro okamžitou pomoc a první obnovu (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), republikován vyhláškou č. 149/1945 Sb.

Ústavní dekret č. 1/1945 Sb., o nové organizaci vlády a ministerstev v době přechodné

Dekret č. 3/1945 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovení vojenského trestního zákona a branného zákona

Dekret č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

Dekret č. 8/1945 Sb., o věnování nemovitostí Svazu sovětských socialistických republik jako projev díky

Dekret č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech

Dekret č. 17/1945 Sb., o Národním soudu

Dekret č. 19/1945 Sb., o Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé

Ústavní dekret č. 20/1945 Sb., o prozatímním výkonu moci zákonodárné

Ústavní dekret č. 21/1945 Sb., o výkonu moci zákonodárné v přechodném období

Ústavní dekret č. 22/1945 Sb., o vyhlášení právních předpisů, vydaných mimo území republiky Československé

Ústavní dekret č. 25/1945 Sb., o sjednocení celního práva na území republiky Československé

Dekret č. 26/1945 Sb., o zrušení zákona ze dne 9. července 1945

Dekret č. 27/1945 Sb., o jednotném řízení vnitřního osídlení

Dekret č. 28/1945 Sb., o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci

Ústavní dekret č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské

Dekret č. 35/1945 Sb., o přechodném omezení výplat vkladů u peněžních ústavů (peněžních podniků) v pohraničním území

Dekret č. 36/1945 Sb., o plnění závazků znějících na říšské marky

Dekret č. 38/1945 Sb., o přísném trestání drancování

Dekret č. 39/1945 Sb., o dočasné příslušnosti ve věcech náležejících soudům porotním a kmetským

Ústavní dekret č. 47/1945 Sb., o Prozatímním Národním shromáždění

Dekret č. 50/1945 Sb., o opatřeních v oblasti filmu

Dekret č. 52/1945 Sb., o zatímním vedení státního hospodářství

Dekret č. 53/1945 Sb., o odčinění křivd československým veřejným zaměstnancům

Dekret č. 54/1945 Sb., o přihlašování a zjišťování válečných škod a škod způsobených mimořádnými poměry

Dekret č. 56/1945 Sb., o úpravě platu prezidenta Československé republiky

Dekret č. 57/1945 Sb., o platu a o činovním a reprezentačním přídavku členů vlády

Dekret č. 58/1945 Sb., o platovém přídavku státním a některým jiným veřejným zaměstnancům

Dekret č. 59/1945 Sb., jímž se zrušují jmenování veřejných zaměstnanců z doby nesvobody

Ústavní dekret č. 60/1945 Sb., o přípravě provedení smlouvy mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o Zakarpatské Ukrajině ze dne 29. června 1945

Dekret č. 62/1945 Sb., o úlevách v trestním řízení soudním

Dekret č. 63/1945 Sb., o Hospodářské radě

Dekret č. 66/1945 Sb., o Úředním listě republiky Československé

Dekret č. 67/1945 Sb., jímž se obnovuje činnost disciplinárních a kvalifikačních komisí pro veřejné zaměstnance a zrušují se předpisy o omezení opravných prostředků

Dekret č. 68/1945 Sb., o reaktivaci veřejných zaměstnanců

Dekret č. 69/1945 Sb., o přeložení vysoké školy báňské z Příbramě do Moravské Ostravy

Dekret č. 71/1945 Sb., o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství

Dekret č. 73/1945 Sb., kterým se mění a doplňuje platový zákon ze dne 24. června 1926, č. 103 Sb., pokud jde o profesory vysokých škol a vysokoškolské asistenty

Dekret č. 74/1945 Sb., o reaktivaci a o opětovém ustanovení provdaných žen ve veřejné službě

Dekret č. 76/1945 Sb., o požadování dopravních prostředků po dobu mimořádných hospodářských poměrů

- Dekret č. 77/1945 Sb.**, o některých opatření k urychlení nakládky a vykládky zboží v železniční dopravě
- Dekret č. 78/1945 Sb.**, o přechodném finančním zabezpečení hospodářských podniků
- Dekret č. 79/1945 Sb.**, o zatímní úpravě soudnictví v zemích České a Moravskoslezské
- Dekret č. 80/1945 Sb.**, o opětném zavedení středoevropského času
- Dekret č. 81/1945 Sb.**, o některých opatřeních v oboru spolkovém
- Dekret č. 82/1945 Sb.**, o zálohách na náhradu za některé válečné škody majetkové
- Dekret č. 83/1945 Sb.**, o úpravě branné povinnosti osob povolanych, jakož i dobrovolně nastoupivších do činné služby
- Dekret č. 84/1945 Sb.**, o přechodné úpravě délky presenční služby
- Dekret č. 85/1945 Sb.**, kterým se ruší školné na státních středních školách
- Dekret č. 86/1945 Sb.**, o znovuvybudování finanční stráže v zemích České a Moravskoslezské a o úpravě některých služebních a platových poměrů příslušníků finanční stráže
- Dekret č. 88/1945 Sb.**, o všeobecné pracovní povinnosti
- Dekret č. 89/1945 Sb.**, o vyznamenáních za zásluhy o výstavbu státu a za vynikající pracovní výkony
- Dekret č. 90/1945 Sb.**, o úpravě některých organizačních a služebních otázek v oboru soudnictví
- Dekret č. 91/1945 Sb.**, o obnovení československé měny
- Dekret č. 93/1945 Sb.**, o prozatímních opatřeních v oboru veřejno-právního sociálního pojištění
- Dekret č. 94/1945 Sb.**, o úpravě některých otázek organizace a služebních a platových poměrů sboru uniformované vězeňské stráže
- Dekret č. 95/1945 Sb.**, o přihlášení vkladů a jiných peněžních pohledávek u peněžních ústavů, jakož i životních pojištění a cenných papírů
- Dekret č. 96/1945 Sb.**, o zřízení pobočky lékařské fakulty University Karlovy v Hradci Králové
- Dekret č. 97/1945 Sb.**, kterým se mění a doplňují ustanovení o zvláštní dani výdělkové

- Dekret č. 98/1945 Sb.**, o přechodných opatřeních v oboru daně z obratu
- Dekret č. 99/1945 Sb.** o úpravě přímých daní za kalendářní roky 1942 až 1944 a o úpravě poplatků a daní obchodových
- Dekret č. 100/1945 Sb.**, o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků
- Dekret č. 101/1945 Sb.**, o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského
- Dekret č. 102/1945 Sb.**, o znárodnění akciových bank
- Dekret č. 103/1945 Sb.**, o znárodnění soukromých pojišťoven
- Dekret č. 104/1945 Sb.**, o závodních a podnikových radách
- Dekret č. 105/1945 Sb.**, o očištných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců
- Dekret č. 106/1945 Sb.**, o platech členů Prozatímního Národního shromáždění
- Dekret č. 107/1945 Sb.**, o přechodné úpravě poplatkového ekvivalentu v zemích České a Moravskoslezské
- Dekret č. 108/1945 Sb.**, o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy
- Dekret č. 109/1945 Sb.**, o řízení výroby
- Dekret č. 110/1945 Sb.**, o organizaci lidové a umělecké výroby
- Dekret č. 112/1945 Sb.**, o správě soudních věznic a trestních ústavů
- Dekret č. 113/1945 Sb.**, o úpravě, řízení a kontrole zahraničního obchodu
- Dekret č. 114/1945 Sb.**, o zřízení nových ředitelství pošt a o úpravě obvodů ředitelství pošt v zemích České a Moravskoslezské
- Dekret č. 115/1945 Sb.**, o hospodaření uhlím a palivovým dřívím
- Dekret č. 116/1945 Sb.**, o změně zákona ze dne 25. června 1926, č. 122 Sb. a vládní nařízení ze dne 17. července 1928, č. 124 Sb., o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem uznaných případně recipovaných, a o platovém přídatku k nejnižšímu ročnímu příjmu duchovenstva
- Dekret č. 117/1945 Sb.**, kterým se upravují ustanovení o prohlášení za mrtvého
- Dekret č. 118/1945 Sb.**, o opatřeních v řízení vyživovacího hospodářství
- Dekret č. 119/1945 Sb.**, o přechodné úpravě vojenského trestního řádu
- Dekret č. 120/1945 Sb.**, o přechodné úpravě vojenského polního trestního řízení

Dekret č. 121/1945 Sb., o územní organizaci správy, vykonávané národními výbory

Dekret č. 122/1945 Sb., o zrušení německé university v Praze

Dekret č. 123/1945 Sb., o zrušení německých vysokých škol technických v Praze a v Brně

Dekret č. 124/1945 Sb., o některých opatřeních ve věcech knihovních

Dekret č. 125/1945 Sb., o zřízení Svazu brannosti

Dekret č. 126/1945 Sb., o zvláštních nucených pracovních oddílech

Dekret č. 127/1945 Sb., o zřízení vysoké školy "Akademie musických umění v Praze"

Dekret č. 128/1945 Sb., o zatímní územní organizaci některých finančních úřadů a změnách s tím spojených v zemích České a Moravskoslezské

Dekret č. 129/1945 Sb., o státním orchestru Česká filharmonie

Dekret č. 130/1945 Sb., o státní péči osvětové

Dekret č. 131/1945 Sb., o vybudování Akademického domu – Památníku 17. listopadu

Dekret č. 132/1945 Sb., o vzdělání učitelstva

Dekret č. 133/1945 Sb., kterým se zřizuje Výzkumný ústav pedagogický Jana Amose Komenského

Dekret č. 135/1945 Sb., o zřízení pobočky lékařské fakulty university Karlovy v Plzni

Ústavní dekret č. 137/1945 Sb., o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční

Dekret č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti

Dekret č. 139/1945 Sb., o přechodné úpravě právních poměrů Národní banky Československé

Dekret č. 140/1945 Sb., o zřízení Vysoké školy politické a sociální v Praze

Dekret č. 143/1945 Sb., o omezení žalobního práva v trestním řízení

Jménem České republiky

Ústavní soud České republiky rozhodl dne 8. března 1995 v plénu ve věci návrhu R. D., zastoupeného advokátem JUDr. K. K., na zrušení dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, za účasti Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, jako účastníka řízení, a vedlejších účastníků 1. R. B., zastoupeného advokátem JUDr. L. M., 2. JUDr. J. S., zastoupeného advokátem JUDr. V. B. takto:

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

Navrhovatel R. D. podal s poukazem na ustanovení § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, spolu s ústavní stížností proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem, pobočka Liberec, ze dne 26. 10. 1993 č. j. 29 Co 647/93-30 také návrh na zahájení řízení podle ustanovení § 64 odst. 1 písm. d) citovaného zákona. Ve svém návrhu uvedl, že Krajský soud v Ústí nad Labem v rozporu s nyní platným ústavním právem, jakož i v rozporu s ústavním právem platným v roce 1945, prohlásil dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, za platnou součást "našeho právního řádu" a současně prohlásil, že tento dekret je "zákonným aktem, na jehož základě byl majetek konfiskován". Podle ústavní listiny z roku 1920 náležela moc zákonodárná pouze Národnímu shromáždění a jeho oběma sněmovnám. V době rozpuštění některé sněmovny a nebo od uplynutí jejího volebního období až do opětovného sejití sněmoven a dále po dobu, po kterou bylo jejich zasedání odročeno nebo skončeno, činil neodkladná opatření, i když by k nim bylo jinak třeba zákona, a vykonával moc vládní a výkonnou 24členný výkonný výbor složený ze 16 členů Poslanecké sněmovny a osmi členů Senátu. Tento výbor byl příslušný ve všech věcech náležejících do zákonodárné působnosti Národního shromáždění, avšak ani tento výbor nebyl oprávněn měnit ústavní zákony nebo ukládat svými opatřeními nové trvalé finanční povinnosti nebo zcizovat státní majetek. Žádný jiný ústavní orgán než právě vyjmenované Národní shromáždění, popř. jeho 24členný výkonný výbor nebyl nadán zákonodárnou pravomocí. Ať už byl tedy dr. Edvard Beneš čímkoliv, popř. v rozhodné době, kdy dekrety vydával, dokonce i prezidentem (a tím podle právního názoru navrhovatele nebyl a být nemohl, neboť dne 5. 10. 1938 abdikoval a po něm byl řádně zvolen jiný prezident Československé republiky), nemohl ani jako soukromá osoba, ani jako prezident republiky Československé být nadán zákonodárnou pravomocí. Pokud tedy vydával jakékoliv akty, byly to nanejvýše správní akty moci vládní a výkonné, vydávané v rozporu s tehdy platným ústavním právem a od samého počátku akty nulitní. Pokud socialistická právní věda a bezprostředně před ní i právní věda ovlivněná tzv. nacionálně socialistickou revolucí, údajně probíhající v roce 1945, tedy jeho akty označovala za akty revolučního zákonodárství, nutno poznamenat, že neexistuje revoluční zákonodárství, pouze revoluční násilí bez zákona. Tyto akty, takto posuzovány, byly tedy nejvýše akty násilí, nikoliv práva. V rozporu se základními zásadami právního státu bylo zde jedné osobě přiznáno být současně zákonodárcem a zároveň mocí vládní a výkonnou. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., který byl aplikován v citovaném rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem, pobočka Liberec, je v rozporu i s články 2, 3, 4, 11 a 24

Listiny základních práv a svobod, týkajícími se uplatňování a mezí státní moci, národnostních práv, mezí základních práv a svobod, jakož i práva vlastnit majetek. Ze všech těchto důvodů návrhovač navrhl, aby Ústavní soud prohlásil dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. za akt od samého počátku nulitní. Pokud by se Ústavní soud navzdory právním zásadám civilizovaných společností Evropy domníval, že se jednalo o právní akt či dokonce zákon, navrhl tuto právní normu zrušit.

Vedlejší účastník R. B. ve svém návrhu na zrušení ustanovení § 2 odst. 5 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. uvedl, že tato norma je svou povahou a zaměřením antidemokratická a ve své podstatě antihumánní. Aby se stát nemusel zdržovat s případným spoluvlastnictvím v případech, kde by jinak podmínky dekretu dopadaly jen na části nemovitých věcí, přišla mu legislativa na pomoc s takovou nekulturní konstrukcí. Postižený spoluvlastník byl vyřazen z možnosti se bránit. Tento princip označeného dekretu je v přímém rozporu s článkem 17 odst. 2 Všeobecné deklarace lidských práv navazujícím na článek 55 písm. c) Charty OSN, článkem 1 odst. 1 Dodatkového protokolu z 20. 3. 1952 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i v rozporu s Deklarací práv dětí, zejména jejími zásadami č. 2 a 8, neboť v době konfiskace byl návrhovač nezletilý.

Vedlejší účastník JUDr. J. S. ve svém návrhu na zrušení ustanovení § 1 a 2 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. uvedl, že dr. Beneš nebyl v roce 1945 oprávněn prezidentské dekry vydávat, neboť podle Ústavy z roku 1920 nebyl v té době Národním shromážděním za prezidenta zvolen.

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky se v zastoupení svým předsedou PhDr. Milanem Uhdem vyjádřila tak, že dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. byl vydán v mezích oprávnění hlavy státu v době, kdy nebylo ustaveno Národní shromáždění, a tvoří platnou součást našeho právního řádu. Oprávnění prezidenta republiky po dobu platnosti zatímního státního zřízení v nezbytných případech vydávat předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, k návrhu vlády formou dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, resp. členové vlády pověření jejich výkony, je dáno ústavním dekretem prezidenta republiky ze dne 15. 10. 1940 č. 2/1940 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné, uveřejněném ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého pod č. 20 z roku 1945. Všechny dekry prezidenta republiky byly posléze schváleny Prozatímním Národním shromážděním republiky Československé, a to ústavním zákonem ze dne 28. 3. 1946 č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekry prezidenta republiky. Dekry prezidenta republiky byly tedy vydány ústavním způsobem, ústavním způsobem potvrzeny a jsou platnou součástí našeho právního řádu.

Senát Ústavního soudu, který se zabýval ústavní stížností R. D., usnesením ze dne 27. 5. 1994 č. j. IV. ÚS 56/94-15 řízení podle § 78 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. přerušil a návrh na zrušení dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. postoupil plénu Ústavního soudu k rozhodnutí podle článku 87 odst. 1 písm. a) Ústavy.

Plénum Ústavního soudu se v první řadě zabývalo otázkou splnění podmínek ustanovení § 74 zákona č. 182/1993 Sb., o které návrhovač svůj návrh opřel. Toto ustanovení stanoví, že spolu s ústavní stížností může být podán návrh na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu a nebo jejich jednotlivých

ustanovení, jejichž uplatněním nastala skutečnost, která je předmětem ústavní stížnosti, jestliže podle tvrzení stěžovatele jsou v rozporu s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle článku 10 Ústavy, popř. se zákonem, jedná-li se o jiný právní předpis. V tomto bodě plenum Ústavního soudu dospělo k závěru, že podmínka vztahující se k oprávnění podat návrh na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu je v projednávané věci splněna.

Prvou ze základních otázek v projednávané věci je otázka, zda napadený dekret, totiž dekret prezidenta republiky ze dne 25. 10. 1945 č. 108/1945 Sb. byl vydán v mezích legitimně stanovených kompetencí či naopak, jak tvrdí navrhovatel, stalo se tak v rozporu se základními zásadami právního státu, neboť k jeho vydání došlo orgánem moci výkonné v rozporu s tehdy platným ústavním právem. V této souvislosti je třeba konstatovat, že základem, na němž spočíval právní řád Československé republiky, byl zákon ze dne 28. 10. 1918 č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého. Tento základ československého práva nemohl být v žádném směru zpochybněn německou okupací, nejen z toho důvodu, že předpisy článků 42 až 56 Řádu zákonů a obyčejů pozemní války představující přílohu IV. Haagské úmluvy ze dne 18. 10. 1907 vymezily přesné hranice, v nichž okupant mohl uplatňovat státní moc na území obsazeného státu, ale především proto, že Německá říše jako totalitní stát, řídicí se principem vyjádřeným Rosenbergovou větou - Právem je to, co slouží německé cti - vykonávala státní moc a vytvářela právní řád v zásadě již stranou jejich materiálně hodnotové báze. Tuto skutečnost snad nejlépe vystihují dva říšské zákony z roku 1935, totiž zákon o ochraně německé krve a cti a zákon o říšském občanství, v nichž se klade eminentní důraz na čistotu německé krve, jako předpokladu další existence německého lidu, a v nichž se jako říšský občan definuje pouze státní příslušník z německé nebo příbuzné krve, který dokazuje svým chováním, že je ochoten a schopen věrně sloužit německému národu a říši. Naproti tomu ústavní požadavek demokratické povahy československého státu v ústavní listině z roku 1920 formuluje sice pojem politicko-vědní povahy (jenž je juristicky obtížně definovatelný), což však neznamena, že je metajuristický a že nemá právní závaznost. Naopak, jako základní charakteristický rys ústavního zřízení znamená ve svých důsledcích, že nad a před požadavek formálně-právní legitimacy byl v ústavní listině Československé republiky z roku 1920 postaven ústavní princip demokratické legitimacy státního zřízení.

Nebylo tedy tomu tak, že by československý právní řád zjevně preferoval primát vnitrostátního právního řádu, že by jeho ústava stála nesporně na stanovisku své vlastní naprosté svrchovanosti a nezávislosti na kterémkoliv jiném právním řádu, takže československý ústavní zákonodárce mohl, zachoval-li přitom jen předepsané formy normotvorby, platně stanovit cokoliv - jmenovitě bez ohledu na předpisy mezinárodního práva. Jak totiž bylo již konstatováno, byl v ústavní listině z roku 1920 zakotven princip demokratické legitimacy státního zřízení, princip, jenž již v preambuli k této listině ("neboť chceme se přičleniti do společnosti národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický, pokrokový") zdůrazňuje vazbu na hodnotový řád, který je základem i mezinárodního právního řádu. Tento hodnotový základ ústavní listiny z roku 1920 a její otevřenost ve směru k mezinárodnímu právu dokumentuje mimo jakoukoliv pochybnost i úprava práv a svobod, jakož i úprava ochrany národních, náboženských a rasových menšin. V hodnotovém nazírání, jak se vytvářelo během druhé světové války a krátce po ní, bylo naopak obsaženo přesvědčení o nezbytnosti postihu nacistického režimu a náhrady, či alespoň zmírnění škod způsobených tímto

režimem a válečnými událostmi. Ani v tomto směru tedy dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. neodporuje "právním zásadám civilizovaných společností Evropy platným v tomto století", ale je právním aktem své doby opírajícím se i o mezinárodní konsens.

V těchto momentech tkví mimo jiné důvod, proč i za okupace byl československý stát a jeho právní řád mezinárodně uznáván a proč také zahraniční politické vedení stálo na pozici zdůrazňující kontinuitu československého práva. Vynuceným chováním československého státu, počínaje pohrůžkami útočné války ze strany Hitlera - což bylo v rozporu s v této době platným, i samotné Německo vázajícím, Briand-Kellogovým paktem - přijetím mnichovské dohody, přes vynucené odstoupení prezidenta Beneše až k cestě prezidenta Háchy do Berlína, ztrácel totiž tento stát svou věrohodnou demokratickou legitimaci, neboť jeho chování se zcela zřetelně rozcházel s postojem ústavního suveréna, totiž lidu, který svou vůli žít v demokratickém státě dal jasně najevo, mimo jiné, v mobilizaci v roce 1938. Právě v tomto faktu lze spatřovat důvod, proč jakýkoliv z těchto neblahých aktů, byť byl uskutečněn při formálním dodržení ústavních procedur, nelze uznat za legitimní. Po rozbití Československé republiky a jejího ústavního zřízení znemožnily poměry po řadu let demokratickou formaci konstitutivní moci lidu na území republiky. V tomto směru jsme se nelišili od celé řady jiných evropských zemí, jejichž exilové reprezentace, i právní akty jimi vydávané, byly z uvedených důvodů v širokém měřítku mezinárodně uznávány, a to v souladu s obecně uznávanou právní zásadou, že akty vzniklé pod nátlakem se považují za nulitní.

Co ostatně lze v projednávané věci považovat za určující, je to, že v době, kdy již bylo vytvořeno a bylo také mezinárodně uznáno tzv. Prozatímní státní zřízení Československé republiky, zakotvené v ústavních dekretech prezidenta republiky č. 1, č. 2 a v dekretu č. 4 Úř. věst. čsl. z roku 1940 - představovaly je prezident, vláda a Státní rada - vydala československá vláda usnesení ze dne 3. 12. 1942 "O další platnosti prezidentského úřadu prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše" s následujícím obsahem: "Ve své schůzi ministerské rady ze dne 3. prosince 1942 předseda vlády Msgre dr. Jan Šrámek ohlásil: Dne 18. prosince 1942 uplyne sedmileté volební období dosavadního prezidenta republiky dr. Edvarda Beneše, jenž byl řádně zvolen prezidentem republiky ve schůzi Národního shromáždění dne 18. prosince 1935. Prezident dr. Edvard Beneš se vzdal své prezidentské funkce dne 5. října 1938, avšak vláda československá ve shodě s věrnými občany československého státu nikdy nepokládala tuto rezignaci za platnou, neboť byla protiprávně vynucena. Proto prezident republiky dr. Edvard Beneš zůstal hlavou československého státu nepřetržitě od 18. prosince 1935 a je vládami Spojených národů, jakož i vládami států jiných, za hlavu státu uznáván. Předseda vlády dále prohlásil, že podle § 1 zákona č. 161/1920 svolává schůzi Národního shromáždění k volbě prezidenta republiky předseda vlády, a že tudíž zákon jemu ukládá, aby pečoval o včasnou volbu nového prezidenta. Hledíc k odstavci 3 § 58 ústavní listiny a § 2 zákona č. 161/1920 má býti volební schůze Národního shromáždění svolána nejdříve 4 neděle a nejpozději 14 dní před koncem volebního období prezidentova. Poněvadž tato schůze za daných poměrů svolána býti nemůže, předseda vlády navrhl, aby se vláda usnesla takto: Podle odstavce 5 § 58 ústavní listiny, který zní: "Dřívější prezident zůstává ve své funkci, pokud nebyl zvolen prezident nový", zůstává dosavadní prezident republiky dr. Edvard Beneš, řádně zvolený Národním shromážděním dne 18. prosince 1935, ve svém prezidentském úřadě až do doby, kdy bude možno provést volbu nového prezidenta. Vláda se

takto usnesla všemi hlasy a zároveň uložila předsedovi vlády, aby její usnesení oznámil prezidentu republiky, lidu československému, Státní radě, jakož i mezinárodní veřejnosti." (Úř. věst. čsl., ročník III, 1942, str. 17).

K uvedenému usnesení československé vlády možno dodat, že k abdikaci prezidenta dr. Edvarda Beneše došlo v "době nesvobody", kterou se rozumí doba od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945 (ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11/1944 Úř. věst. čsl., příloha k vyhlášce ministra vnitra č. 30/1945 Sb., vládní nařízení č. 31/1945 Sb.), v období po mnichovské dohodě ze dne 29. 9. 1938, jež ve Smlouvě o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa, publikované vyhláškou č. 94/1974 Sb., byla ve svém článku 1 prohlášena za nulitní (nulita mnichovské dohody z 29. září 1938 byla také potvrzena Smlouvou mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, publikovanou pod č. 521/1992 Sb., v níž je současně uznávána skutečnost, že československý stát od roku 1918 nikdy nepřestal existovat). Prozatímnímu státnímu zřízení Československé republiky, představovanému prezidentem, vládou a od 21. 7. 1940 také Státní radou, se vedle mezinárodního uznání dostalo podpory také ze strany domácího a zahraničního odboje a všeobecně ze strany československého lidu. Pokud jde o mezinárodní uznání, třeba na prvním místě uvést dopis britského ministra zahraničních věcí Halifaxe prezidentu Benešovi ze dne 21. 7. 1940, v němž mu sděluje, že "v odpověď na žádost Československého národního výboru vláda Jeho veličenstva ve Spojeném království s radostí uznává prozatímní československou vládu, utvořenou Československým národním výborem v této zemi, a navazuje s ní styky" (Úř. věst. čsl., roč. I, č. 10, str. 4). V dopise A. Edena ze dne 18. 7. 1941, určeném ministru Janu Masarykovi, se uvádí, že král rozhodl pověřit mimořádného vyslance u dr. Beneše jako prezidenta ČSR, a že britská vláda považuje právní postavení prezidenta a vlády ČSR za totožné s postavením státních spojeneckých hlav států a vlád. V dopise F. D. Roosevelta dr. Benešovi ze dne 30. 6. 1941 je jako "adresát" uveden dr. Edvard Beneš, prezident prozatímní vlády československé. Dne 26. 10. 1942 sdělily Spojené státy americké oficiálně ministru Janu Masarykovi, že uznání Spojenými státy je třeba považovat mezinárodně právně za plné a definitivní. Také Sovětský svaz plně uznal československou prozatímní vládu v červenci 1941. Kromě Velké Británie uznalo tak Československou republiku, zastupovanou prozatímní vládou v Londýně, de iure buď výslovným uznáním, nebo navázáním diplomatických styků, 27 států. Československá republika, i když její orgány nemohly vykonávat státní moc na okupovaném území, měla své vlastní zahraniční vojsko, vyhlásila válku mocnostem Osy a stala se jedním ze zakladatelů OSN.

Tendenci zachovat právní kontinuitu s československým právním řádem vyjádřil dr. Beneš zejména ve svém projevu ze dne 24. 7. 1940, tedy tři dny po uznání prozatímní československé vlády britskou vládou, v němž doslovně uvedl: "Neuznavše Mnichova a všeho toho, co přivodil, hájili jsme a hájíme zásadu, že Československá republika, republika Masarykova, žila a existovala i po Mnichově dál. Celá naše právní soustava mezinárodně - právně a politicky - tudíž pokračuje, pro nás právně není mého odchodu z úřadu a vlasti, pro nás není rozbití republiky, právně a politicky neexistuje pro nás nic, co provedl násilnický nacismus u nás po 15. březnu 1939. Prohlašuji slavnostně tyto naše politické a právní zásady a zdůrazňuji, že platí pro nás všechny, příslušníky našeho státu i našeho národa, pro Čechy, Slováky, Němce i Karpatorusy, i ostatní u nás doma. Prohlašuji dále za

neexistující a za bezprávné všechno to, k čemuž jsme byli od Mnichova nezákonně a neústavně přinuceni."

S tímto Benešovým prohlášením je v plném souladu ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 21. 7. 1940, o ustavení Státní rady, jako poradního sboru Prozatímního státního zřízení Československé republiky (č. 1/1940 Úř. věst. čsl. ze dne 4. 12. 1940), jakož i ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 15. 10. 1940 č. 2/1940 Úř. věst. čsl. (publikovaný pod č. 20/1945 Sb.), jenž v ustanovení § 1 konstatuje technickou nemožnost zachovávat normotvorné řízení podle hlavy druhé ústavní listiny (dokud nebude možno prováděti ustanovení hlavy druhé ústavní listiny z 29. února 1920 o moci zákonodárné, bude prezident republiky úkony, které mu ukládá § 64 č. 1 a č. 3 ústavní listiny, pokud k nim je zapotřebí souhlasu Národního shromáždění, vykonávati se souhlasem vlády) a současně v ustanovení § 2 deklaruje, že jen pro tuto dobu předpisy, jimiž se mění, ruší nebo nově vydávají zákony, budou vydávány po dobu platnosti zatímního státního zřízení v nezbytných případech prezidentem republiky k návrhu vlády ve formě dekretů, které spolupodepíše předseda vlády, resp. členové vlády pověřeni jejich výkony. Tento dokument nasvědčuje zřetelnému úmyslu navrátit se, jakmile to bude jen možné, i pokud jde o zákonodárný proces, k postupu uvedenému v ústavní listině z roku 1920 a vychází tedy z platnosti ústavní listiny z roku 1920 s tím, že zákonodárná moc podle této ústavní listiny bude po osvobození republiky vytvořena podle ustanovení její druhé hlavy. Platnost ustanovení § 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 15. 10. 1940 č. 2/1940 Úř. věst. čsl. byla prodloužena ústavním dekretem prezidenta republiky ze dne 22. 2. 1945 č. 3/1945 Úř. věst. čsl., o výkonu moci zákonodárné v přechodném období, a to až do doby, kdy se ustaví prozatímní zákonodárný sbor Československé republiky.

Pokud jde o samotný legislativní proces, vztahující se k dekretům prezidenta republiky, nutno uvést, že dekreta připravovala vláda a zpravidla je projednávala také Státní rada. Podle ustanovení článku 3 ústavního dekretu ze dne 27. 10. 1942 č. 12/1942 Úř. věst. čsl. prezident republiky byl povinen při výkonu zákonodárné moci "vyžádat si poradní zprávu od Státní rady, neučinila-li tak již vláda" v rámci přípravy příslušného návrhu. Po zrušení Státní rady ke dni 4. 4. 1945 (vyhláška předsedy vlády ze dne 4. 4. 1945 č. 2/1945 Sb.) byly dekreta - podle povahy věci a územního rozsahu jejich platnosti - projednávány také ve Slovenské národní radě. V souladu s těmito pravidly byly dekreta uváděny vždy poukazem na to, že jsou vydávány "k návrhu vlády", "po slyšení Státní rady" nebo "po dohodě se Slovenskou národní radou". Stejně jako zákony, byly rovněž spolupodepisovány předsedou vlády a členy vlády, pověřenými jejich výkony, v případě ústavního dekretu všemi členy vlády (§ 2 ústavního dekretu č. 2/1940 Úř. věst. čsl.). Jejich specifický charakter byl dán pouze mimořádnou situací, jaká nastala znemožněním výkonu veškeré státní moci, včetně moci zákonodárné, německou okupací. V dané historické situaci a souvislosti tak dekreta představovaly jedinou možnost, jak přijímat rozhodnutí s právní silou a mocí zákona. Obdobně se s legislativním procesem v období německé okupace vypořádaly také jiné okupované země. Zde není bez významu poukázat i na sám zákon ze dne 28. 10. 1918 č. 11/1918 Sb. z. a n., jenž byl vydán Národním výborem a jenž se přesto stal základem právního řádu Československé republiky.

Tendence vrátit se k zákonodárnému procesu podle hlavy druhé ústavní listiny je zřetelně vyjádřena i v ustanovení § 1 dekretu prezidenta republiky ze dne 26. 10. 1940 č. 4/1940 Úř. věst. čsl., o úpravě veřejného prohlášení nově vydaných

právních ustanovení československé vlády, v němž se stanoví, že k veřejnému vyhlášení nově vydávaných právních ustanovení československé vlády až do obnovení pravidelného ústavního života Československé republiky je určen vedle Sbírky zákonů a nařízení Úřední věstník československý. Princip formální právní kontinuity s předmnichovským právním řádem je obsažen i v prezidentově prohlášení podle § 64 odst. 1 č. 3 ústavní listiny, o válečném stavu mezi Československou republikou a státy, které jsou ve válce s Velkou Británií, Svazem sovětských socialistických republik a Spojenými státy americkými (Úř. věst. čsl., ročník III, č. 1, str. 7), stejně jako v aktech amnestie a abolice, které prezident republiky udělil dne 24. prosince 1941 na základě práva daného mu ustanovením § 64 odst. 1 č. 11 ústavní listiny v oblasti vojenského soudnictví a vojenského kárného a kázeňského řízení, resp. v oboru vojenského trestního práva (viz rovněž Úř. věst. čsl., ročník III, č. 1, str. 7 a 8). Zjevný kontinuitní prvek lze zaznamenat i v již uvedeném usnesení vlády ze dne 3. 12. 1942, jež se zabývalo problematikou vzniklou tím, že dne 18. 12. 1942 uplynulo sedmileté volební období prezidenta republiky. V tomto usnesení potvrzujícím dr. Edvarda Beneše jako hlavu státu až do doby, kdy podle Ústavy a zákona č. 161/1920 Sb. z. a n., o volbě prezidenta republiky, bude možno provést volbu nového prezidenta, je totiž obsažen poukaz na § 58 odst. 5 ústavní listiny upravující právě takový případ. Z hlediska formální právní kontinuity, tj. návaznosti na předmnichovský právní řád, měl pak zásadní význam také ústavní dekret ze dne 3. 8. 1944 č. 11/1944 Úř. věst. čsl. (publikovaný pod č. 30/1945 Sb.), o obnovení právního pořádku, jenž se týkal jednak "předpisů domácích", jednak "předpisů státního zřízení zahraničního". Tento dekret rozlišuje tři druhy právních předpisů, totiž ústavní a jiné právní předpisy československé vydané do dne 29. 9. 1938 (právo předmnichovské), dále předpisy vydané v oblasti právního řádu československého (tj. na území ČSR) v době nesvobody (tedy od 30. 9. 1938 do 4. 5. 1945) orgány druhé republiky, Říše německé, Protektorátu a Slovenské republiky (právo z doby nesvobody) a konečně předpisy vydané ve formě dekretů prezidenta republiky podle Londýnské ústavy (právo státního zřízení zahraničního). Zatímco o předpisech vydaných do 29. 9. 1938 se v článku 1 odst. 1 citovaného dekretu deklaruje, že pocházejí ze svobodné vůle československého lidu, a jsou proto československým právním řádem, konstatuje se v článku 2 dekretu o předpisech vydaných v době nesvobody, že nejsou součástí československého právního řádu, že však jest je i nadále "na zcela přechodnou dobu" používat, s výjimkami stanovenými v článku 2 odst. 1. O tom, zda jde o takovou výjimku, rozhoduje aplikující soud nebo správní úřad (článek 3). Důležité z hlediska projednávané věci je však to, co stanoví tento dekret v článku 2 o předpisech "státního zřízení zahraničního": pokud tyto předpisy mají moc zákona, tvoří součást právního řádu československého, podléhají však ratihabici, tj. schválení příslušnými ústavními činiteli. Této ratihabici podléhaly i samotné ústavní dekry tvořící Londýnskou ústavu (č. 1/1940 a č. 2/1940 Úř. věst. čsl.). U ostatních dekretů vydaných podle této ústavy (tj. podle § 2 ústavního dekretu č. 2/1940 Úř. věst. čsl.) se pak praví, že pozbývají platnosti šest měsíců po dni, kdy se sejde Národní shromáždění, nebudou-li jako zákony znovu usneseny a vyhlášeny (článek 5 odst. 2 dekretu), přičemž mohou být zrušeny a měněny pouhým zákonem i dekry prezidenta republiky označené za ústavní. Tímto předpisem však nemělo být nikterak dotčeno ustanovení článku I zákona, kterým se uvozuje ústavní listina č. 121/1920 Sb. z. a n., pokud jde o ústavní zákony vydané do 29. 9. 1938 (článek 5 odst. 3 dekretu). O tom, že zde prezident i vláda stále sledovali princip právní kontinuity s předmnichovským právem, svědčí i ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 23. 6. 1945, publikovaný pod č. 22/1945 Sb., o vyhlášení právních předpisů,

vydaných mimo území republiky Československé. V ustanovení § 1 tohoto dekretu byla vláda zmocněna, aby určila, které ústavní dekrety prezidenta republiky (vyjímaje ústavní dekret ze dne 15. 10. 1940 č. 2/1940 Úř. věst. čsl. a ústavní dekret ze dne 22. 2. 1945 č. 3/1945 Úř. věst. čsl.), dále dekrety prezidenta republiky, vládní nařízení a jiné právní předpisy, které byly vyhlášeny v Úředním věstníku československém, zůstávají v platnosti, měnila počátek jejich účinnosti a územní platnost a dala je vyhlásit ve Sbírce zákonů a nařízení. Podstatné je však to, že ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11/1944 Úř. věst. čsl. podroboval ratihabici i ústavní dekrety tvořící tzv. Londýnskou ústavu, což ve svých důsledcích znamenalo, že základem československého právního řádu i po vydání tohoto dekretu stále zůstával zákon ze dne 28. října 1918 č. 11/1918 Sb. z. a n., stejně jako Ústava z roku 1920. To plyne i z vládní důvodové zprávy k osnově zmíněného dekretu, v níž se uvádí, že dodatečným schválením zahraničního zákonodárství domácím zákonodárcem bude uskutečněna právní zásada, o kterou se opírá osvobozovací boj československého státu, totiž zásada právní kontinuity.

Také ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 4. 12. 1944 č. 18/1944 Úř. věst. čsl., o národních výborech a Prozatímním Národním shromáždění, publikovaný pod č. 43/1945 Sb., se v úvodním prohlášení dovolává platné ústavní listiny Československé republiky a konstatuje v článku 2 následující: "Z národních výborů na základě voleb vzejde Prozatímní Národní shromáždění, jakožto prozatímní orgán zákonodárný, jemuž bude odpovědná vláda. Jeho složení, způsob jeho vzniku a jeho působnost stanoví zvláštní ústavní dekret." Tak se také stalo ústavním dekretem prezidenta republiky ze dne 25. 8. 1945 o Prozatímním Národním shromáždění, publikovaným pod č. 47/1945 Sb., jímž ve vztahu k ústavní listině z roku 1920 byl vytvořen této listině sice neznámý zákonodárný orgán a pověřen působností Národního shromáždění podle uvedené listiny a jiných zákonů, včetně oprávnění měnit ústavu, nicméně s podmínkou, že tak smí činit, jen "pokud je toho nezbytně zapotřebí" (článek 2 č. 2 dekretu). Podstatným však zůstává to, že i tento dekret respektuje kontinuitní bázi v jejím obsahovém či materiálním smyslu. Ústavní dekret č. 47/1945 Sb. reflektuje totiž na straně jedné to, že vzhledem k poválečné situaci a měnícím se hospodářským a sociálním poměrům nebylo již možno ratihabici zákonodárství zahraničního státního zřízení realizovat zcela na bázi ústavní listiny z roku 1920, na straně druhé však nepředstavuje z hlediska této listiny, kladoucí, jak již bylo uvedeno, eminentní důraz na princip demokratické legitimacy, uvedené listině cizí prvek. Nasvědčuje tomu i článek 2 č. 1 tohoto dekretu zmocňující Prozatímní Národní shromáždění potvrdit prezidenta republiky v jeho funkci až do nové volby prezidenta republiky, což se také stalo jednomyslným usnesením Prozatímního Národního shromáždění ze dne 28. 10. 1945. Byl to právě prezident Beneš, který ještě ve své promoční řeči dne 15. 12. 1945 poukázal na důraz, jaký naše zahraniční politické vedení vždy kladlo na kontinuitu československého práva. Potvrzuje to však také zákon č. 12/1946 Sb., jímž se schvalují, doplňují a mění předpisy o obnovení právního pořádku, a v němž Prozatímní Národní shromáždění schvaluje a znovu usnáší jako zákon dekret prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11/1944 Úř. věst. čsl., se změnami a doplňky v tomto zákoně uvedenými. Konečnou tečku, pokud jde o dekrety prezidenta republiky, představuje ústavní zákon č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety prezidenta republiky. Podle článku I odst. 1 citovaného ústavního zákona Prozatímní Národní shromáždění schvaluje a prohlašuje za zákon ústavní dekrety a dekrety prezidenta republiky, vydané na základě § 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 15. října 1940 č.

2/1940 Úř. věst. čsl. (č. 20/1945 Sb.), a to včetně právě uvedeného ústavního dekretu, pokud se tak již nestalo. Jak je dále uvedeno v článku I odst. 2 citovaného ústavního zákona, všechny dekrety prezidenta republiky je nutno považovat od jejich počátku za zákon, ústavní dekrety za zákon ústavní. I když zde již nemohlo jít o ratihabici podle ustanovení článku 5 odst. 1 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11/1944 Úř. věst. čsl., neboť ústavním činitelem v něm bylo rozuměno Národní shromáždění podle ústavní listiny z roku 1920, bylo požadavku právní kontinuity učiněno zadost tím, že schválením a prohlášením za zákon, pokud jde o dekrety prezidenta republiky, bylo umožněno se vypořádat s podmínkou uvedenou v článku 5 odst. 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 3. 8. 1944 č. 11/1944 Úř. věst. čsl., časově omezující platnost dekretů prezidenta republiky. Navíc ustanovení článku I odst. 1 ústavního zákona č. 57/1946 Sb. se vztahuje i na sám ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 15. 10. 1940 č. 2/1940 Úř. věst. čsl. a v odstavci 2 tohoto článku se zdůrazňuje platnost všech dekretů prezidenta republiky již od jejich počátku. K tomu třeba dodat, že podle článku 112 odst. 1 a 3 Ústavy České republiky mají citované ústavní zákony platné na území České republiky ke dni účinnosti této Ústavy jen sílu zákona.

Pro kontinuitu právních předpisů obsažených v dekretch prezidenta republiky s předmnichovským právním řádem svědčí však zejména i to, co představuje jednu ze základních podmínek této kontinuity, totiž konsens českého národa s hodnotovou i právní návazností na Masarykovu republiku. Zatímco nacistické Německo usilovalo narušit a zničit základní principy československého právního a politického řádu, potvrdil náš domácí a zahraniční odboj, navazující na odkaz našich legií v první světové válce, stejně jako negativní postoj celého národa vůči okupantům, s výjimkou skupiny zrádců a kolaborantů, že náš lid si přeje žít v demokratickém a právním státu, jehož významnou vývojovou etapu představovala právě předmnichovská republika. V tomto postoji bylo obsaženo vědomí, že demokratické hodnoty si udržují svou povahu a kvalitu pouze na bázi kontinuity, na bázi jakéhosi společného jazyka, obecného souhlasu s těmito hodnotami a principy. Platilo-li, že principy právního státu byly českým národem akceptovány na základě všeobecného konsensu, platilo současně, že mohly být opuštěny a zaměněny jinými opět jen na bázi platného společenského konsensu, nikoli cestou násilí a teroru.

Všechny tyto úvahy a skutečnosti vedly proto Ústavní soud k závěru, že na Prozatímní státní zřízení Československé republiky, ustavené ve Velké Británii, je nutno nahlížet jako na mezinárodně uznávaný legitimní ústavní orgán československého státu, na jehož území okupovaném říšskou brannou mocí byl nepřítelem znemožněn výkon svrchované státní moci československé, pramenící z ústavní listiny ČSR, uvozené ústavním zákonem č. 121/1920 Sb., jakož i z celého právního řádu československého. V důsledku toho všechny normativní akty prozatímního státního zřízení ČSR, tedy i dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. - také v důsledku jejich ratihabice Prozatímním Národním shromážděním (ústavní zákon ze dne 28. 3. 1946 č. 57/1946 Sb.) - jsou výrazem legální československé (české) zákonodárné moci a bylo jimi dovršeno úsilí národů Československa za obnovu ústavního a právního řádu republiky. Dovolávat se tedy nepodmíněně, tedy i pokud jde o zákonodárný proces, ústavní listiny ČSR z roku 1920 pro dobu, kdy československý stát byl zprvu násilně okleštěn a později zcela okupován a kdy postupně ztrácel svou politickou reprezentaci, je zcela absurdní. Ve svých důsledcích by takové posuzování totiž znamenalo odepřít

porobenému národu jeho přirozené právo na boj proti okupujícímu agresorovi, včetně odporu branného. K tomu, co okupující agresor již stačil uskutečnit nebo co uskutečnit zamýšlel, zcela dostačuje uvést okupaci zbytku československého státu formou Protektorátu Čechy a Morava říšskoněmeckou brannou mocí, uzavření českých vysokých škol a plánované "Endlösung" budoucnosti českého národa. Také vyhlazení Lidic a další násilné akty stačily dostatečně ozřejmit, že přes "veškeré právní zásady civilizovaných společností Evropy, platné v tomto století" stál nejen československý stát, ale i samotné jeho národy, před vážnou otázkou své fyzické existence vůbec.

V odpovědi na další navrhovatelovo tvrzení, že totiž dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., stejně jako další dekrety vydané dr. Edvardem Benešem, odporovaly právním zásadám civilizovaných společností Evropy, a že proto je třeba je považovati za akty nikoli práva, ale násilí, jinými slovy, že postrádají povahu práva vůbec, třeba, a to i ve všeobecném smyslu, zdůraznit základní moment vztahující se k jakémukoliv hodnocení minulosti; to, co přichází z minulosti, musí sice i tvářit v tvář přítomnosti v principu hodnotově obstát, toto hodnocení minulého nemůže však být soudem přítomnosti nad minulostí. Jinými slovy, řád minulosti nemůže být postaven před soud řádu přítomnosti, jenž je již poučen dalšími zkušenostmi, z těchto zkušeností čerpá a na mnohé jevy pohlíží a hodnotí je s časovým odstupem. Z tohoto zorného úhlu a v kontextu všech souvislostí a událostí v době nacistické okupace a v období na ni úzce navazujícím třeba hodnotit i sám dekret prezidenta republiky ze dne 25. 10. 1945 č. 108/1945 Sb., jehož vydání nebylo ničím jiným než opatřením, v této historické situaci a na bázi tehdy platného právního řádu, reagujícím na předchozí likvidaci státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti a demokraticko-republikánské státní formy Československé republiky, likvidaci principů demokratického, právního státu, zahrnutých v Ústavní listině Československé republiky z roku 1920, a to nacistickým režimem, jenž se svou ideologií světovlády panské rasy a na tuto ideologii navazujícím terorem pustošícím miliony lidských životů, představuje jeden z nejničivějších totalitních systémů v dějinách lidstva. Je proto třeba považovat za zcela konsekventní i legitimní, že každý demokratický politický systém, jak zdůraznil již T. G. Masaryk, má nejen potřebu, ale i povinnost obrany základů, na nichž je postaven, jak se v předmnichovském Československu skutečně také stalo, kupříkladu vydáním zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky, a celou řadou dalších opatření, počítaje mezi ně i vojenskou mobilizaci v roce 1938. Vzhledem ke znění ustanovení § 1 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. není pochyb o tom, že tento dekret jako svůj cíl sledoval utvrzení zmíněných základních demokratických a právních principů, neboť je namířen právě proti jejich nepřítelům. Toto odhodlání bránit a rozvíjet Českou republiku je ostatně explicitně vyjádřeno i v preambuli k Ústavě České republiky, zachovávající a rozvíjející tímto i v této oblasti důležitý prvek kontinuity.

Jako další ze základních otázek se zde ukazuje otázka, zda mezi tímto cílem, totiž vybudováním demokratického právního státu, a použitým prostředkem, v našem případě konfiskací nepřátelského majetku, existuje nezbytný funkční, vzájemně podmiňovaný vztah, jinými slovy, zda použitý prostředek odpovídá sledovanému cíli, či zda mezi nimi naopak vznikl takový rozdíl, kdy použitý prostředek se ukazuje ve vztahu k cíli již jako neadekvátní. Otázka přiměřenosti zvoleného prostředku je otázkou hranice, za kterou žádný prostředek v relaci prostředek - cíl již nemůže jít, nechce-li zpochybnit sám cíl. Pro zachování funkčního vztahu cíle

a prostředku je proto nezbytné, aby i použitý prostředek byl stejného druhu či rodu, jako cíl, jinými slovy, aby i ve svých taktizujících prvcích byl obrácen a umožňoval vývoj, k cíli, v našem případě k demokracii. Nahlíženo z tohoto pohledu, také dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. může proto, jako normativní právní akt, obstát pouze tehdy, neodporuje-li ve své podstatě intencím demokratického právního státu.

Pokud jde o výše uvedenou otázku, třeba zdůraznit, co naznačuje již sám název dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. (o konfiskaci nepřátelského majetku ...), že určujícím hlediskem při vymezení subjektů konfiskovaného majetku je jejich nepřátelství k Československé republice nebo českému a slovenskému národu, fakt, jenž v případě subjektů uvedených v ustanovení § 1 odst. 1 č. 1 dekretu - tj. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisejících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických - má nevyvratitelnou povahu, zatímco u subjektů uvedených v ustanovení § 1 odst. 1 č. 2 dekretu, tj. osob fyzických národností německé nebo maďarské, povahu vyvratitelnou, a sice v tom směru, že majetek těchto osob se nekonziskuje, jestliže prokáží, že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem. Přitom vzhledem k ustanovení § 1 odst. 1 č. 3 dekretu se konfiskuje majetek, bez ohledu na národnost, i těch fyzických a právnických osob, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé nebo maďarské okupanty nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu prezidenta republiky ze dne 19. června 1945 č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanizaci nebo maďarizaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fyzických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek (§ 1 odst. 1 č. 3 dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., ve znění zákona č. 84/1949 Sb.). Vztah nepřátelství není tedy v dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. koncipován na národnostní bázi, neboť za nepřítel zde na prvním místě platí nacistický či fašistický systém, a to, jak již uvedeno, nevyvratitelně, a také objektem ochrany je zde především demokraticko-republikánská státní forma. I když tedy v dekretu je v první řadě řeč o Německé říši a osobách německé národnosti, ve skutečnosti má tento dekret obecnější rozměr a lze jej považovat za jeden z dokumentů reflektujících odvěký zápas mezi demokracií a totalitarismem. Dělicí čarou je zde to, na které straně kdo stál; proto za nepřítel není považován ten, byť kupříkladu německé národnosti, kdo aktivně vystoupil na obranu demokracie a nebo byl postižen totalitním režimem, na druhé straně je jako nepřítel kvalifikován ten, kdo, bez ohledu na příslušnost k jakémukoliv národu, aktivně vystoupil proti demokracii.

V této souvislosti je dále třeba posoudit otázku, zda namítaný rozpor s "právními zásadami civilizovaných společností Evropy" nelze spatřovat v tom, že dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. je zjevně založen na presumpci

odpovědnosti osob německé (a také maďarské) národnosti, zatímco u osob jiných národností je důkazní břemeno naopak na straně orgánu rozhodujícího o tom, zda jsou či nejsou splněny podmínky pro konfiskaci jejich majetku. Již v úvodu zde třeba položit důraz na to, že ani u osob německé národnosti zde nejde o presumpci "viny", ale presumpci "odpovědnosti". Kategorie "odpovědnosti" směřuje totiž zcela zjevně za hranice "viny" a v tomto směru má tedy mnohem širší, hodnotový, sociální, historický a také právní rozměr. Pro vymezení kategorie odpovědnosti je určující vědomí, že jednotlivec sám je odpověden za své životní postoje, za svá sociální a hodnotová rozhodnutí a že nikdo nemůže za něj tuto odpovědnost převzít, ani sama společnost či dějiny. K osudu každého člověka náleží, že je zapředen do mocenských poměrů a z této jeho pozice vyplývá jeho odpovědnost zasazovat se o moc, která uskutečňuje lidská práva. Důvodem zakládajícím sociální, politickou, mravní, v některých případech i právní odpovědnost je tedy právě i zanedbávání spolupráce při strukturování mocenských poměrů, nečinnost v boji o moc ve smyslu služby právu. Proto také v demokracii je politický systém založen na institucionálně konkretizované představě o společné odpovědnosti všech lidí za osud celé lidské společnosti, proto aspekt odpovědnosti zde prolíná ve větší či menší míře všemi sférami, osobním životem jednotlivce, právem i politikou. Imanentním rysem řádu povinnosti a odpovědnosti v demokracii je nejen jeho obecný charakter, ale také jeho vnitřní jistění vyplývající z interního vztahu subjektu k sociálnímu jednání a jeho následkům. Jen za normy, k jejichž vytvoření jednotlivec přispívá spontaneitou svého myšlení a jednání, se může cítit v pravém smyslu odpověden. Naproti tomu v totalitním systému, jaký představovalo nacistické Německo, byla odpovědnost institucionálně přenášena na vládnoucí elitu, ačkoli ta ve skutečnosti se cítila jakékoliv odpovědnosti zbavena.

Právě na tomto místě je třeba si položit otázku: v jaké míře a v jakém smyslu odpovídají za plynové komory, koncentrační tábory, masové vyhlazování, ponižování, ubíjení a odlidštění milionů jen představitelé nacistického hnutí, nebo jsou za tyto jevy spoluodpovědní i všichni ti, kteří z těchto hnutí mlčky profitovali, plnili jeho příkazy a nekladli jim odpor. Černobílé schéma výlučné odpovědnosti představitelů nacismu a nedostatku odpovědnosti všech ostatních sotva existuje. Tak jako na vzniku a vývoji nacismu se podílely i další evropské státy a jejich vlády, neschopné a neochotné čelit již od počátku nacistické expanzi, odpovídá za něj v první řadě sám německý národ, byť i v jeho řadách se našlo nemálo těch, kteří aktivně a statečně proti němu vystoupili. Mezi odpovědností "zbytku světa" a odpovědností německého národa, mezi mlčením a pasivitou jedněch a mlčením a spíše aktivitou druhých zdá se však přece jen existovat podstatný rozdíl, jenž hraje významnou roli i v otázce důkazního břemene. Byla to totiž podstatná část německého národa, která v mnoha směrech bezprostředně a vědomě participovala na vytváření mocenských struktur v nacistickém Německu, na expanzi nacistického Německa vůči Československu a všeobecně na nacistických záměrech a aktech, vedoucích k tomu, že v sázce byl osud celého světa. Ani život v politické temnotě nelegitimuje totiž k naprosté sociální rezignaci a apatii: jestliže nějaká společnost je ovládána tyranem, bývá to nejčastěji proto, že nemá odvahu ani schopnost se spravovat sama. Lidský svět může být zachován jen tehdy, jestliže v něm každý ponese svůj díl odpovědnosti, díl, který za něj nikdo nemůže převzít. V třicátých, pro Československou republiku osudových, letech mohlo či spíše mělo být každému jejímu občanu zjevno, že zde pod rouškou propagandy a lží ze strany nacistického Německa dochází k jednomu z historicky významných střetů mezi demokracií a

totalitarismem, ke střetu, v němž každý spoluodpovídá za to, jakou pozici zaujme a jakou sociální a politickou roli převezme, totiž roli obránce demokracie či aktéra její destrukce. Jak případně poznamenal již Emerson, "... člověk by sice slunečním žářem pravdy byl zcela oslněn, ba oslepen, nicméně nemůže se vyhýbat jejímu světlu natolik, aby již raději vůbec neviděl". To platí i o německých občanech v předválečném Československu, a zejména o nich, neboť požár, který rozpoutal nacismus, byl dílem valné části jejich národa a jeho vůdců. Tím spíše měli projevit svou věrnost vůči Československé republice, jejímiž byli občany, věrnost vůči, snad poslednímu, demokratickému systému ve střední Evropě a tuto věrnost povýšit na základní politický princip.

Jak tomu bylo ve skutečnosti? Již na tomto místě třeba zdůraznit, že úkolem Ústavního soudu zde není zkoumat a hodnotit česko-německé vztahy, jak vznikaly, utvářely se a měnily po celá staletí. Ústavní soud byl postaven před otázkou, jaký postoj zaujali občané Československa německé národnosti v krizových třicátých letech a zda dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. představuje adekvátní, ústavněprávně a hodnotově odůvodněnou reakci na tento postoj, adekvátní potud, že ob stojí i z hlediska právních zásad uznávaných v této době civilizovanými národy. Na tomto místě třeba zdůraznit, že česko-německý konflikt, v této době obsahově již konflikt demokracie a totalitarismu, vyústil pro Československou republiku katastroficky teprve mnichovskou dohodou, jejímž důsledkem byl, mimo jiné, nucený odchod zhruba půl milionu Čechů z pohraničních oblastí do zbytku republiky. Stala-li se Československá republika pouhým objektem této dohody, nelze totéž konstatovat o občanech Československa německé národnosti, kteří působili při odtržení pohraničních oblastí od Československa a jejich začlenění do Německé říše jako významní aktéři, významní proto, že svými politickými postoji poskytli Hitlerovi Západem akceptovatelný argument pro nezbytnost okleštění Československa. Československá republika byla i v tomto kritickém období státem, o jehož demokratických základech nemohlo být pochyb. Jakkoliv mnohým našim občanům německé národnosti se mohla i v tomto období stále jevit jako cizí prvek, poskytovala jim strukturou svého politického systému dostatečný a účinný ústavní prostor pro to, aby své vůdce odmítli a zřetelně vyjádřili od jejich stanovisek odlišné stanovisko, totiž, že nechtějí do Německé říše a nepřejí si být k ní přičlenění právě pro její, v této době již zjevný, násilím a brutalitou se vyznačující totalitní charakter. Vývoj po roce 1938 však šel jiným směrem. Zatímco v někdejších pohraničních oblastech projevilo tamní německé obyvatelstvo naprostou loajalitu vůči nacistickému Německu, v Protektorátu Čechy a Morava zavládly persekuce a teror, k nimž nemalou měrou přispěl K. H. Frank, oceněný dokonce i funkcí státního ministra pro celé okupované území. S jeho jménem je také spojena tragedie Lidic a Ležáků a represálie následující po atentátu na Heydricha.

Etablování totalitního systému představuje vždy masivní útok na lidstvo i samu historii. Ve zkoumané věci tímto útočníkem bylo Německo a převážná část jeho lidu; bez široké podpory převážné části německého lidu, jaké se mu dostalo, by Hitler i se svou nacistickou stranou zůstal pouhým okrajovým jevem. V této jeho mimořádně nebezpečné povaze, v tom, že se stává sociálním jevem ohrožujícím "osud veškerého života na zemi" (preambule k Listině základních práv a svobod), tkví také důvod, proč úsilí o likvidaci všech zdrojů totalitarismu si vyžaduje i mimořádných legislativních opatření. Jinými slovy, v takových situacích jde následně vždy i o odstranění příčin vzniku totalitarismu, o odstranění jeho

ohnisek, jež by mohla vést k recidivě se všemi jeho hrůznými znaky. Tato mimořádná legislativní opatření musí přirozeně rozlišovat mezi "vinou" a "odpovědností"; tak se v československém zákonodárství také stalo rozlišením retribučních dekretů, vyžadujících důkaz individuální viny a konfiskačních dekretů, spočívajících, pokud jde o fyzické osoby, na vyvratitelné domněnce individuální odpovědnosti. To, že dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. vychází z presumpce odpovědnosti osob německé národnosti, nemá tedy, vzhledem k uvedeným skutečnostem, diskriminační povahu, nepředstavuje nějakou nacionální pomstu, ale je pouhou adekvátní reakcí na agresi nacistického Německa, reakcí, jež si kladla za cíl politicky i ekonomicky alespoň zmírnit následky okupace, předejít možným novým nástupům totalitarismu a posílit společenské a mravní vědomí dotvrzením toho, že s porušením jakékoliv odpovědnosti má být vždy spojena sankce. Používá-li dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. vůbec pojmu německá národnost, je nutno tuto skutečnost vztáhnout také k poválečným poměrům, kdy poražené Německo bylo pod správou vítězných mocností a později rozděleno do zón, a kdy tedy užívání pojmu německé občanství za situace, kdy německý stát neexistoval, bylo problematické. Posun k pojmu "německá národnost" nebyl tedy v dekretu nějakým "genetickým" odsudkem, nýbrž reakcí na poválečné poměry, zejména na problematičnost německého občanství. Právě z tohoto důvodu nelze na dekret pohlížet jako na jakousi genocidní normu, neboť byl namířen proti těm, kteří svým chováním, ať již mělo jakékoliv formy, podporovali nacistický stát. Tímto posunem z roviny národnostní do roviny státoobčanské mizí, pokud jde o presumpci odpovědnosti osob německé národnosti, i zdánlivá nerovnost mezi "Čechy" a "Němci". Jako podstatné zůstává to, že Němcům vyplývala jejich povinnost napomáhat intencím totalitního státu již z jejich státního občanství, jež takové loajální chování vůči Německé říši nepodmíněně vyžadovalo, zatímco Češi a příslušníci jiných národností, ústavně vázání věrností demokracii, museli jednat proti československé státnosti a demokracii o své vlastní vůli. Tato vyvratitelná domněnka odpovědnosti není ostatně v právu cizím prvkem, neboť ji lze zaznamenat i v jiných oblastech, s politickou oblastí jistě stěžejních, podržujících si však určitý společný rys v tom, že v nich vzniká zdroj určitého druhu zvláště kvalifikovaného nebezpečí (vyvratitelná domněnka odpovědnosti se vyskytuje v mezinárodním i vnitrostátním právu, např. v oblasti úpravy zvláštního druhu odpovědnosti za škody). Existuje-li presumpce odpovědnosti i v takových oblastech, tím spíše je na místě tam, kde je ve hře, sociálně a historicky, osud lidstva. Jakkoli jde tedy o oblasti stěžejní srovnatelné, nelze pochybovat o tom, že právo v sobě tendenci k presumpci odpovědnosti v takových mimořádných případech obsahuje.

S kategorií odpovědnosti bývá spojena sankce, jež je základní podmínkou toho, aby tato kategorie mohla plnit svou sociální funkci. Odpovědnost bez sankce by se promítla v existenci společenského vědomí natolik negativně, že by patrně znamenala, alespoň v určitých oblastech, jeho destrukci. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. takovou sankcí nepochybně je; i když na první pohled se zdá být pouze "majetkové" povahy, obsahuje bezpochyby i důležitý sociální a etický podtext. Vzhledem k povaze, v tomto případě analyzované, odpovědnosti, nelze však na dekret nahlížet jako na trestní normu či trestní sankci, byť ke konfiskaci majetku došlo podle něj bez náhrady. Takovou trestní normou byl bezesporu dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., ve znění pozdějších předpisů (viz vyhláška ministra spravedlnosti č. 9/1947 Sb., o plném znění dekretu prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich

pomahačů a o mimořádných lidových soudech a dekretu prezidenta republiky o Národním soudu, přílohy I, II k této vyhlášce), který ukládal soudu v souvislosti s odsouzením pro zločin v tomto dekretu uvedený vyslovit propadnutí celého jmění odsouzeného nebo části jeho jmění ve prospěch státu [§ 14 písm. c)]. Tento dekret tedy sledoval potrestání osob v něm uvedených s tím, že s odsouzením pro zločiny v tomto dekretu uvedené byly spojeny, pro odsouzeného nepříznivé, další následky (např. též ztráta občanské cti), zatímco dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. pouze konfiskaci tohoto majetku, konfiskaci, jež zjevně souvisela se škodami způsobenými Československé republice nacistickou agresí a okupací (viz Postupimská dohoda ze dne 2. 8. 1945, Dohoda o reparacích od Německa, o založení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata, publikovaná pod č. 150/1947 Sb.).

Další ze základních otázek tedy je: mohou vůbec takové sankce v principu být v rozporu s právy a svobodami těch, kteří je sami evidentně porušují a kteří proto sami za to nesou odpovědnost? Jinými slovy: může se kupříkladu práva na svobodu domáhat ten, kdo svým chováním ji sám destruuje? Byla to krutost nacistického režimu a události 2. světové války i všechny zkušenosti z této doby čerpané, jež si vyžádaly odpověď na tuto otázku již v článku 30 Všeobecné deklarace lidských práv a v na tento článek navazujícím a s ním identickým článku 5 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech i Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, jakož i článku 17 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění protokolů č. 3, 5, 8, v němž je uvedeno: "nic v této úmluvě nemůže být vykládáno tak, jako by dávalo státu, skupině nebo jednotlivci jakékoliv právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na zničení kteréhokoli ze zde přiznaných práv a svobod nebo na omezování těchto práv a svobod ve větším rozsahu, než to Úmluva stanoví". Právě v této rovině možno spatřovat východisko pro závěry obecnější povahy i v projednávané věci; podíleli-li se také někdejší českoslovenští občané německé národnosti na destrukci práv a svobod ostatních občanů Československé republiky, potom je jen zcela konsekventní, že v tomto směru nemohla být v probíhajícím konfliktu zcela šetřena ani jejich práva a svobody, přirozeně při zachování relace cíl a prostředek, neboť taková sociální a také destruktivní "naivita" by nutně vyústila katastroficky. K "právním zásadám civilizovaných společností Evropy platným v tomto století", jichž se dovolává návrhatele, náleží tedy i právo vyvodit z útoku na demokracii a na lidská práva a svobody nezbytné sankce.

K tomu třeba dodat, že majetková sankce, jakou je konfiskace nepřátelského majetku nacházejícího se na území Československé republiky, má svůj historický kontext především v tom směru, že Postupimskou dohodou ze dne 2. 8. 1945 bylo rozhodnuto o odsunu německého obyvatelstva nebo jeho části z Polska, Československa a Maďarska do Německa (hlava XIII) a že touto dohodou bylo současně rozhodnuto i o německých reparacích v duchu usnesení jaltské konference, stanovícího, že Německo bude nuceno nahradit, v pokud možno největší míře, škody a útrapy, které způsobilo Spojeným národům, a za něž se německý lid nemůže vyhnout odpovědnosti (hlava IV). Na tyto body Postupimské dohody navazuje Dohoda o reparacích od Německa, o zřízení Mezispojeneckého reparačního úřadu a o vrácení měnového zlata, sjednaná dne 21. 12. 1945 v Paříži mezi 18 státy, a to i za účasti Československa, jež byla publikována pod č. 150/1947 Sb. V části I článku 6 A této pařížské dohody se stanoví, že "každá signatární vláda si ponechá formou, již si sama zvolí, německý nepřátelský

majetek v její pravomoci, nebo bude jím disponovat takovým způsobem, aby se nemohl vrátit do německého vlastnictví nebo pod německou kontrolu, a odečte tento majetek od svého podílu na reparacích...". Podle části I článku 6 D této dohody "při provádění ustanovení A shora nebude se majetek, který byl vlastnictvím země, jež jest členem Spojených národů, nebo jejích příslušníků, kteří nebyli příslušníky Německa v době anexe této země nebo její okupace Německem nebo jejího vstupu do války, odpočítávat od jejích reparací...". V projednávané věci má tedy konfiskace nepřátelského majetku nejen vnitrostátní zákonný podklad v dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., připouštějícím vyvratitelnost domněnky odpovědnosti, a navíc sice působícím ex lege, ale jen vůči těm osobám, ohledně nichž bylo pravomocně rozhodnuto, že jsou splněny podmínky pro konfiskaci podle tohoto dekretu (§ 1 odst. 4), ale je založena i na mezinárodním konsensu vyjádřeném v již citovaných dokumentech postupimské konference a pařížského ujednání. Nešlo tedy o svévolné zbavení majetku, jehož nepřijatelnost byla stanovena až v článku 17 Všeobecné deklarace lidských práv. Také uvedený moment svévole sehraje při úvahách o oprávněnosti konfiskace majetku nepřátel důležitou roli; poukazuje totiž na legitimitu zbavení majetku tehdy, nelze-li, vedle splnění dalších podmínek, takový akt považovat za svévolný. O tom, že na straně Československa v kontextu válečných událostí i postojů vítězných mocností nešlo o takovou svévoli, o pouhé "zahalení se" do roucha obecného zájmu, porušujícího však ve skutečnosti základní práva jednotlivce, lze sotva pochybovat.

Ani demokracie se totiž neobejde bez použití moci, neboť ta jí poskytuje jednu z významných šancí, totiž šanci, jak čelit "zlu", infiltraci, nástupu totalitních prvků a posléze umožnit jejich odstranění. Také demokracie představuje jednu z forem politické vlády - jinak by totiž nemohla vůbec fungovat jako politický systém - tato forma je však od totalitní formy natolik rozdílná, že obě lze sotva uvést na společného jmenovatele. Demokracie směřuje totiž k vládě všech - i když tohoto cíle nebude nikdy dosaženo - sleduje umožnit přístup k mocenským pozicím všem sociálním jednotkám. Otevření tohoto přístupu nemůže však představovat stav bezvládní. Státní moc je nucena i v demokracii, má-li zachovat pozitivní prvky spojené s elementem moci, reagovat na ambivalenci sociálních procesů a právně postihovat jednání a akty destruktivních sil, směřující nad rámec vymezený zákonem. Představuje-li totalitarismus útok na lidstvo a historii, je právě demokracie povinna přiměřeným způsobem na takový útok reagovat. Pozitivní povaha takové odpovědi je v první řadě závislá na etablování hodnot, o nichž ve společnosti panuje určitý konsens.

Ve střetu demokratického a totalitního politického systému, jaký představoval konflikt Československa s nacistickým Německem, nemohla se proto státní moc demokratického Československa již nadále obejít bez následného právního opatření, jaké představuje také zmíněný dekret. Po dobu 20 let svého trvání ponechávala tato demokracie mocenský proces otevřen konfliktu a sociálnímu vyrovnávání a institucionálně zabezpečovala politickou bázi i nejrůznorodějším projevům. Tato otevřenost se v principu projevovala i ve vztahu k občanům německé národnosti. Po období násilného obsazení nacistickým Německem a v důsledku ztrát a ran, které tím Československo utrpělo, nezbyvala československé státní moci jiná cesta, než se s následky nacistické okupace a válečných událostí, alespoň do jisté míry, vypořádat. Způsob, jakým tak učinila, byl zcela v souladu s hodnotovým nazíráním vyjádřeným již v preambuli ústavní listiny z roku 1920 ("zabezpečit požehnání svobody příštím pokolením") a byl také podpořen

mezinárodním souhlasem, zejména ze strany západních demokracií, jednoznačně vyjádřeným v rozhodnutích postupimské konference.

Vyjádřeno z jiného pohledu, hodnotový řád, jak byl v historickém vývoji stále více manifestován v první řadě chápáním a zabezpečováním lidských práv a svobod, plní ve společnosti významné sociální funkce, regulativní, klasifikační, programovou a kontrolní, funkce natolik významné, že jej kvalifikují k jedné ze základních podmínek sociálního dění; zabezpečuje totiž kontinuitu historického a sociálního vývoje, a tím i samotnou nosnou konstrukci společnosti. Význam uvedených sociálních funkcí hodnot poskytuje také vysvětlení, proč jedním z uzlových míst konfliktu mezi demokracií a totalitarismem je právě oblast hodnot, a proč zejména tímto směrem se koncentrují masivní totalitní tendence. Usiluje-li totalitarismus o ovládnutí celé společnosti, nemůže tohoto cíle dosáhnout, aniž by současně konstituoval inverzní hodnotový systém, směřující nejen nad historii, ale i nad samu lidskou společnost. Z tohoto hlediska ukazuje se boj o hodnoty jako boj nejen o demokracii, ale i podstatu a kontinuitu člověka. Také německý nacismus sáhl v tomto boji hluboko do svého arzenálu a v jeho teorii i praxi lze zaznamenat již Platónem tak geniálně zpodobněnou ničivost "touhy po krvi", jež došla svého uspokojení nejen v nelidskostech koncentračních táborů, ale i v krutostech vyhlazovací války. Pojmy, jako Führertum, Volkstum, Volksgemeinschaft představují zde jen některé ze znaků ideologie, deklarující manifestním způsobem právo nordické rasy na světovládu. Za rituály, doprovázejícími nacistický "hodnotový řád", byla skryta tendence destruovat a z kořenů vyvrátit všechno skutečně hodnotné, vše co umožňuje jednotlivci jeho sebeuvědomění a sociální orientaci, vše, co mu brání v tom, aby se stal pouhým objektem. V likvidaci lidské autonomie lze také spatřovat smysl a účel nacistické propagandy vytvářející svět pouhého zdání i v prostředí obětí nacismu v koncentračních táborech prezentovaných mezinárodní veřejnosti jako zařízení převýchovy a práce.

V systému sociálních hodnot přísluší významné místo právě svobodě, která se nám ukazuje jako provokující element a současně i podmínka sociálního vývoje; její nedostatek či dokonce úplná absence implikuje vždy zpomalení, popř. i zastavení sociálního pohybu. Ve svém nejhlubším základu spoluvytváří svoboda i vědomí povinnosti a odpovědnosti; inspiruje člověka k dosahování nejvyšších cílů, současně mu však nechává poznat, že ve svém principu klade meze především sama sobě. Pod tímto zorným úhlem nazírá Ústavní soud i otázku mezi lidských práv a svobod a šetření jejich podstaty a smyslu, jak se historicky vynořila také v době vydání napadeného dekretu. Jakkoli totiž v každé demokratické společnosti je stanovení mezi základních práv a svobod záležitostí "otevřeného" sociálního dění, v němž i menšině je přiznáváno právo na vlastní politický postoj, nelze toto právo menšiny spojovat s každým libovolným postojem postrádajícím pozitivní sociální podtext. Demokracie by sama sebe přivedla ke zkáze, jestliže by se názory a jednáním menšiny cítila zavázána k opatřením, jež by již odporovala její základní hodnotové orientaci. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. není tedy ani z tohoto pohledu svévolným aktem, ale sankcí směřující k zabezpečení funkcí a smyslu lidských práv a svobod, jejich konstruktivního sociálního přínosu a prohloubení smyslu pro odpovědnost. Práva někdejších občanů Československa bylo nutno po ukončení nacistické okupace omezit ne proto, že zastávali odlišné postoje, ale z toho důvodu, že tyto jejich postoje byly v celkovém kontextu nepřátelské vůči samé podstatě demokracie a jejímu hodnotovému řádu a ve svých důsledcích

představovaly podporu útočné válce. Tato omezení platí v daném případě stejně pro všechny případy splňující stanovenou podmínku, totiž vztah nepřátelství k Československé republice a její demokratické státní formě, bez ohledu na národnostní příslušnost. Pokud některé sociální skupiny v používání lidských práv a svobod si nekladou žádné meze a destruuují tím práva a svobody ostatních, nezbyvá než takové chování právně i sociálně sankcionovat. Také dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. sledoval tedy zájem politické a ekonomické stabilizace demokratické země, zbídačené válkou a okupací, stejně jako zájem odstranění dalších možných recidiv obdobné historické situace, i zájem ochrany práv a svobod jejích občanů, kteří toto břemeno nesli a jejichž společenské a mravní vědomí - nezbytné pro výkon těchto práv - by v případě absence takové sankce utrpělo nedozírné trhliny, i když v poválečných poměrech ve sledování tohoto účelu byly skryty již i záměry a praktiky politických sil usilujících o nastolení tzv. "lidové demokracie" jako cesty k pozdějšímu totalitnímu režimu.

K tomu, co již bylo uvedeno, přiřazuje se v projednávané věci rovněž určující skutečnost, že exilové zákonodárství, jakož i bezprostředně poválečné zákonodárství osvobozeného československého státu, představuje ve své podstatě dnes již uzavřený okruh problémů a otázek úzce souvisejících s válečnými událostmi a hospodářskou obnovou země. Normativní akty z této doby splnily tak svůj účel ve zmíněné bezprostředně poválečné době, z hlediska současnosti jsou již vesměs bez aktuálního významu a postrádají již nadále konstitutivní charakter (článek 5 odst. 2 ústavního dekretu prezidenta republiky ze dne 13. 8. 1944 č. 11/1944 Úř. věst. čsl., ve znění zákona č. 12/1946 Sb.). Právní vztahy těmito akty založené jsou tak nejen důsledkem válečných událostí, ale jsou současně i výsledkem legálně projevené československé (české) zákonodárné moci sledující odstranění škod vzniklých důsledkem mimořádných poměrů z doby nesvobody, a proto jim přísluší ochrana vyplývající z předpisů československého (českého) právního řádu.

Na základě všech uvedených zjištění a úvah dospěl proto Ústavní soud k závěru, že dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. byl v době svého vydání nejen legálním, ale také legitimním aktem. Vzhledem k tomu, že tento normativní akt již splnil svůj účel a po dobu více než čtyř desetiletí již nezakládá právní vztahy, a nemá tedy již nadále konstitutivní charakter, nelze dnes, za uvedené situace, zkoumat jeho rozpor s ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle článku 10 Ústavy [čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky], neboť takový postup by postrádal jakoukoli právní funkci. Opačný postup by ostatně zpochybnil princip právní jistoty, jenž je jednou ze základních náležitostí současných demokratických právních systémů.

Ze všech uvedených důvodů Ústavní soud proto návrh R. D. na zrušení dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, podle ustanovení § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zamítl.

Vedlejší účastníci R. B. a JUDr. J. S. odkazují se na toto rozhodnutí.

Předseda Ústavního soudu České republiky: JUDr. Kessler v. r.

10.2 Fotografická příloha

Vlevo nahoře: Beneš po zvolení prezidentem ČSR

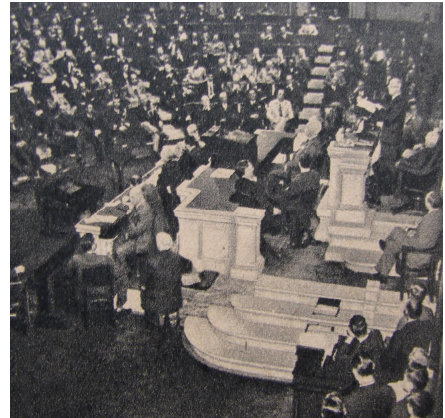
Vpravo nahoře: Prezident Beneš při práci

Vlevo uprostřed: Beneš při odletu do Londýna

Vpravo uprostřed: Prezident Beneš při práci se svým tajemníkem dr. Táborským

Vlevo dole: Prezident Beneš studuje mapu se svým tajemníkem dr. Táborským

Vpravo dole: Prezident Beneš podepisuje dekrety

*Vlevo nahoře: Zleva: gen. Janoušek, gen. Viest, prezident Beneš, gen. Ingr
Vpravo nahoře: Prezident Beneš s exilovou vládou v Londýně
Vlevo uprostřed: Prezident Beneš podepisuje dekrety
Vpravo uprostřed: Beneš při svém projevu v Kongresu USA
Vlevo dole: Prezident Beneš podepisuje dekrety
Vpravo dole: Prezident Beneš při práci v londýnské kanceláři*

Vlevo nahoře: Podpis francouzského prohlášení o neplatnosti Mnichovské dohody

Vpravo nahoře: Předseda vlády Šrámek s britským ministerským předsedou Churchillem

Vlevo uprostřed: Rozloučení před cestou z Londýna do vlasti

Pravo uprostřed: Příjezd prezidenta Beneše na Hrad

Vlevo dole: Beneš s manželkou si prohlížejí českou krajinu

Vpravo dole: Prezident Beneš jmenuje vládu na návrh Gottwalda

ÚŘEDNÍ VĚSTNÍK ČESKO-SLOVENSKÝ

REDAKCE: 134 PICCADILLY, LONDON, W.1.

ADMINISTRACE: 54 KESWICK ROAD, LONDON, S.W.15.

Roc. 1, číslo 10.

Cena 4d.

V Londýně, dne 4. prosince 1940.

Obsah: 1. Dekrety presidenta republiky, státní smlouvy, nařízení a vyhlášky vlády (1--7): 1. Ústavní dekret o ustavení Státní rady. 2. Ústavní dekret o prozatímní výkonné moci zákonodárné. 3. Vyhláška o Úředním věstníku československém. 4. Dekret o veřejném vyhlášení nově vydávaných právních ustanovení čsl. vlády. 5. Dekret o čsl. polních soudcích. 6. Dekret o vojenském kázeňském a kárném právu. 7. Nařízení o zřízení oblastí polních soudů. 2. Dvorní a ozubení: *Prezident republiky*: Dopis ze dne 21. července 1940 o uznání prozatímní čsl. vlády vládou J. V. ve Spojeném Království. Anglický originál a český překlad. Dopis presidenta republiky ze dne 22. července 1940 o jmenování předsedy vlády a členů vlády. Nařízení presidenta republiky o pověření ministra námořní služby huské hlavního velitele čsl. armády v zahraničí. *Vláda a předsednictvo ministerské rady*: Vládní usnesení o předložení důstojníků, komistrech a podléstojících. Vládní usnesení o odvodní a presentační právnosti ministrů Národního výboru čsl. a čsl. zastupitelských úřadů. Dik čsl. vlády letcům. Vládní usnesení o jmenování příslušníka k čizecké legii ve Francii. *Ministerstvo zahraničních věcí*: Jmenování diplomatických rámců. *Ministerstvo vnitra*: Vyhláška o přeměně kompetence patentního úřadu na ministerstvo vnitra. Český originál a anglický překlad.

DEKRETY PRESIDENTA REPUBLIKY, STÁTNÍ SMLOUVY, NAŘÍZENÍ A VYHLÁŠKY VLÁDY.

I
ÚSTAVNÍ DEKRET PRESIDENTA REPUBLIKY
ze dne 21. července 1940
o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního
státního zřízení ČSR.

§ 1.

Zřizuje se Státní rada jako poradní sbor presidenta republiky a jako pomocný kontrolní orgán v rámci státního státního zřízení Československé republiky.

§ 2.

Státní rada má nejvýše po členu, jež jmenuje prezident republiky, člena na dobu jednoho roku. Mandát člena Státní rady po tuto dobu trvá, pokud jej presi-

dent republiky nebo Státní rada sama na návrh kárného výboru (§ 8) nezruší, nebo pokud se ho člen sám nevzdá.

§ 3.

Úředníku zahraniční akce nebo příslušníku branné moci, jmenovanému členem Státní rady, dostane se, jestliže mandát přijme, od nadřízeného úřadu trvalé dovolené k jeho výkonu.

§ 4.

Předsedu a tři místopředsedy Státní rady ustanovuje prezident republiky. Prezident svolává a uzavírá zasedání Státní rady. K účasti na jednání Státní rady jest její člen oprávněn, teprve když prezident republiky potvrdil přijetí mandátu spolu s písemným slibem tohoto znění: „Slibuji na svou čest a svědomí věrnost

Dekret prezidenta republiky ze dne 13. listopadu 1941 o zřízení ministerstva pro hospodářskou obnovu ČSR

DEKRET PRESIDENTA REPUBLIKY

ze dne 13. listopadu 1941

o zřízení ministerstva pro hospodářskou obnovu ČSR .

K návrhu vlády nařizují :

Par. 1 .

Na přechodnou dobu zřizuje se ministerstvo pro hospodářskou obnovu Československé republiky .

Par. 2 .

Ministerstvu pro hospodářskou obnovu přísluší připravit obnovu hospodářského života na území republiky Československé, pokud nejde o věci, jejichž správa je přikázána jiným ústředním úřadům. Působnost a organizaci tohoto ministerstva upraví vláda.

Par. 3 .

Tento dekret nabývá platnosti dnem 27. října 1941 a jeho provedení ukládá se všem členům vlády.

(Handwritten signatures and stamps)
The bottom of the document features several handwritten signatures in dark ink. The most prominent signature is that of Benes, written in a large, bold, cursive script. To the left, there are several smaller, less legible signatures. Below the signatures, there are some faint, illegible handwritten notes and stamps, including what appears to be a date '27. října 1941' and some initials.

Ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944 č. 11 Úředního věstníku
československého, o obnovení právního pořádku

PRESIDENT
ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

ÚSTAVNÍ DEKRET PRESIDENTA REPUBLIKY

o obnovení právního pořádku

ze dne 3. srpna 1944.

K návrhu vlády a po slyšení Státní rady
ustanovují :

HLAVA I.

O obecných právních normách.

První oddíl.

O předpisech domácích.

Č l á n e k 1.

/1/ Ústavní a jiné právní předpisy československého státu, vydané do 29. září 1938 včetně, pocházejí ze svobodné vůle československého lidu a jsou československý právní řád.

/2/ Předpisy vydané v oblasti tohoto řádu v době, kdy československý lid byl zbaven své svobody / doba nesvobody /, nejsou součástí československého právního řádu. Doba nesvobody jest doba ode dne 30. září 1938 až do dne, který bude určen vládním nařízením.

Č l á n e k 2.

/1/ Z vůle československé zákonodárné moci jest na zcela přechodnou dobu i nadále používati z předpisů, uvedených v odstavci 2 článku 1, těch, které se nepříčí svým obsahem znění nebo demokratickým zásadám československé ústavy / ústavní listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím a doplňujícím, vydaným do 29. září 1938 /. Naprosto jsou však z používání vyloučeny předpisy z doby nesvobody z oborů soudního práva trestního, soudního řízení trestního, práva osobního a práva rodinného.

PRESIDENT
ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

/2/ Spisy soudů a správních úřadů, zřízených v době nesvobody k výkonu soudnictví a veřejné správy na území Československé republiky, o nichž nebylo učiněno rozhodnutí dle předchozího odstavce, jest bez prodlení odevzdati československému soudu nebo úřadu pro věc místně a věcně příslušnému.

HLAVA V.

Předpisy závěrečné.

Č l á n e k 14.

/1/ Tento ústavní dekret nabývá platnosti dnešním dnem.
/2/ Provedením tohoto ústavního dekretu pověřují se všichni členové vlády.

Jan Beneš
Administrativní
Jan Masaryk
Ustavní
Jan Masaryk
Jan Masaryk
Jan Masaryk

Ústavní dekret ze dne 22. února 1945 č. 3/1945 Úředního věstníku
československého, o výkonu moci zákonodárné v přechodném období

PRESIDENT
ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY

ÚSTAVNÍ DEKRET PRESIDENTA REPUBLIKY
ZE DNE 22. ÚNORA 1945
O VÝKONU MOCI ZÁKONODÁRNÉ V PŘECHODNÉM OBDOBÍ

K návrhu vlády a po slyšení Státní rady ustanovují :

Č l á n e k 1.

Platnost par.2 ústavního dekretu ze dne 15.října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné, č.2 Úředního věstníku československého, se prodlužuje až do doby, kdy se ustaví prozatímní zákonodárny sbor Československé republiky. President republiky, vykonáváje zákonodárnou moc, není vázán ustanovením čl.3 druhá věta ústavního dekretu ze dne 27.října 1942, č.12 Úředního věstníku československého.

Č l á n e k 2.

Tento ústavní dekret nabude účinnosti dnem, kdy se ustaví vláda jmenovaná presidentem republiky se sídlem na území republiky; provedou jej všichni členové vlády.

Jan Lámeš
Edvard Beneš
František Štěrba
Jan Masaryk
Jan Lámeš
Edvard Beneš
František Štěrba
Jan Masaryk

Usnesení

Prozatímního Národního shromáždění

o návrhu poslanců dr Dolanského, dr Pešky, dr Půlla, dr Rehulky, dr Šipa a dr Kočvary (tisk 305) na vydání ústavního zákona, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekreta prezidenta republiky (tisk 313).

Prozatímní Národní shromáždění republiky Československé schválilo ve 43. schůzi dne 28. března 1946 tento ústavní zákon:

Ústavní zákon

ze dne 28. března 1946

kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekreta prezidenta republiky.

Prozatímní Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto ústavním zákoně:

Článek I.

(1) Prozatímní Národní shromáždění schvaluje a prohlašuje za zákon ústavní dekreta a dekreta prezidenta republiky, vydané na základě § 2 ústavního dekreta prezidenta republiky ze dne 15. října 1940, č. 2-Of. věst. čsl. (č. 20/1945 Sb.), o prozatímním výkonu moci zákonodárné, a to včetně právě uvedeného ústavního dekreta, pokud se tak již nestalo.

(2) Veškeré dekreta prezidenta republiky jest považovati od jich počátku za zákon; ústavní dekreta buďtež považovány za zákon ústavní.

(3) Ozemně a časově platnost předpisů, v předcházejících odstavcích uvedených, zůstává beze změny.

Článek II.

Tim se provádí a mění čl. 5, odst. 1 a 2 ústavního dekreta prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Of. věst. čsl., o obnovení právního pořádku ve znění zákona ze dne 19. prosince 1945, č. 13 Sb. a roku 1946, jímž se schvalují, doplňují a mění předpisy o obnovení právního pořádku.

Článek III.

(1) Ústavní dekreta a dekreta prezidenta republiky, uvedené v článku I budou uveřejněny do 18 měsíců jako příloha Sběrky zákonů a nařízení republiky Československé, pokud nebyly v této sbírce již uveřejněny.

(2) Tento ústavní zákon nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všechny územní úřady.

Handwritten signatures of members of the Provisional National Assembly and the President of the Republic. The signatures are arranged in several rows, with some names clearly legible such as "Beneš", "F. Filibert", "A. J. P. P. P.", "A. Kubický", and "J. Štěpán".